תוספות יום טוב על מסכת שבועות

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א שבועות. הא דלא פתח האי מסכת כל כינויי שבועות כשבועות כדפתח נדרים ונזיר. משום דתנא ממכות קא סליק הוצרך לפתוח בשתים שהן ארבע. והואיל ולא פתח בכינוי תו לא חש לשנות אח״כ. תוס׳. ובפרק קמא דנדרים כתבו דלהכי לא תני כינוי משום דלית בהו ידות כמו בנדרים ונזיר. ע״כ. וכתבו עוד וא״ת אמאי לא תנא ידיעות ברישא דהא בקרא כתיב ברישא או נפש אשר תגע וגו׳ והדר או נפש כי תשבע וגו׳. וי״ל דשבועות הוא עיקר המסכתא דבסדר ישועות קאי ואגב שבועות תנא ידיעות משום דגבי הדדי כתיבי [כמ״ש לקמן] אי נמי משום דמילי דשבועות כתיבי בקרא ברישא (ויקרא ה׳) ונפש כי תחטא וגו׳ והוא עד דהיינו שבועות העדות והאי דלא פתח בשבועות העדות משום דלית בהו שתים שהן ארבע. ע״כ:

שהן ארבע. פירש הר״ב יש לרבות עוד וכו׳ כר״ע משנה ה׳ פ״ג. גמ׳:

ידיעות הטומאה וכו׳. מ״ש הכא דתנא להו לכולהו ומ״ש גבי יציאות השבת [בריש פ״ק דשבת] ומראות נגעים [בריש פ״ק דנגעים] דלא קתני להו לכולהו. אמרי שבועות וידיעות הטומאה דגבי הדדי כתיבין ודמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד תני להו גבי הדדי ואיידי דתני תרתי תנא כולהו. גמ׳. וכתבו התוס׳ וא״ת ליתני מראות נגעים קודם יציאות השבת. כיון דאיתא בדלות ודמי טפי לשבועות. וי״ל דהני לכפר והני להכשיר. ע״כ. והשתא תנא שבת ברישא דבלאו הכי קדים בסדר הסדרים. אי נמי דהל׳ שבת חמירי שיש בה סקילה. אבל מה שהקשו התוס׳ גבי מראות נגעים. ניתני לכולהו דדמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד ותירצו דליתא בדלי דלות. ע״כ. לא הבינותי קושיתם דהא הכא דכתיבין בהדדי אמרי׳ נמי [צ״ל נמי אמרינן דכתיבין בהדדי]:

הטומאה. פי׳ הר״ב או נפש וגו׳ האמור בויקרא אצל טומאת מקדש וקדשיו שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו כדמסיק בגמ׳ דף ז׳ דכתיב בפרשה זו או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה והרי בהמה בכלל חיה [שנאמר (ויקרא י״א:ב׳) זאת החיה אשר תאכלו וסמיך ליה כל בהמה] בהמה למה נאמרה. נאמר כאן בהמה טמאה. ונאמר להלן [באוכל קדשים בטומאת הגוף. בצו את אהרן] בהמה טמאה. מה להלן טומאת קדשים. אף כאן טומאת קודש. וכתיב הכא לכל טומאתו וכתיב התם [בטומאת מקדש בפרשת פרה אדומה] עוד טומאתו בו. מה להלן טומאת מקדש. אף כאן טומאת מקדש:

שתים. ל׳ הר״ב כתיבי בקרא דכתיב ונעלם [ממנו] והוא טמא. משמע שנעלמה ממנו טומאה וכו׳. ודקרי להו ידיעות. פי׳ הר״ב בריש פרק ב׳:

שהן ארבע. כתב הר״ב יש לרבות עוד וכו׳ כרבי ישמעאל דסוף פרק ב׳. גמ׳:

יציאות השבת. כתב הר״ב הוצאה וכו׳ ילפינן מקרא כו׳ לא תפיקו. וכן פירש״י. הכי דרשינן בריש פרק י״א דשבת דף צ״ו. ובפ״ק דשבת מפרש הר״ב מאל יצא ועמ״ש שם בדבור שתים שהן ארבע:

שהן ארבע. כתב הר״ב יש להוסיף עוד שתים דהכנסה. עמ״ש בריש פרק קמא דשבת והא דהתם תנא שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ד׳ בחוץ ואילו הכא לא תני אלא שתים שהן ארבע. מתרצים בגמ׳ התם דעיקר שבת. תנא חיובי ופטורי. הכא חיובי תני. ופטורי לא תני. והא דנקט הר״ב הכא תחלה העומד בפנים. ולעיל נקט תחלה העומד בחוץ. וכן לשון רש״י וכן מצינו במשנה א׳ ריש פ״ק דשבת. אבל בהפך דמעיקרא תנן בפנים קודם בחוץ והדר פתח לפרושי בחוץ דסיים ביה. ומדליכא קפידא. לא קפיד נמי רש״י וכן הר״ב והתחילו פעם בעומד בחוץ. ופעם בעומד בפנים:

מראות נגעים שנים. שנים גרסינן ולא שתים דמראה לשון זכר הוא. כדכתיב (שמות ג׳:ג׳) את המראה הגדול הזה. ותנן נמי במס׳ נגעים [פרק קמא משנה ד׳] מראות נגעים ר׳ דוסא בן הרכינס אומר שלשים וששה עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושנים. תוס׳. ויתכן לפי זה לגרוס שהם ולא שהן. אבל מראות לא קשיא דלגרוס מראים ואע״פ שכן נמצא בפירוש הרמב״ם במשנה ג׳ וד׳ פרק קמא דנגעים דמראה שם לזכר בסימן הנקבה:

שהן ארבעה. כתב הר״ב תולדה דשאת וכו׳ כדפי׳ בריש מסכת נגעים:

כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף וכו׳. שהרי הוא אומר ונעלם. מכלל [דידע] והוא ידע. הרי כאן שתי ידיעות. ברייתא בגמרא ופרכינן אלא מעתה גבי סוטה כתיב ונעלם מעיני אישה מכלל דהוי ידע מעיקרא. אי הוה ידע מי בדקו לה מיא. והא תניא ונקה האיש וגו׳ בזמן שהאיש מנוקה וכו׳ [כדפירש הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דסוטה] ותו גבי תורה כתיב (איוב כ״ח:כ״א) ונעלמה מעיני כל חי מכלל דאיכא דהוה ידע בה. והכתיב [שם] לא ידע אנוש ערכה ומסיק ידיעת בית רבו [שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא] שמה ידיעה. פרט לתינוק שנשבה בין הנכרים:

שיש בה ידיעה בתחלה. כתב הר״ב איידי דזוטרי מילייהו וכו׳. אע״ג דנפישי מילייהו משבועות ביטוי. דבידיעות איכא תרי פרקי קמאי. ומשבועות ביטוי ליכא אלא פרק ג׳. מ״מ מילי דכל שבועות נפישי טפי. שבועות ביטוי. [שבועות עדות]. שבועות פקדון. ודיינים. תוס׳. וכתבו עוד וליכא למימר דמינה דסליק מפרש ברישא. דהא ממראות נגעים סליק. ע״כ. כלומר והואיל ולא מפרש בה הכא. תו ליכא לפרש ברישא אלא במאי דפתח. דהא מאי דסליק לא פריש בה ולא מידי:

יש בה ידיעה בתחלה וכו׳. שעיר הנעשה בפנים וכו׳ שהרי הוא אמר בשעיר זה (ויקרא ט״ז:ט״ו-ט״ז) וכפר על הקדש. מטומאה שבקדש. יכול על כל טומאה שבקדש יהא שעיר זה מכפר. ת״ל [שם] ומפשעיהם לכל חטאתם. חטאים דומיא דפשעים. מה פשעים שאינן בני קרבן. אף חטאים שאינן בני קרבן. ומנין ליש בה ידיעה בתחלה וכו׳ פירש הר״ב במשנה דלקמן ותו אמרי׳ בגמ׳ ונתכפר כפרה גמורה ומשני אי כתיב מחטאתם כדקאמרת השתא דכתיב לכל חטאתם (מכלל דבני חטאת נינהו) [צ״ל להנך דאתי לכלל חטאת]. ברייתא בגמ׳ דף ז׳ ח׳:

שעיר הנעשה בפנים. פי׳ הר״ב שעיר של יוה״כ. שמביא מדמו לפנים. שלשה שעירים נעשין לצבור ביום הכפורים אחד מתן דמו לפנים וחבירו משתלח לעזאזל כמ״ש באחרי מות. ואחד קרב במזבח החיצון במוספין. והוא כתוב בפרשת פנחס עם שאר כל מוספי המועדות. רש״י:

ויום הכפורים. הוא עצמו מועיל עם הקרבנות. שנאמר (ויקרא כ״ג) כי יום כפורים הוא. לשון רש״י במשנה דלקמן:

תולה. פירש הר״ב להגין עליו מן היסורין. הכי מסקינן בגמ׳ דף ח׳. ופירש״י במשנה שאע״פ שאינו יודע שחטא יש לו לדאוג שכל השוגגים צריכין כפרה לכשידעו אלמא קודם ידיעה [ענושים] הן:

עד שיודע לו. לשון הר״ב שאכל קדש בטומאה. וכן לשון רש״י וחדא מתרתי נקט. וה״ה שנכנס למקדש:

אין בה ידיעה בתחלה. לשון הר״ב שלא ידע בטומאה זו מימיו וכן לשון רש״י. ולמסקנא דגמ׳ שכתבתי בריש מתני׳ דלעיל לא משכחת אלא בתנוק שנשבה לבין הנכרים וכן פירש הרמב״ם. ולישנא דבטומאה זו לא משמע הכי. ואע״ג דהכא יש ליישב פירש״י דמפרש במשנה דלא כמסקנת הגמ׳ כי כך דרכו כמ״ש בהרבה מקומות. ומהן במשנה ג׳ פ״ט דיבמות [ד״ה ולא מזונות]. אבל בריש פ״ב דכבר עלתה המסקנא ליכא לתרוצי בהכי ושם אעתיק ל׳ התוס׳ בזה:

שנאמר מלבד חטאת הבכורים. כתב הר״ב והקישן הכתוב. עמ״ש בזה במשנה ג׳ פ״ז דיומא [ד״ה עם תמיד]. ומ״ש הר״ב ללמדך כו׳ מה פנימי וכו׳ אף שעיר שנעשה בחוץ אינו מכפר אלא על מה שיש בה ידיעה וכו׳. וא״ת כיון שהוקשו א״כ יכפר פנימי אדידיה ואדחיצון. ונפקא מיניה דהיכא דלא עבד חיצון דלא היה להם שעירים ככל הצורך. ומשני בגמ׳ אמר קרא אחת. כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. ונכפר חיצון אדידיה ואדפנימי ואע״ג דאי אפשר שיביא חיצון ולא פנימי. דפנימי מיקרב ברישא. נפקא מיניה לטומאה דאירע בין זה לזה אמר קרא אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה:

ושעירי ר״ח מכפרין. פי׳ הר״ב דכתיב בשעיר ר״ח לחטאת לה׳ חטא שאין מכיר בו אלא ה׳ וכו׳ גמ׳. וניכפר נמי אפילו בשאר עבירות [כל חטא שלא נודע דהא קרא סתמא כתיב] תנא דבי ר׳ ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע [שעיר יוה״כ דחיצון] וזה בא בזמן קבוע. מה זה אין מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו. אף זה וכו׳. וכתבו התוס׳ ד״ח בד״ה מה פנימי וכו׳ דאפילו הכי אצטריך להיקשא דמלבד חטאת הכפורים כדפי׳ הר״ב במשנה דלעיל ללמד על החיצון שמכפר על אין בה ויש בה ולא אמרי׳ דמעצמו מוכרע דזהו שמכפר. דבמאי מוקמת לה וכו׳. דאי לאו היקשא הוה מוקמת לחיצון באין בה ואין בה. ושעירי ראשי חדשים ורגלים באין בה ואין בה דשאר עבירות. ולא הוה דרשי׳ כדדריש תנא דבי רבי ישמעאל לענין טומאת מקדש. אלא הוה דרשי׳ מה זה וכו׳ מכפר אאין בה ואין בה וכו׳. אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי. על כרחך דרשינן כדדריש תנא דבי רבי ישמעאל. ע״כ. ומ״ש הר״ב ושעירי רגלים ילפינן משעיר ר״ח בהיקש וכו׳ ושעיר בוי״ו בגמ׳ דף י׳ תינח כל דכתיב ביה ושעיר עצרת [ויוה״כ] דלא כתיב ביה ושעיר מנלן. אלא אמר רבי יונה אמר קרא (במדבר כ״ט) אלה תעשו לה׳ במועדיכם. הוקשו כל המועדות כולן זה לזה. והא ר״ח לאו מועד הוא. איברא כדאמר אביי ר״ח נמי אקרי מועד. דכתיב (איכה א׳) קרא עלי מועד. פירש״י במסכת תענית [דף כ״ט ד״ה קרא עלי]. תמוז דההוא שתא של שנה שניה ליציאת מצרים שנשתלחו בה מרגלים בכ״ט בסיון מלוי מליוה. לפיכך אירע בו יום חזרת מרגלים בח׳ באב ובכו העם בלילה ההוא בט׳ באב. בכו בכיה של חנם. והוקבעה להם בכיה לדורות לשבור בחורי בחורבן הבית. ע״כ. וכתבו התוס׳ דף ט׳ בד״ה כדאמר וכו׳ דמ״מ חיצון דיום הכפורים יצא מכלל היקש הזה (מדאתקוש) [צ״ל דעדיפא ליה הקישא דחיצון לפנימי ואית לן למימר דאין מכפר ב׳ כפרות וגם שלא תהא כפרתו פעמים בשנה. ע״כ:

שעירי הרגלים מכפרים. דאית ליה נמי היקשא דבמועדיכם דהוקשו כולם לדר״ח. מה דר״ח במלתא דקדש מכפרי אף דרגלים במלתא דקודש מכפרי. וביש בה ויש בה בר קרבן הוא. ויש בה ואין בה שעיר שבפנים תולה. ואין בה ויש בה. שעיר שבחוץ מכפר. על כרחך אין מכפרין אלא על שאין בה ואין בה. וכי תימא נכפרו אדר״ח. ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה כתיב (ויקרא י׳) אותה נושא עון ואין אחר נושא עון. וכי תימא נכפרו אדיום הכפורים. הא אמרן אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. ויה״כ אדידהו נמי לא מכפרים דאמר קרא אחת כפרה אחת מכפר. ואינו מכפר שתי כפרות ואע״ג דבפנימי כתיב. הא אתקש חיצון לפנימי: על הטהור שאכל את הטמא. דאמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה והאי קרא בשעיר דר״ח כתיב [כדפירש״י בפי׳ החומש] ויליף עון עון מציץ מה להלן טומאת בשר. שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא על טומאת חלב דם ובשר שקרב בטומאה אף כאן טומאת בשר. אי מה להלן לרצות אף כאן לרצות עון העדה כתיב אלמא מכפר על עון אנשים הוא. ונכפר דר״ח אדידיה ואדציץ.

נפקא מיניה להיכא דנשבר הציץ. אמר קרא עון. עון אחד הוא נושא ולא שתי עונות. ומהאי טעמא נמי אינו מכפר אדרגלים כדאיתא בגמ ד״י. ולר״ש חטאת לה׳ מאי עביד ליה. ומסתבר דדריש ליה כדריש לקיש אמר הקב״ה שעיר זה יהא כפרה על שמעטתי את הירח וכו׳. ור׳ יהודה א״כ נימא קרא חטאת [על] ה׳ מאי לה׳ [כו׳]. ש״מ תרתי:

רבי מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה. דיליף הקישא דמועדיכם אף לחיצון דיה״כ. דעדיפא ליה הך הקישא מהקישא דלפנימי. תוס׳ דף ט׳ בד״ה כדאמר וכו׳. ומ״ש הר״ב אבל שעיר הנעשה בפנים וכו׳ לא נחלקו עליו וכו׳ שהוא אינו מכפר כפרתן. כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. והן אינן מכפרין כפרתו. אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. גמ׳:

אמרו לו מהו שיקרבו וכו׳ כתב הר״ב ר״מ הוא דקאמר ליה לר״ש. משום דלר״ש אלימא קושיא. דחלוקים הם שעירי ר״ח גם משעירי הרגלים. להכי פריך ליה. וה״ה נמי דהוי מצי למיפרך לת״ק אשעירי יה״כ עם שאר השעירים. ומסתבר נמי דהאי דכתב הר״ב ר״מ הוא דקאמר ליה. וכ״כ רש״י. לאו דוקא שהוא אמר לו שהרי ר״ש סתמא שהוא רשב״י כפי׳ הר״ב במתני׳ דלקמן הוא היה אחר דורו של ר״מ כדכתב הרמב״ם בפ״ד מעשרה פרקיו שבהקדמת פירושו. אלא החכמים השיבו לו לר״ש אליביה סברתו של ר״מ:

מוסיף עליהן של רגלים כו׳. מפרש בגמ׳ דלא דריש אותה נושא עון ואין אחר נושא עון. והקשו התוס׳ ואימא דרגלים אינן מכפרין אלא על מה ששעירי ר״ח מכפרים. וי״ל דס״ל דאתקוש רגלים לשעיר החיצון מה חיצון מכפר על דבר שיש בו כרת דהיינו טומאת מקדש וקדשיו. אף שעירי רגלים כן. ע״כ:

מוסיף עליהן של יה״כ כו׳. והא מדרגלים לא מכפרי אדיה״כ ש״מ דמשמע ליה דרשא דאחת בשנה. אע״ג דבפנימי כתיב. א״כ של יה״כ לא ליכפרו נמי אדרגלים דאחת כתיב שאני הכא דאמר קרא (שמות ל׳:י׳) וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה. קרנותיו דמזבח הפנימי הוא דכפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות הא דחצון אפי׳ שתי כפרות. גמ׳:

ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר וכו׳. ואע״ג דאמרי׳ אחת כפרה אחת כו׳ כבר כתבו התוס׳ [דף י״ב ע״ב] דאין זה ב׳ כפרות אלא מה שקרבן אחרמכפר. אי נמי כפרה אחת לשוגג ואחת למזיד. ע״כ:

שעיר הנעשה בפנים וכו׳ מכפרין. כתב הר״ב דכתיב ומפשעיהם וגו׳ פשעים אלו מרדים וכ״ה אומר (מלכים ב׳ ג׳) מלך מואב פשע בי ואומר (שם ח׳) אז תפשע לבנה בעת ההיא. ברייתא בגמ׳:

הודע ולא הודע. פירש הר״ב בין נודע לו ספיקן וכו׳ דליכא לפרושי דנודע לו שגגתו ששגג ודאי דא״כ הוה ליה חייבי חטאות ואשמות ודאין ותנן במסכת כריתות [פ״ו מ״ד] חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה״כ חייבין להביא לאחר יה״כ. אבל חייבי אשם תלוי פטורין. רש״י:

עשה ולא תעשה. בגמ׳. היכי דמי אי דלא עביד תשובה. זבח רשעים תועבה. אי דעביד תשובה [כל יומא נמי דתניא]. עבר על מצות עשה ועשה תשובה. לא זז משם עד שמוחלין לו. וכדאסיק הר״ב במשנה ח׳ פרק בתרא דיומא. ומשני מתני׳ בדלא עביד תשובה ורבי היא. דסבירא ליה על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יוה״כ מכפר חוץ מפורק עול. ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר. שאם עשה תשובה יה״כ מכפר. ואם לאו אין יה״כ מכפר. ויליף להו מקראי. וקרא דזבח רשעים תועבה בשאר יומי. [רש״י]:

אחד ישראל ואחד כהנים. ויליף לה בברייתא בגמ׳ [דף י״ג ע״ב]. דכתיב (ויקרא ט״ז:ל״ג) וכפר את מקדש וגו׳ ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. הושוו כולן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות. פירש״י דאילו בטומאת מקדש וקדשיו ליכא למימר דהושוו. שהרי הפר מכפר על הכהנים. ושעיר הפנימי על ישראל:

מכפר על הכהנים. דהא כתיב בתר מעשה פר ושעיר וכפר על הקדש וגו׳. והתוס׳ כתבו דבשעיר הפנימי כתיב אשר לעם ולא לכהנים. ע״כ. וא״ת אשכחן דאין הכהנים מתכפרים בפנימי. בחיצון מנלן דלא. נראה לי מדהשוה חיצון לפנימי כדכתיב (במדבר כ״ט:י״א) מלבד חטאת הכפורים כדלעיל. ותדע דהך סברא מעלייתא היא. דהא לקמן יליף לה ר״ש שעיר המשתלח דלא מכפר על הכהנים מדאתקיש לפנימי ואמרינן דרבי יהודה לית ליה משום דסבירא ליה דהיקש למלתא אחריתא אתא [ר״ל למראה וקומה] ש״מ דאי לאו הכי הוה יליף לה:

אלא שדם הפר. רש״י כתב אלא שהפר מכפר גרסי׳. ול״ג שדם הפר [*ולשון אלא אסברא לה הר״ב. דהא דקתני מה בין הוה כאילו קתני אין בין וכו׳ ונימוקו עמו דהא ברישא נשנה אחד ישראלים ואחד וכו׳ ועיין בסוף פ״ק דב״ק]:

רבי שמעון אומר כשם וכו׳. גמ׳. הא ודאי הושוו. מאי הושוו דבני כפרה נינהו מיהו כל חד בדנפשיה. ומאי טעמא דר״ש דכתיב (ויקרא ט״ז:ז׳) ולקח את שני השעירים. אתקיש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו דכתיב ביה אשר לעם. אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות. ור״י אמר לך להכי אתקוש שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים הוא דאתא ולא משנינן בגמ׳ לר״ש מנא ליה שיהיו שוים וכו׳. אבל התוס׳ רפ״ו דיומא פירשו דתלתא קראי כתיבי וכו׳. כמ״ש שם בשמם. וכתבו עוד דבהכי ניחא מאי

דקשיא אמאי מייתי קרא דולקח את שני השעירים הוה ליה לאתויי מקרא קמא דמאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים (ויקרא ט״ז:ה׳) אלא קרא קמא איצטריך שיהיו שוים בדמים דההוא קרא איירי בדמים. דגמרינן מיניה [דמדעם] ליהוי וקרא תניין דהכא להקישא אבל לומר שיהיו שוים במראה וקומה לא הוי דרשינן כלל. כיון דלא אשכחן בשאר זבחים שיהיו שוין במראה וקומה. אלא מדמייתר לן קרא בתרא דרשינן. ע״כ:

ב נטמא וידע. ל׳ הר״ב וידע שנטמא וכן פירש״י וכתבו התוס׳ מתוך פירושו משמע שרוצה לפרש כולה מתני׳ בידיעה גמורה שפירש וידע שנטמא ואע״ג דמוקי מתני׳ כר׳ [כמ״ש בריש משנה ב׳ דפ״ק] דאמר דידיעת בית רבו שמה ידיעה מ״מ נקטה לה במתני׳ סתם ידיעה. אע״ג דלא צריך. והמדקדק יכול לפרש כולה מתני׳ בידיעת בית רבו. עכ״ל. וכבר דקדקתי בכיוצא בזה בלשון רש״י והר״ב בריש משנה ג׳ דפרק קמא. ועוד דע שעם זה שצריך שתהא לו ידיעה שנטמא. צריך ג״כ שתהא לו ידיעה שזה מקדש. ושזה קדש. וכ״כ הרמב״ם בהדיא בפרק י״א מהלכות שגגות:

ונעלמה ממנו הטומאה. כתב הר״ב ולפי שאינו חייב אלא א״כ ידע בתחלה שנטמא וכו׳. קרי לה ידיעות. והיינו נמי טעמא דלא תנן אנא שתים שהן ארבע. וכשתדקדק בהם תמצאם ארבע שהן שמנה. ידיעות טומאה תחלה בין לקדש. בין למקדש. וכן ידיעה בסוף. הרי ארבע ידיעות וידיעות הקדש. או המקדש תחלה וכן בסוף. הרי עוד ארבע. אלא דאותן ידיעות שבתחלה הוא דקא חשיב להו. וכדאמרינן טעמא בגמ׳. ד׳ קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה כלומר דבכל התורה כולה לא בעינן שיהא לשוגג ידיעה בתחלה. הנהו קא חשיב. ד׳ בתרייתא דאיתנהו בכל התורה כולה שאין אדם מביא חטאת אא״כ נודע לו שחטא. לא קא חשיב:

נעלם ממנו הקדש וכו׳. כתב הר״ב הרי שתים דלא כתיבי כלומר לא כתיבי בהדיא אלא מרבויא דונעלם דרשינן לה בסוף פרקין:

נעלם ממנו זה וזה. כתב הר״ב אינו ממנין הידיעות. אלא הא קמ״ל וכו׳. וכ״כ הרמב״ם. ולא קשיא אמאי לא חשיב להו ולהוו שש. דמכיון דחשבינן ידיעת הטומאה דלקדש וכן דלמקדש. וכן ידיעת המקדש גם ידיעת הקדש. אין להוסיף במנין ידיעות העלם שניהם יחד. כיון שכבר נמנו כל אחת בפרט:

אחד הנכנס לעזרה. דבעזרה נאמר כרת לטמא הנכנס כדתנן במשנה ח׳ פ״ק דכלים. ושם אפרש בס״ד:

אלא במלך וכו׳. עיין במשנה ה׳ פ״ק דסנהדרין ומ״ש שם בשם התוס׳:

במלך. כתב הר״ב דאמר קרא וגו׳ כן תעשו וגו׳ לדורות ובימי משה הוא מלך שעליו נאמר (דברים ל״ג:ה׳) ויהי בישרון מלך. רמב״ם. ועמ״ש בדבור וב״ד מהלכים וגו׳:

ואורים ותומים. כתב הר״ב אחיו כ״ג והיו שם אורים ותומים. כלומר וכיון שאחיו כ״ג היה א״כ היה שם אורים ותומים והקשו התוס׳ אע״ג דאהרן היה בבנין המשכן וכי נשאלו באורים ותומים לעשות משכן הלא קודם שנתכהן אהרן ע״י המלואים נעשה המשכן. ע״כ:

ובסנהדרין של שבעים ואחד. כתב הר״ב ובימי משה היו שבעום זקנים. וכן פירש״י. וכך כתב הרמב״ם כאן ובסנהדרין פ״ק משנה ה׳. אבל שם פי׳ הר״ב משום דמשה במקום סנהדרין הוה קאי. וכפירש״י שם וטעמא דמסתבר הוא. לפי שלא נמנא מינוי שבעים לסנהדרין כי אם בפרשת מתאוננים והיה זה אחר שנעשה המשכן כמו שנאמר (במדבר י״א:ט״ז) ולקחת אותם אל אהל מועד ועוד נאמר (שם י׳) ויסעו מהר ה׳ והמשכן נעשה בעודם בסיני ולפירושם דהכא צריך לומר דשבעים זקנים שנאמרו במתן תורה בסוף פרשת משפטים ושבעים מזקני ישראל. הם היו מיוחדים שבעדה לכל דבר שבקדושה כעין סנהדרין שנצטוה בהם אח״כ בפרשת אספה לי שבעים איש:

ובשתי תודות. כתב הר״ב בשני לחמי תודה. גמ׳. דאמר קרא ואעמידה שתי תודות גדולות מאי גדולות אילימא ממין גדול ממש. לימא פרים. אלא גדולות במינן [מאותו מין שהיו. הביאו גדולות ולא קטנות. רש״י] מי איכא חשיבותא קמי שמיא. והתנן [בסוף מנחות] נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ונאמר בעולת העוף אשה ריח ניחוח מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט וכו׳ פירשו התוס׳ ולפיכך לא הוה ליה להתפאר בכך. כיון שמצוה בזה כמו בזה. אם מתכוין לשם שמים. ע״כ. [ועמ״ש בסוף פ״ב דאבות] אלא גדולות שבתודה. ומאי ניהו חמץ. דתנן [ריש פ״ז דמנחות] התודה היתה באה וכו׳. דחלות החמץ היו גדולות משל מצה:

ובשיר. כתב הר״ב השיר שהיו אומרים ארוממך ה׳ כי דליתני. פירש״י הוא מזמור של חנוכת הבית. לכך אומר אותו. ע״כ. ובברייתא בגמרא מסיים ושיר של פגעים. עד כי אתה ה׳ מחסי עליון שמת מעונך. וחוזר ואומר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ה׳ מה רבו צרי וגו׳. אבל הרמב״ם בפירושו וחבורו פרק ו׳ מהלכות בית הבחירה לא כתב ג״כ אלא מזמור ארוממך. וכתב הכ״מ בשלמא מה רבו צרי ניחא דאיכא למימר דס״ל שלא היו אומרים אלא בימי עזרא שהיו צרים מתלוצצים על הבנין. אבל היכא דאין צרים מתלוצצים אין אומרים אותו. אבל יושב בסתר משמע דלעולם אמרינן ליה. וי״ל דנמי לא אמרינן ליה אלא כשיש צרים הנלחמים בהם. דכתיב מחץ יעוף יומם וגו׳. יפול מצדך אלף וגו׳. עכ״ד. ואין ספק אצלי דאשתמיטתיה מ״ש התוספות בטעם למה אין אומרים יושב בסתר אלא עד כי אתה ה׳ מחסי. דאי לאו הכי לא הוה קשיא ליה מיושב בסתר טפי ממה רבו צרי שכתבו

וז״ל דכתיב לעיל מיניה ושלומת רשעים תראה דמשתעי באויבים שהיו מצירים להם בשעת הבנין. אבל משם ואילך לא משתעי בהכי. ע״כ:

ובית דין מהלכין וכו׳. גמ׳ למימרא דב״ד קמי תודה אזלי. והכתיב (נחמיה י״ב:ל״ב) וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. ה״ק ב״ד מהלכין ושתי תודות מהלכות וב״ד אחריהם [*כלומר דתני ב״ד מהלכים והדר מפרש כיצד. שתי תודות היו מהלכים תחלה. והב״ד אחריהם] וא״ת ואמאי לא חשיב מלך ונביא וכו׳ וי״ל דאין הכי נמי שהם לא היו מהלכין כלל. ואלא הא דתנן במלך וכו׳ ע״פ מלך קאמרינן וכן ל׳ הרמב״ם בפ״ו מהלכות בית הבחירה אין מוסיפין וכו׳ אלא ע״פ המלך וע״פ נביא. ובאורים ותומים. וע״פ סנהדרין של וכו׳ והא דלא כתב באורים ותומים ע״פ. משום דפשיטא הוא דאורים ותומים להכי עבידי שיהו נשאלים בהם:

הפנימית נאכלת. פליגי תנאי בגמ׳ חד אמר זו כנגד זו היו מהלכות כלומר ב׳ כהנים נושאים אותם זה אצל זה והויא הפנימית הך דמקרבה אצל חומה. וחד אמר זו אחר זו. והוי הפנימית הך דמקרבה לב״ד. ומ״ש הר״ב וע״פ נביא נאכלת וכו׳ הכי מסיק בגמרא כלומר שאין טעם בדבר למה זו נאכלת ולמה זו נשרפת. אלא ע״פ הנביא ברוח הקודש עשו כן. דליכא למימר דחיצונה כי אתיא קדשה המקום והפנימית היא לא נפסלה ביוצא ושלכך נאכלת. דהא בלא הא לא סגיא:

וכל שלא נעשה וכו׳. כתב הר״ב ובית שני אע״פ שלא היה שם לא מלך וכו׳ הקדושה שקדש שלמה הבית [וכו׳]. עיין בפירוש הר״ב משנה ו׳ פ״ח דעדיות ומ״ש שם בס״ד:

אין חייבין עליה. וכן הוא בכל הנוסחאות ויש לפרש דה״ק הנכנס למקום פלוני. והנכנס למקום פלוני והנכנס וכו׳. כולם אין חייבים על המקום שנכנס כל אחד ואחד:

נטמא בעזרה. פירשו התוס׳ [ד״ה תנהו] דאצטריך לאשמועינן דלא תימא דלא חייבתו התורה כרת אלא לנטמא בחוץ דקרא כל הנוגע וגו׳. ולא יתחטא את משכן ה׳ טמא וגו׳ (במדבר י״ט:י״ג) משמע דאיירי באותו שראוי להתחטא קודם שיטמא את המשכן. ע״כ. ובגמ׳ יליף לה אף לנטמא בפנים. מדכתיב את משכן ה׳ טמא. וכתיב (שם) כי את מקדש ה׳ טמא. והרי משכן אקרי מקדש כדכתיב (שמות כ״ה:ח׳-ט׳) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב (שם) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ומקדש אקרי משכן דכתיב (ויקרא כ״ז) ונתתי משכני בתוככם [כל הניתן בתוככם קרוי משכן. רש״י] ולכתוב או אידי ואידי משכן. או אידי ואידי מקדש וידעינן דבין במשכן שנמשח בין במקדש שהוא בית עולמים. מחייבו הכתוב. אלא אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים. וכתבו התוס׳ תימה אמאי לא קתני שתים שהן שש. כיון דמצריכין קראי לטומאה שבפנים. וי״ל דמתני׳ לא איירי אלא בטומאה שבחוץ. ע״כ:

נטמא בעזרה. כתב הר״ב וידע שנטמא. עמ״ש בריש פרקין בשם התוס׳ ובשם הרמב״ם:

והשתחוה או ששהה וכו׳ בא לו בארוכה וכו׳. שעורין [הללו] הלכה למשה מסיני הם במי שנטמא בתוך העזרה. רש״י:

והשתחוה. פי׳ הר״ב כלפי פנים אע״פ שלא שהה וזו כריעה בעלמא. גמ׳. [*ומ״ש הר״ב או השתחוה כלפי חוץ והוא דשהה וכו׳. גמ׳] ופירש״י מחייב משום שהייה. ע״כ. והדין עמו דהא או ששהה תנן דמשמע דעיקר חיובא משום שהייה היא. והא קמ״ל הגמ׳ דהשתחויה דכלפי חוץ בעי שהייה ואי לא לא. אבל לא דלא נחייב אלא בשהייה שיש עמה השתחויה. ולפי זה ליכא בינייהו דתרי לישני דבגמ׳ אלא בלישנא דמיתניין מר מתני אריש. ומר אסיפא ואין להאריך בזה. ומ״ש [הר״ב] ושעור השתחויה ר״ל דשהייה. ומ״ש כדי שיקרא פסוק זה בישוב. לא במהירות ולא באריכות. הרמב״ם. שאין חייבין עליה. לשון הר״ב ב״ד פר העלם וכו׳ כדתנן במ״ד פ״ב דהוריות ושם מפורש:

מצות עשה שבנדה. דאמר קרא (ויקרא ט״ו:כ״ד) ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תהא עליו. גמ׳ ופי׳ התוס׳ מעליו דריש דהא ותהי איצטריך למדרש בפ׳ החולץ [כמו שכתבתי שם בסופו] דאפילו בשעת נדתה קדושין תוספין בה:

שחייבין עליה. פירש הר״ב אם שגגו ב״ד וכו׳ כמפורש במשנה ד׳ פרק ב׳ דהוריות:

רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם וכו׳. כתב הר״ב דאמר קרא או בנבלת שרץ טמא וכו׳ ללמדך וכו׳ דאילו אשאר מחייבי קרבנות מחייב ר׳ אליעזר אפילו לא נודע לו באיזה חטא שחטא כדתנן במשנה ב׳ פרק ד׳ דכריתות. גמ׳:

ר״ע אומר וכו׳. איידי דבעי למכתב בהמה וחיה לדרשא דדרשינן כמ״ש בר״פ קמא בדבור הטומאה וכו׳ כתיב נמי שרץ כדתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית. לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. ומ״ש הר״ב דהלכה כר׳ ישמעאל משום דבגמ׳ פ״ק דף ד׳ דר׳ ס״ל כוותיה. כ״כ הכ״מ פי״א מהלכות שגגות:

ג שבועות שתים שהן ארבע. אין לדקדק דהכא מפרש שתים שהן ד׳ ברישא והדר דיני דשבועות. ובידיעות מפרש מילי דידיעות ברישא. והדר מפרש שתים שהן ארבע. תוס׳ פ״ק ד״ג:

שאכלתי ושלא אכלתי. כתב הר״ב הם השתים הנוספות ממדרש חכמים. כר״ע במתני׳ ה׳:

היכן מצינו באוכל כל שהו שהוא חייב. גמ׳ ולא והרי נמלה [כדתנן במ״ב פ״ג דמכות] ברייה שאני. והרי הקדש שהוא חייב מעילה בש״פ כדתנן בר״פ ה׳ דמעילה ואפי׳ בפחות מכזית הא בעינן ש״פ שזהו שעורו והא מפרש דכ״ע מודו מדפי׳ הר״ב לקמן שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא ש״מ דמפרש שבועה [*שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא] לכ״ע [מחייב] בכ״ש. מפרש נמי כבריה דמי. פירש רש״י כבריה בשאר אסורים דמי. בריה טעמא מאי משום דחשיבה. מפרש נמי איהו אחשביה דאסריה עליה:

וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן. כלומר מדבר ואוסר. דהא אשכחן שבועת העדות אלא דהתם מדבר וחוטא הוא. וכן משכחת מגדף לר״מ במשנה ב׳ פ״ק דכריתות ושם בגמ׳ דף ז׳ ברייתא דר״ע סבירא ליה דמגדף מביא קרבן. וכן נזיר שאני דלא מביא קרבנו על דבורו אלא לאשתרויי ליה חמרא. גמרא ותוספות:

שלא אוכל. ואכל ושתה. אינו חייב אלא אחת. כתב הר״ב אע״ג דשתיה בכלל אכילה מפרש בגמ׳ דילפינן מקרא כמ״ש במשנה ג׳ פ״ח דיומא. [ד״ה אינו]. ואי בעית אימא סברא דא״ל איניש לחבריה נטעום מידי ועיילי ואכלו ושתו ופירשו התוס׳ דבלשונם הוו קרו לאכילה טעימה. וכתב הר״ן בשם בעל הלכות גדולות דאע״ג דאית לן קרא. איצטריך סברא דמהו דתימא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולא קרו להו אינשי הכי. קמ״ל:

ואכל נבלות וכו׳. כתב הר״ב דראויין לאכילה הן. אי לאו דרחמנא אסרינהו. וכ״כ רש״י. וכלומר והואיל ואי לאו דרחמנא אסרינהו הוו ראויין לאכילה הלכך יש כאן מקום חיוב וכדמסיק לקמן. דהיינו בכולל דברים המותרין עם דברים האסורים. כך נראה לי לפרש כדי דלא תקשה לן דר״ב אדר״ב דלכאורה דבריו הראשונים הם אליבא דמסקנא כפירש״י וגירסתו דמסקינן בגמ׳ [דף כ״ד] אלא כדרבא וכו׳ וחייב אפי׳ בלא כולל בהדיא כיון דנשבע סתם שלא יאכל הרי כולל דברים המותרים ואסורים וכו׳. ומאי דכתב הר״ב הכא דבכולל בהדיא הוא כגירס׳ הרי״ף והרמב״ם פ״ה מה״ש דגרס משכחת לה וכו׳ ואין להאריך:

רבי שמעון פוטר. כתב הר״ב דלית ליה אסור כולל. ועמ״ש בספ״ה דכריתות [ד״ה רש״א]:

קונם אשתי נהנית לי. צריך לפרש במידי דלא משועבד לה. כמ״ש כיוצא בזה בשם התוס׳ במשנה ב׳ פ״ג דנדרים וע״ש בפי׳ הר״ב דרפ״ב:

והוא אכל. וצריך שידע כן בשעת השבועה דאל״כ הוי נדר שגגה. ונדרי שגגות מותרים כדתנן בפ״ג דנדרים במשנה ב׳:

שאתן לפלוני. גמ׳ מאי אתן. אילימא צדקה לעני. מושבע ועומד מהר סיני הוא שנאמר נתון תתן כלומר ותנן לקמן נשבע לקיים המצוה. ולא קיים פטור. אלא מתנה לעשיר:

ושלא אישן. עיין בפי׳ הר״ב רפ״ב דנדרים:

אמר לו ר״ע א״כ וכו׳. פי׳ הר״ב דר״ע דריש בכל התורה רבויי ומיעוטי וכו׳. והלכה כר״ע ואפ״ה רגילות לפרש בכלל ופרט וכלל. כדלקמן פ״ו משנה ה׳. וכבר הארכתי בזה בס״ד במשנה ט׳ פ״ד דב״מ ע״ש. ועיין בתוס׳ דפ״ק דף ד׳ ע״ב ועיין משנה ח׳ פ״ח דבכורות. [*גם עמ״ש בפרק ו׳ דסנהדרין משנה ד׳ בד״ה וחכ״א וכו׳]:

נשבע לבטל אח המצוה וכו׳. אמר רחמנא להרע או להטיב. אמנם הוא מחייב בשבועה על דבר שאי אפשר בו שייטיב במקום להרע. או ירע במקום להטיב והם דברי רשות. הרמב״ם. וכלומר דאילו בדבר מצוה כשישבע להטיב ולאכול דבר אסור. הוא מירע לנפשו. וכשנשבע [להרע] שלא לאכול חמץ בפסח. הוא מטיב לנפשו:

לקיים ולא קיים פטור. עיין במשנה ד׳ דבכולל חייב:

שלא עשה בה לאו כהן. שאם נשבע לבטל וכו׳. דאם ישבע לבטל מה שנשבע עליו מהר סיני ליכא ק״ו לחייביה כשלא יבטל. אלא יעשה כמושבע ועומד מהר סיני. ולפיכך בזה אף ר״י בן בתירא מודה:

שבועה שלא אוכל ככר זו וכו׳. וכתב הר״ב טעמא וכו׳ וכי הדר אמר שלא אוכל. כיון שאכל ממנו כזית חייב. פירוש דהכי משמע שלא אוכל שעור אכילה מככר זו. ולא נקט ככר זו אלא למשרי נפשיה באחרינא. כ״כ הכ״מ פ״ד מהלכות שבועות [הלכה ט׳] בשם הריטב״א ועמ״ש בשם התוס׳ במשנה ט׳:

שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. כתב הר״ב לאשמועינן שאם נשאל לחכם על הראשונה וכו׳ *). וכתבו התוס׳ שנראה כיש ספרים דל״ג שלא

אוכלנה שלישית ואפ״ה שמעינן שאם נשאל וכו׳ מדקתני אינו חייב אלא אחת ולא קתני חייב אחת. והשתא הוי כי התם בנדרים פ״ב משנה ג׳ כדפי׳ הר״ב שם. ומ״ש הר״ב שהחכם עוקר הנדר מעקרו. עיין בפירושו ספ״י דנדרים:

[*זו היא שבועת ביטוי וכו׳]. למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות. שאין בו מעשה בסוגיא דלעיל דף כ״א] [ע״ב]:

איזו היא שבועת שוא. עיין במשנה ז׳ פ״ד דאבות:

על העמוד של אבן וכו׳. אבל של זהב לא שכיח. הלכך לא אפיך נמי למתני על העמוד של זהב כדמפיך על האיש וכו׳. אם לא ראיתי גמל פורח באויר. ל׳ הר״ב כלומר יאסרו כל הפירות שבעולם עלי אם לא ראיתי וכו׳. בגמ׳ מוקמינן לה באומר יאסרו כל פירות וכו׳ וכתבו התוס׳ פירוש בשבועה ובפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כ״ד) גרסי׳ ליה בהדיא. ע״כ. דה״ג התם יאסרו וכו׳ בשבועה אם לא וכו׳ וכתב הר״ן דטעמא דאינו שבועת בטוי ואין הפירות נאסרין עליו. ואפ״ה לקי משום דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות. שאם היה מתכוין לכך הוה ליה לאסור בלא שום תנאי שהרי עכשיו ג״כ פירות אסורים עליו ולמה תלה נדרו בדבר שאינו. אלא ודאי לאו לאסור הפירות נתכוין אלא לקיים שראה אותו דבר. ומש״ה לוקה משום שבועת שוא. ע״כ. וכיוצא בזה דברי הראב״ד בהשגות פ״ג מהלכות שבועות ולדבריו יאסרו כל פירות שבעולם לאו דוקא אלא ה״ה חד פירא וכן במשנה ב׳ פ״ג דנדרים. קונם אם לא ראיתי וכו׳ פי׳ הר״ב קונם עלי ככר זה וכו׳ אבל התוס׳ דהכא וכן הרא״ש הכא. ובנדרים. מפרשים דהכא דוקא באומר כל פירות וכו׳ והוי שבועת בטוי אלא דהיינו טעמא דאין פירות נאסרים משום דאי אפשר לו לחיות בלא כל פירות וכו׳. ומש״ה לקי מטעם שבועת שוא. שנשבע על דבר שא״א. שהרי אי אפשר לו לחיות בלא אכילת כל פירות. ואע״ג דלא אמר לעולם מסתמא לעולם נאסרו עליו. דאיזה זמן תתן לו לא מסתבר שלא יהא אסור אלא רגע אחד והא דאמר יאסרו וכו׳ אם לא ראיתי. הוה מצי למימר שבועה שלא אוכל כל פירות אלא אשמועינן דאע״ג שלא אסרם עליו אם ראה וכו׳ וסד״א דצפורא רבא חזא ואסיק שמא גמלא. קמ״ל דבטלה דעתו אצל כל אדם. עכ״ד. והתם בנדרים דליכא למלקי משום נדר שוא. דלא אשכחן נדר שוא. הלכך אסברה לה הר״ב בככר ולא בכל הפירות. דאי בכל הפירות אפי׳ כי לא תלי בגוזמא לא היו נאסרים עליו. שא״א לו לחיות וכו׳. וגם מלקות ליתא בנדר שוא. ולא הוה אשמועינן מידי דתלי בגוזמא. אלא הוה ליה למתני קונם כל פירות שבעולם עלי מותר. ומדתלי בגוזמא ש״מ דבאומר קונם ככר זה אם לא ראיתי וכו׳ היא מתני׳ ולא באומר כל פירות כי הכא:

גמל הפורח באויר. כתבו התוס׳ תימה דהכא קתני גמל פורח. ולא קתני כעולי מצרים. ובפרק ארבעה נדרים גבי נדרי הבאי. תנא עולי מצרים. ולא קתני גמל פורח. ע״כ. והר״ן לפי דרכו שכתבתי דטעמא דמותר בפירות משום דאמדינן דעתיה דלא נתכוין וכו׳ מיישב שפיר תמיהה זו והעתקתי לשונו שם פ״ג דנדרים משנה ב׳:

נחש נקורת בית הבד. פי׳ הר״ב כתבנית קורת בית הבד וצורתה. בגמ׳ בטרוף. ופירש״י שיש בו חריצים נקורת בית הבד כך ראיתי נחש מנומר. ופרכינן כולהו נמי מיטרף טריפין. ומשני כשגבו טרוף פירש״י נשבע שהיה טרוף בגבו ואין נחש עשוי בחברבורות אלא בגרונו. ע״כ. והתוס׳ בנדרים פ״ג [דף כ״ה] הקשו מה ענין מנומר לקורת בית הבד. ופירשו פלט״א בלע״ז. וז״ל הרא״ש בטרוף. רחב ואינו עגול. ע״כ. וכולהו טריפין היינו בבטנם. והר״ן כתב דבירושלמי קאמר *) במרובע ושמואל הוא מרא דמימרא דהכא ודירושלמי. ותו בגמ׳ דנדרים וליתני טרוף. ומשני מלתא אגב אורחיה קמ״ל. דקורת בית הבד גבו טרוף למאי נפקא מיניה למקח ולממכר. לומר לך המוכר קורת בית הבד לחבירו. אי גבו טרוף אין. אי לא לא:

שבועה שלא נעידך. פירש הר״ב בטול מצוה היא. וכן לשון רש״י. ומסיים היינו דבר שאי אפשר. ע״כ. ולדבריהם הא דתנן בתר הכי נשבע לבטל את המצוה נראה בעיני דה״ק שבועה שלא נעידך והיינו נשבע לבטל וכו׳. וכן שלא לעשות סוכה. וראיתי להרמב״ם שכתב בפ״ה מה׳ שבועות הנשבע לבטל המצוה וכו׳ שלא יעשה סוכה וכו׳ וכן הנשבע שלא אעיד וכו׳. הרי זה לוקה משום שבועת שוא. מפני שהוא מצווה להעיד. וכן האומר לחברו שבועה שלא אדע לך עדות הרי זו שבועת שוא. שאין בידו שלא ידע לו עדות. ולדבריו נ״ל שאפשר לפרש דשלא נעידך תרתי משמע. שלא נדע לך וזה א״א. וכן משמע שלא נעיד מה שיודעים. והיינו לבטל המצוה. לפי שיש בה ג״כ משמעות שלא נדע וכו׳ כדאמרן. הלכך תני ליה קודם נשבע לבטל וכו׳:

[*זו היא שבועת שוא וכו׳]. למעוטי אכלתי ולא אכלתי דחייב קרבן ור״ע היא דריש פרקין בסוגיא דלעיל דף כ״א [ע״ב]:

שבועה שאוכל ככר זו. שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת בטוי. והשניה שבועת שוא. תימה דשניהם שבועת בטוי דשבועה שאוכל. היינו כזית כמו שבועה שלא אוכל [כדפי׳ הר״ב במ״ז] ושלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כולה [כדפי׳ נמי לעיל] ושמא יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל. תוס׳ [דף כ״ט ע״ב]:

והשנייה משום שבועת שוא. פי׳ הר״ב בין יאכל בין לא יאכל. שהרי יצאתה שבועה לשוא על דבר שאי אפשר לו. ומאותה שעה הוא עובר. אפילו קיים שבועתו גמ׳ [ופירש״י]:

מפי עצמו. כתב הר״ב ואם ענה אמן אחר שהשביעו חברו וכו׳ חייב מדתנן לקמן אחת זו ואחת זו [כו׳]. וילפינן לה מדכתיב (במדבר ה׳:כ״ב) ואמרה האשה אמן. אמן. גמ׳. ופי׳ הר״ן דאי לא דמיא כמוציא שבועה אמאי מבדקא. אפי׳ מושבע מפי אחרים אין כאן. שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה. דלא דמי למשביע עדים [כדפי׳ הר״ב בר״פ דלקמן] שהרי הם כופרים אחר שבועה. ועונים על דבריו אין אנו יודעים לך עדות. אלא ודאי כמוציא שבועה מפיו דמי. ע״כ. וליכא למידק דנילף דדוקא כשכפל אמן אמן כי אשה. דהאי דכפלה האשה היינו משום גלגול הוא כדתנן במשנה ה׳ פרק ב׳ דסוטה:

ד **שבועת העדות**. שבועה לא כתיב בהדיא בקרא אלא ילפינן מקול כמ״ש בריש מתני׳ דס״פ:

ולא בקרובים. כתב הר״ב דכתיב לא יומתו אבות על בנים וגו׳ כמו שהעתקתי במשנה ד׳ פ״ג דסנהדרין ע״ש: ולא בפסולים. כתב הר״ב כגון וכו׳ וגזלן כלומר אע״ג דאינו בר מלקות (שנתן) [צ״ל שניתק] לעשה דהשבון כמ״ש במשנה ג׳ פ״ק דסנהדרין:

אינה נוהגת אלא בראויין להעיד. כתב הר״ב לאפוקי מלך שאינו מעיד והפסולים לעדות מדרבנן. מכלל דמלך מדאורייתא אינו כשר להעיד. והכי איתא בהדיא בגמ׳ (וכלומר) דממעטינן משחק בקוביא וכ״ש מלך [וכלומר] שהוא מדאורייתא ופירש״י דכתיב (דברים י״ז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו. ע״כ. ולפ״ז אף במלכי בית דוד איירינן דאינן ראויין להעיד וכן דקדק הרמב״ם בלשונו פ״ג מהלכות מלכים לומר דאף מלכי בית דוד אין מעידין והיינו דבגמ׳ אדאמרינן למעוטי מלך מפרש רש״י דתנן [סנהדרין דף י״ח] לא מעיד ולא מעידין אותו אע״ג דרישא דאותה משנה במלכי ישראל נשנית כדמפורש התם ועמ״ש בס״ד במשנה ה׳ פ״ב דהוריות. [*וטעמא דבפסולי עדות מדרבנן אינה נוהגת. פירש״י הואיל וסוף סוף אי מסהיד. לא מקבלינן ליה. ולא קרינן ביה והוא עד]:

בפני ב״ד. עמ״ש במ״ה פ״ט דב״ק:

ושלא בפני ב״ד מפי עצמו. דיליף ליה מג״ש דתחטא תחטא מפקדון. וסבר דון מינה ומינה כלומר דדיינין מינה לחייבו אף מפי עצמו. ומינה כי התם דמחייבי בין בב״ד בין שלא בב״ד. פירש״י דונשבע על שקר כתיב משמע בין בב״ד. בין שלא בב״ד. ועמ״ש בר״פ דלקמן [*ומ״ש במשנה ה׳ פרק בתרא דמנחות]:

מפי עצמו. כתב הר״ב אם מפי עצמו נשבע שבועה וכו׳ וכן ל׳ רש״י. וכן אם ענה אמן אחר השבועה כדפירשו הר״ב ורש״י בר״פ דלקמן גבי שבועת הפקדון. ועמ״ש שם בס״ד:

ומפי אחרים. כתב הר״ב כגון משביע וכו׳. ואמרו לו אין אנו יודעין לך עדות. אע״ג דלא ענה אמן שכן הוא אומר ושמעה קול אלה אם לא יגיד ונשא עונו וכתב הר״ב וקרא במושבע מפי אחרים כתיב שנאמר ושמעה קול אלה ועמ״ש במשנה ה׳:

עד שיכפרו וכו׳. עמ״ש במשנה ג׳:

וחכמים אומרים בין מפי עצמו וכו׳. דסבירא להו דון מינה ואוקי באתרה כלומר לאחר שהבאת מפי עצמו לשבועת העדות מפקדון אוקי באתרה בדין הכתוב בשבועת העדות דמפי אחרים שמשפטו דוקא בב״ד ה״נ מפי עצמו שהבאת אינו אלא בב״ד. ועמ״ש בזה במ״ה פרק בתרא דמנחות:

וחייבים על זדון השבועה. פירש הר״ב דלא כתיב בה ונעלם. וכן פירש״י ובמשנה ב׳ פ״ב דכריתות לא פירש הר״ב כך. ושם אפרש בס״ד:

ועל שגגתה עם זדון העדות. לשון הר״ב שיודעים ששבועה זו אסורה וכו׳ כ״ה בגמרא. וממילא שיודע לו עדות. דאי לאו הכי אינה אסורה. והיינו זדון העדות וכן פירש הר״ב ריש פרק דלקמן לענין פקדון. ולשון רש״י בפירוש המשנה עם זדון העדות. שמזידים הם ויודעים לו עדות. אבל שוגגים הם על הקרבן וכו׳ שיודעים ששבועה זו וכו׳:

ואינן חייבין על שגגתה. לשון הר״ב אם שוגגים הם לגמרי כסבורין שאין יודעין לו עדות. ואח״כ נזכרו וכו׳ כל זה לשון רש״י. ותמהו התוס׳ דתיפוק ליה דבקושטא קא משתבעי. ותירץ הר״ן דרש״י כך הוא אומר שבאותה שעה שנשבעו אין אנו יודעין. יודעין היו. אלא שלא היו מתכונים לשום לב. אבל לא היו צריכים ידיעה אחרת. ונמצא [מה שנשבעו] אין אנו יודעים לא נשבעו על האמת. שאילו היו שמים על לב באותה שעה יודעים היו שהרי מיד כשנתיישבו נזכרו בלא שום חדוש ידיעה. ואפ״ה כיון שהיו סבורין לישבע על האמת. פטורים. משום דאנוסים היו. ע״כ. והשתא אתי שפיר שפירשו רש״י והר״ב ששגגו בידיעת עדות. ולא פירשו ששגגו בשבועה שסבורים שמותרים לגמרי. וכמ״ש התוס׳. וכ״פ הרמב״ם. וליכא למימר דלא סברי להו דבהכי פטור. דהא שמעינן נמי מרישא דאינן חייבין אלא כשיודעים ששבועה זו אסורה הא לאו הכי פטורים. אלא דרש״י והר״ב באו להשמיענו חדוש זה דאע״פ דיודעים היו. כדכתב הר״ן. אבל ודאי דה״ה בשגגו בשבועה דפטורים. והרמב״ם בחבורו סוף פ״א מהלכות שבועות כתב לתרווייהו. שז״ל אבל אם לא ידעו שהיא אסורה. או ששכחו העדים ונשבעו וכו׳ הרי אלו אנוסים ופטורים:

או שאמרו לו. בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות. ואמר להם משביע אני עליכם שיהא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבים. אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה. רש״י. ויראה מלשונו דדוקא שתקו. הא כפרו ואמרו אחר השבועה אין אנו יודעים לך חייבים ומיירי בב״ד. דאף ר״מ לא מחייב מפי אחרים אלא בב״ד. והשתא מתני׳ אפילו כרבנן דלא מחייבי אלא בב״ד. דמתני׳ איירי בב״ד. ולאו בדוקא נקט ואמרו אמן. דהיינו מושבע מפי עצמו. ומשום דחוץ לב״ד הוא דלא מהני אלא בשבועה מפי עצמו ומתני׳ ר״מ היא. דאילו רבנן לעולם אין חייבים עד שיכפרו בב״ד. אלא ה״ה כפרו ואמרו אין אנו יודעים לך. דבב״ד מיירי. ולא נקט ואמרו אמן אלא לאפוקי אם שתקו. וכן מסקי התוס׳ דמתני׳ אפי׳ כרבנן. ונקט ואמרו אמן כדי לקצר. וה״ה אפילו אמרו אח״כ אין אנו יודעין לך עדות. ע״כ. וכתב הר״ן דאיכא למידק כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביען אח״כ ולא הודו מפני מה חייבים כפירת דברים בעלמא היא דכיון שאמרו בב״ד אין אנו יודעין לך עדות אין יכולין לחזיר ולהודות. וכ״ת הכא במאי עסקינן בתוך כדי דבור לא משמע הכי בגמרא דשקלי וטריא באידך בבא שכפרו שניהם כאחד. ומוקמינן לה בתוך כדי דבור [כמ״ש שם הר״ב] ומרישא לא דייקינן מידי. לפיכך קרוב אני לומר דאם לא יגיד דמיניה דרשינן דאינו חוזר ומגיד בתר ושמעה קול אלה כתיב. ומפני שדרך העדים להשמט שלא להעיד אע״פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין. ובתר שבועה אמרו יודעים אנו. לא מקרי חוזר ומגיד שלא השיאתם התורה עון באין יודעים אלא בתר אלה ואע״ג דאמרינן דעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב״ד ואין יכולין לחזור ולהעיד כדאמרינן בפ״ב דכתובות [משנה ג׳] שאני התם דלא שייכא אלה דכבר נגמר עדותן אבל בעל פה אין עדותן נגמר אלא בתר השבעת תובע. עוד נראה שקרוב הדבר דמאין אנו יודעים. ליודעים אנו. לא מקרי חוזר ומגיד אלא בראשונה לא הגידו כלום ועכשיו מגידים וכי אמרינן שאין יכולים לחזור ולהודות לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא משוו נפשייהו רשעים. שהרי כפרו בתחלה אחר שהשביע. ובהכי מתרצה קושיא [דאמאי נקט מתני׳ במושבע מפי עצמו] דלאשמועינן הך רבותא נקט במשביע מפי עצמו. ובב״ד עסקינן. ע״כ. כלומר דלהכי נקט אין אנו יודעים לך משביעך ואמרו אמן. דאין רגילות שיאמרו אח״כ עוד פעם אחרת אין אנו יודעים וכו׳ כיון שכבר אמרו זה אלא רגילות להשיב אמן. ובהכי אשמועינן הך רבותא דאפי׳ אמרו תחלה אין אנו יודעים וכו׳ לא הוי חוזר ומגיד ואילו היה רוצה לשנות מושבע מפי אחרים לא היה יכול להתחיל אמרו [לו] אין אנו יודעים וכו׳ לפי ששוב אח״כ כשמשביען אין רגילות להשיב אלא אמן ואין זה מפי אחרים. ובעיקר סברת הר״ן עיין בב״י ח״מ סימן כ״ט:

השביע עליהם ה׳ פעמים חוץ לב״ד ובאו לב״ד וכו׳. אתיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב״ד אלא הכפירה. דאהגדה דוקא קפיד קרא דלהוי במקום הראוי להגדה. תוס׳. ועמ״ש במשנה ה׳:

כפרו שניהם כאחד. פי׳ הר״ב תוך כדי דבור. גמ׳. דאי אפשר לצמצם. ופי׳ תוך כדי דבור כתב הר״ב בריש פ״ד דנזיר שהוא בכדי שיאמר שלום עליך רבי ומש״ה מסקינן בגמ׳ דהא דכפר השני בתוך כדי דבור. היינו שהתחיל תוך כדי דבור אע״פ שלא היתה כל הכפירה תוך כדי דבור. שזה אי אפשר דהא דאמר שבועה שאין אני יודע לך עדות הוי טובא יותר משלום עליך רבי. וכתבו התוס׳ וא״ת אמאי שני חייב. לימא אני לא עשיתי כלום שכפר הראשון כבר ואילו היה חוזר בו תוך כדי דבורו גם אני הייתי חוזר בי תוך כדי דבורי. ואומר ר״י דכיון שהעיד זה תוך כדי דבור של ראשון חשיב כאילו שניהם העידו בבת אחת בצמצום ויכול גם הראשון לחזור ולהודות תוך כדי דבור של עדות שני כמו השני ואין לשני יותר שהות לחזור מלראשון. אלא לשניהם שוים. ולכך אין שני יכול לתלות כלום בחזרת הראשון.

והשני פטור. פי׳ הר״ב שכיון שכפר הראשון שוב אין השני ראוי להעידו דאע״ג דקם לשבועה. [ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם]. דבר גורם לממון לאו כממון דמי. גמ׳:

כפר אחד והודה אחד. הכופר חייב. גמ׳ השתא בזה אחר זה דתרווייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב ושני פטור כפר א׳ והודה א׳ מבעיא לא צריכי כגון שכפרו שניהם. וחזר א׳ מהן והודה בתוך כדי דבור. והא קמ״ל דמהו דתימא דהא דרישא תוך כדי דבור מהני. הני מילי כפירה וכפירה. אבל כפירה והודאה אימא לא. קמ״ל. ומאי דתמהו התוס׳ על זה והניחו בתימה. דהא מרישא נמי שמעינן דהודאה דתוך כדי דבור מהני דאי לא תימא הכי שני אמאי חייב וכדפרישית לעיל בשמם מפשיט פשיט לה הר״ן. דמתני׳ הכי מפרשה הכופר שעמד בכפירתו בלבד הוא שחייב. אבל האחד שחזר והודה פטור. וטובא קמ״ל. דאילו מרישא לא שמעינן אלא תוך כדי דבור כדבור דמי. בכפירה וכפירה דתרי גברי. ובכפירה והודאה דחד גברא. והכא קמ״ל טפי כגון שכפרו שניהם בזה אחר זה. וחזר הראשון והודה תוך כדי דבור של כפירת השני. וקמ״ל דכפירה והודאה אפי׳ בשני עדים חדא מלתא היא. ולזה נתכוין הרי״ף ז״ל שכתב בתוך כדי דבור של חבירו. עכ״ד:

שתיהם חייבות. כתב הר״ב בגמ׳ פריך ראשונה אמאי חייבת הא קיימא כת שניה ומה הפסידוה הראשונה בכפירתה. מסיים הרמב״ם בפירושו שהיו יכולים לומר ידענו כי היה שם כת אחרת בשעת תביעותן. עוד כתב לפי שהיא אומרת ידענו שזולתינו יעידו וכו׳ הודיענו כי לא נקבל מהם טענה זו ע״כ. ומ״ש הר״ב ומשני כגון שהיו העדים של כת שניה קרובים בנשותיהם. פירש״י נשאו שתי אחיות ואינן כשרים בעדות אחת. וקשיא גוססות דקאמרי

דמשמע דתרווייהו גוססות למאי דכיון שהאחת מתה לה הרי נתרחקו. והרמב״ם בפ״י מהלכות שבועות כתב קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן. ולדידיה קשיא טפי דבחד שהוא קרוב באשתו סגי. דהשתא אין הכת השניה יכולה לחייבו ממון. וכתבו התוס׳ דמיירי כגון בשעת ראיית העדים היו רחוקים. דבעינן תחלתן וסופן בכשרות כדאמרינן בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ״ח). ע״כ. ומ״ש הר״ב קמ״ל דהשתא מיהא לא שכוב. ולמדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. ואע״פ שרובן למיתה רש״י והר״ן:

מפני שהעדות יכולה לקיים בשתיהן. שאחר שמתו הנשים. אז כפרה כת השנייה העדות ג״כ. הרמב״ם:

שיש לי פקדון ותשומת יד וכו׳. עיין במשנה ג׳ פרק דלקמן מ״ש שם:

שבועה שאין אנו יודעים וכו׳. שבועה זו איני יודע למה דכיון שאמר הלה משביע אני עליכם מושבעין הם. שכן היא עיקר שבועה דכתיבא בעדות ושמעה קול אלה כדפרישית בריש פרקין. ושמא י״ל דלרבותא נקט דאע״ג דהוציאו הם עצמם שבועה מפיהם אפ״ה אינן חייבין אלא א׳. וא״נ איידי דנקט בבבא השנית שבועה וכו׳ דמחייבינן על כל א׳ וא׳. ועיין במשנה י״א. והרמב״ם ברפ״ט וסוף פ״י מהלכות שבועות ס״ל דמושבעים מפי אחרים ולא ענו אמן אינם חייבים אלא [עד שישביעם] בב״ד. לסברתו ניחא. דהכא אפי׳ חוץ לב״ד וצריך שיוציאו שבועה מפיהם והראב״ד השיגו וכתב עליו שטעות גדולה נכנסה בו. ואני אומר שאפשר וקרוב לומר שמשנתינו זאת הכריחו לומר כן ולא ניחא ליה במה שכתבתי דלרבותא נקט הכי וא״נ וכו׳:

חייבין על כל א׳ וא׳. טעמא מסתבר כההיא דמתני׳ ג׳ פרק דלעיל:

נזק וחצי נזק. כתב הר״ב בחצי נזק צרורות דממונא הוא. גמ׳. והא קמ״ל. ופירש״י ואיידי דתניא הא. תנא בהדיה תשלומי ד׳ וה׳. ואונס ומפתה. דממון שאין משתלם בראש הוא. דומיא דחצי נזק שאין משתלם בראש. ודכוותה משנינן בשמעתא קמייתא דסנהדרין [דף ג׳] [וע״ש בפי׳ הר״ב] וסיפא קמ״ל שחבל בי חבירי ביוה״כ. או הדליק גדישי. לאפוקי מדרבי נחוניא דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין. ואיידי דתנן להך תנא. בהדייהו שהכני בני. דקרובה לצד מיתה. ואשמועינן דהואיל ואינו חייב מיתה בהכאה בלא חבורה. חייב בתשלומין. ע״כ. ומ״ש הר״ב דאמרינן בעדות של קנס אין חייבין. דקיי״ל מודה בקנס פטור. הלכך לא הוה אלא גורם לממון דאילו הודה היה פטור. ולאו ממון הוא. גמרא:

ושאנס איש פלוני וכו׳. כתב הר״ב משום בשת ופגם. פירש״י פגם בתולה כתובתה מאתים ובעולה מנה. ע״כ. ושותא דמרן לא ידענא דלא אשכחן זכותא לאביה בכתובה. ותו דמתני׳ היא מ״ז פ״ג דכתובות. פגם רואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת וכו׳ ומפרשינן בגמ׳ להשיא לעבדו שיש לו בו קורת רוח וכו׳ כדפירש הר״ב שם:

ושאנס וכו׳. כתב הר״ב משום בושת ופגם וכו׳. דמסתמא ממונא קא תבע ולא קנס שאם הודה לא ישלם כדפי׳ הר״ב במ״ד פרק דלקמן. ומסתבר דכשם שחולק שם ר״ש כמו כן חולק בכאן לענין עדות ועמ״ש שם במ״ג. ובפ״ט מה״ש שהעתיק שם הרמב״ם דין שאנס וכו׳ לענין שבועת העדות. כתב עליו הכ״מ שלמדו ממשנה דנשנה בפקדון נראה דל״ג כלל במשנה דהכא ושאנס וכו׳ אם לא דאשתמיטתיה *). והא דכתב הר״ב וכן רש״י בשת ופגם עמ״ש בזה בפ׳ דלקמן מ״ד:

ושחבל בי חבירי וכו׳ ביוה״כ. כתב הר״ב דאע״ג דענוש כרת חייב ממון. וטעמא מפורש במ״ג פ״ח דב״ק [בפירוש הר״ב]:

שאני כהן וכו׳ פטורין. כתב הר״ב שאין העדים חייבין אלא כשכפרו דבר שיש בו תביעת ממון כדפירש הר״ב במ״ח דלקמן:

שאיני בן גרושה וכו׳. נקט לה בל׳ חיוב ובל׳ שלילה:

שאיש פלוני כהן כו׳. משנה יתירה היא דהא אפי׳ מנה לפלוני ביד פלוני תנן במי״ב שילח ביד עבדו פטור אלא הא קמ״ל דוקא שאיש פלוני כהן פטור בכל ענין דלא משכחת בה חיובא דלא שייך בה הרשאה. אבל מנה לפלוני ביד פלוני זימנין דמשכחת חיובא כמו בבא בהרשאה. גמ׳:

שאנס איש פלוני וכו׳. כתב הר״ב דבעינן שישמעו מפי התובע. כדפי׳ במי״ב. ומ״ש ובגמרא מוקים לה בבא בהרשאה. וכן פירש״י ולאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר מדרישא שאיש פלוני כהן וכו׳ דייקינן הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבים ומוקים לה בבא בהרשאה כמו שכתב לעיל. מהכא שמעינן דסיפא נמי שאנס איש פלוני בתו של פלוני דהוי נמי משנה יתירה דהא תנן במשנה י״ב שלח ביד עבדו וכו׳ אלא הכי נמי בבא בהרשאה וכו׳. וכן הרמב״ם בפירושו מפרש בבא בהרשאה אבל בחבורו פרק י׳ מהלכות שבועות כתב שאנס פלוני או פיתה בתו המאורסה פטורים שאם העידו עדות זו יתחייב הנתבע מיתת בית דין ואינו חייב בתשלומין. ע״כ:

ושחבל בי בני וכו׳ פטורים. כתב הר״ב שאם העידוהו היה מתחייב מיתה. ולא ממון. כדפירש הר״ב במשנה ב׳ פ״ג דכתובות:

שאמר איש פלוני ליתן לי וכו׳ פטורים. פירש הר״ב שאפי׳ הוא כדבריו אין חברו חייב ליתן לו כלום בשביל אמירה זו ואפי׳ הוא עני אינו חייב לו אלא מטעם נדר ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד. שאין ב״ד יורדין לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו. אלא שמנדין אותו או מכין אותו עד שיקיים

מוצא שפתיו. נראה לי:

מאתים זוז. עמ״ש בזה במשנה ו׳ פ״ג דסנהדרין:

כפקדון. עמ״ש בפרק בתרא משנה ב׳:

שבועה שאין אנו יודעים לך עדות. עמ״ש במשנה ה׳:

והם יודעים לו עדות עד מפי עד וכו׳ פטורים. כתב הר״ב שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום. וכ״כ הרמב״ם. וז״ל הר״ן הקשה הרמב״ן ז״ל למה לי למתני הכי פשיטא. דאי משום קרובים או פסולים. הא תנן ברישא דמתני׳ [כלומר בריש פרקין] דאינה נוהגת בהן. ואי משום עד מפי עד דקמ״ל דפסול פשיטא והא קתני לה בסנהדרין בהדיא [בפרק ג׳ משנה ו׳] ותירץ דאתא לאשמועינן אם האמינן הנתבע על עצמו שאם [ידעו] יבאו ויעידו. אפ״ה פטורין כיון שמן הדין אינם נאמנים. וכענין שאמר בירושלמי דגרסינן התם עד אחד שאמר ליה הרי את מקובל עלי כשנים. יכול יהא חייב ת״ל והוא עד או ראה את הכשר להעיד עדות ממון. יצא אחד שאינו כשר להעיד עדות ממון. עכ״ל. ובהכי ניחא לי דבגמ׳ מייתי ברייתא אמתני׳ דילף ליה מדכתיב אם לוא יגיד ונשא עונו. בראויין להגדה הכתוב מדבר. והרי להר״ב והרמב״ם סברא הוא. קרא למה לי. אלא ודאי דהא קמ״ל כדאמר בירושלמי ונמצאת למד שזה שנסתייע הרמב״ן מהירושלמי היה יכול להסתייע מגמ׳ דידן אלא דבירושלמי מפורש טפי. והתוס׳ כתבו או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אלו פטורים אע״ג דכבר שמענו דאין נוהגים אלא בראויין להעיד איצטריך למתני׳ הכא דאפי׳ אם יש ג׳ עדים והשנים כשרים פטורין. דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. ע״כ. וצריך לומר שסברתם דמה ששמענו במסכתא אחריתי לא קשיא. ומש״ה אע״ג דהא דעדות שבטלה מקצתה וכו׳ כבר שמענוה במשנה ח׳ פרק קמא דמכות. אפ״ה אשמועינן הכא דאין שבועה חלה עליהם. ותדע שכן היא סברתם. דהא על עד מפי עד לא קשיא להם ולא מידי אע״ג דכבר שמענוה בפרק ג׳ דסנהדרין משנה ו׳ אלא דסבירא להו דממסכתא אחריתא לא קשיא. וכמ״ש כבר בשמם בריש ברכות ומקומות אחרים:

שילח ביד עבדו כו׳ פטורים. כשלא בא בהרשאה דהא במשנה ז׳ דייקינן בגמרא דבא בהרשאה יכול להשביעם ומתחייבים בהשבעתו. ועוד קרוב אלי לדקדק דתנן עבדו ולא תנן [שילח] ביד אחר. דהיינו טעמא דעבדו היינו עבד כנעני. ואין קנין לעבד בלא רבו נמצא שלא יוכל להרשהו. וזו סיוע גדולה היא אלי לדעת הטור בסי׳ קכ״ג שכתב דאין יכול להרשות לעבדו הכנעני דהא תנן עבדו לפי שעבדו מלתא דפסיקא הוא דלעולם לא שאינו יכול לבא בהרשאה. ותיובתא להמרדכי שכתב שם בב״י דס״ל דאף לעבדו יכול להרשות:

משביע אני עליכם. קרא ושמעה קול אלה כתיב ותניא בגמ׳ אלה אין אלה אלא בשבועה. וכן הוא אומר (במדבר ה׳:כ״א) והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. ומנין לעשות אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה. [ובתוס׳ ל״ג בבא זו] ושבועה שאין עמה אלה. כשבועה שיש עמה אלה ת״ל ושמעה קול אלה. ושמעה אלה ושמעה קול. פירש״י מדהוה ליה למכתב ושמעה אלה שמעת מיניה דהיא שבועה כל שיש בה אלה. וכתב קול אלה. יתירא. לדרשא אתא. לחייביה באחד משתי הקולות. ע״כ. ועיין עוד מה שאכתוב בדבור זו היא אלה וכו׳:

מצוה אני עליכם וכו׳. כתב הר״ב והוא שיאמר מצוה וכו׳ בשבועה. גמ׳. דאל״ה מאי קאמר ופירש״י בשבועה מזכיר את השם באחד מכל הלשונות הללו. ע״כ. וכלומר שם או כנוי וכדמסקינן במתני׳. וכן דעת הרמב״ם פ״ט מה״ש דשם או כנוי בעי. וכתב הר״ן דטעמא דעיקר שבועה כי כתיבא בשם כתיב. כדכתיב (ויקרא י״ט:י״ב) ולא תשבעו בשמי לשקר א״נ לא תשא את שם ה׳ אלהיך (שמות כ׳:ז׳) וה״ה לכינוי. כדכתיב (ויקרא י״ט:י״ב) וחללת את שם אלהיך וכו׳ ואיסורא מיהא איכא בלא שם וכנוי וכו׳. וכתב עוד הר״ן ואחרים סוברין דלא בעינן לא שם ולא כינוי ומתני׳ תרי גווני שבועות קתני. מצוה אני עליכם ובשבועה אפי׳ בלא הזכרת השם חייבים. וכן אילו לא אמר בשבועה אלא שאמר מצוהאני עליכם בשם או בכינוי חייבים. וכי קתני ובכל הכנויין הרי אלו חייבין לא דבעינן שם או כינוי. אלא לומר דמשביע בכינוי לא הוה כמשביע בשמים ובארץ ופטורין. ע״כ. ודע דבגמ׳ איתא גבי משביע נמי דמסיים בשבועה. אבל גם הרמב״ם בפירושו לא העתיק כן. אך בחבורו פ״ט כתב המשביע עדיו בשבועה או שא״ל מצוה וכו׳ בשבועה:

בחנון ורחום וכו׳ ובכל הכינויין. דהא לא כתיב אלא ושמעה קול אלה. ועמ״ש לעיל בשם הר״ן. ומפרשינן בגמ׳. דהא דכשאומר בחנון וכו׳ ובכל הכינויין דהוי כמי שנשבע בו יתברך. אע״פ שאין אלו שמותיו אלא כינויין בעלמא. היינו טעמא דבמי שהוא חנון במי שהוא רחום קאמר. ולא דמי לנשבע בשמים ובארץ. דכיון דליכא מידי אחרינא דאיקרי רחום וחנון ודאי במי שהוא חנון במי שהוא רחום קאמר. הכא כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר. וצ״ל דלא דמי לכינוי שבועות דתנן בריש נדרים דהכא [דבעינן] שישבע בו יתברך לא סגי בכינוי אלא כשנוכל לפרש שכוונתו במי ששמו וכו׳:

המקלל בכולן חייב דברי ר״מ. דת״ר איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו (שם כ״ד) מה ת״ל והלא כבר נאמר (שם) ונקב שם ה׳ מות יומת. יכול לא יהא

חייב אלא על שם המיוחד בלבד. מנין לרבות את הכינויין. ת״ל איש איש כי יקלל אלהיו וגו׳ מ״מ. דר״מ. ומהכא [שמעינן] דפלוגתא דר״מ ורבנן בשם המתברך וכן יראה מל׳ הר״ב בפירוש דברי חכמים. ולפיכך לשון בכולן דתנן כמו לכולן. וכן זה שכתב הר״ב. וכן ל׳ רש״י והרמב״ם באחד מהן הוה להו למימר לאחד מהם אלא דמסרכי בלישנא דמתני׳. ועמ״ש בשם הרמב״ם במשנה ה׳ פ״ז דסנהדרין:

המקלל אביו ואמו וכו׳. וחכמים פוטרין. בבא זו שנויה עוד במשנה ח׳ פ״ז דסנהדרין. ועמ״ש שם בס״ד:

יככה אלהים וכן יככה אלהים. ל׳ רש״י יככה ה׳ אלהים. וכן יככה אלהים גרסינן במתני׳. וכן כתוב ונקוד בסדר משנה מוגהית ודוקנית. ע״כ. ולדעתי נראה דברישא ל״ג אלהים כלל. [*אלא יככה ה׳ וכן הוא בפירש״י דפוס ישן]. ובספר ח״ש כתוב וז״ל ברי״ף גרס בתרווייהו שם יו״ד ה״י ולא אלהים אכן גם גירסא *) זו ישרה וקמ״ל אף שזה הקורא בתורה קורא בשם של יו״ד ה״י. והוא אומר וכן יככה אלהים אפ״ה הוי אלה וק״ל ע״כ:

זו היא אלה הכתובה בתורה. דהא כתיב בה (דברים כ״ט:כ׳) ככל אלות הברית. רש״י. ועמ״ש בריש משנתינו. ותו בגמ׳ מנין לאלה שהיא שבועה. שנאמר ויבא אותו באלה וגו׳ (יחזקאל י״ז י״ג). וכתיב (ד״ה ב׳ ל״ו) וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים:

אל יכך וכו׳ ר״מ מחייב. כתב הר״ב דמכלל לאו אתה שומע הן וכו׳. בגמרא רמינן דהא ר״מ לית ליה מכלל לאו וכו׳ כדפי׳ הר״ב במ״ד פ״ג דקדושין. ומסקינן ה״מ בממונא אבל באיסורא אית ליה. לשון הר״ן ובגטין ובקדושין אית בהו ממונא דהיינו כתובה ותנאיה. וכתב עוד וכי תימא והא התם בנדרים [פ״ק מ״ד] אמרי׳ דלית ליה לר״מ מכלל לאו אתה שומע הן והא התם איסורא הוא. איכא למימר וכו׳ כמו שהעתקתי לשונו בנדרים פ״ב מ״ב:

וחכמים פוטרין. פירש הרמב״ן ז״ל דאע״ג דשמעינן להו לרבנן בעלמא דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן. הכא מש״ה פטרינן דבעינן קרא כדכתיב (ויקרא ה׳:א׳) ושמעה קול אלה אבל לא ששמעה ברכה ונשמעה מתוכה קללה. הר״ן:

ה בפני בית דין. עמ״ש במ״ה פרק ט׳ דב״ק:

מפי עצמו. ה״ג בדברי הר״ב שהוציא וכו׳. ואח״כ הודה חייב קרבן. וכ״כ רש״י והר״ן. ומה שהיה כתוב בדברי הר״ב ואח״כ כפר. אין ליישבו דאילו מתחלה בשעת השבועה קבל [עליו] לתת הפקדון מאי מהניא ליה כפירתו שאח״כ. אלא שבשעת השבועה כפר ואח״כ הודה וכלומר דאילו לא הודה מי מחייבו בקרבן. וה״ה בשבועת העדות דפרק דלעיל נמי. אלא דהכא איכא פלוגתא בגמ׳ ואיכא מ״ד דאילו באו עדים לא מחייב קרבן. דלא הוה כפירתו אלא כפירת דברים דעל כרחו ישלם. להכי מפרש לה בהודה דאתיא כנ״ע. ומ״מ כיון דאותו מ״ד אתותב לא הו״ל להר״ב לפרש אליביה דאיכא למטעי ולומר דדוקא הודה. ולא כי באו עדים. אלא לפום רהיטא העתיק לשון רש״י ועל רש״י לא קשיא כמ״ש בהרבה מקומות שכן דרכו לפרש במשנה דלא כמסקנא כי פירושו הוא במשנה שעליה הגמ׳. וא״ת טעמא מאי יתחייב בשיש עדים והרי לא תועיל לו כפירתו. שכשיבואו העדים יתחייב לשלם. כתב הרמב״ם בספ״ח מה׳ שבועות שהרי הועילה מעתה ושמא לא יבואו העדים או יבואו ולא תתקיים עדותן. או יפסלו. ולפיכך חייב. ע״כ. ועוד נראה בעיני דרש״י נקט הודה אע״ג דלמסקנא אף בעדים מחייב משום דבעדים מיהת לא משכחת דמחייב אלא כשאין לו קרקעות. א״נ דמחל על השעבודים. דאי אית ליה. הא סבירא לן שעבודא דאורייתא. כמ״ש בסוף ב״ב. ותנן במ״ה פרק דלקמן דאין נשבעין על הקרקע וקיי״ל בפ״ק דב״מ דף ד׳ דכן על כפירת שעבוד קרקעות. וכ״כ התוס׳ שם. והכא [דף ל״ז ע״ב]. וכיון דלאו מלתא פסיקא הוא הלכך דייק רש״י לפרושי מתני׳ בהודה וכלומר שאין כאן עדים. דאילו יש עדים לאו מלתא פסיקא לחיוביה ליה. ובהכי מתיישב הר״ב שפיר דדייק נמי לפרושי בהודה אע״ג דלמסקנא שבגמרא אף בעדים משכחת לה. ועיין מה שאכתוב בר״פ דלקמן [ד״ה וההודאה] בענין שבועה על כפירת שעבוד קרקעות. ומ״ש הר״ב דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו. וכ״כ רש״י. וא״ל דקאי למימר טעמא דמפי עצמו חייב. דהא ההוא מונשבע על שקר יליף לה רש״י כמ״ש בשמו בר״פ דלעיל ופי׳ ח״ש דרש״י בא לומר דחייב מפי עצמו אף בלא טענת התובע. וא״ל תן לי פקדוני וכו׳ דמשנה דלקמן. לאו דוקא קאמר. וזהו דשמעינן מוכחש בעמיתו כל דהו כדלעיל דף ל״ב [ע״א]. עכ״ל:

ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בב״ד דברי ר״מ. משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב. ומשבועת העדות גמרינן לה. וס״ל לר״מ דון מינה ומינה. והתם בב״ד כדפרישית בפרקין דלעיל. רש״י:

וחכמים אומרים וכו׳. כיון שכפר בו חייב. דסבירא להו דון מינה ואוקי באתרה כדפרישנא בפרקין דלעיל רש״י *):

ועל שגגתה עם זדון הפקדון. פי׳ הר״ב שאינו יודע שחייב בשבועה זו קרבן אבל זכור הוא שהפקדון אצלו. וכן פירש״י. ובכלל דבריהם שכתבו שאינו יודע שחייב בשבועה זו קרבן איכא למשמע הא שיש איסור בשבועה זו יודעים הם וכדפירשו במ״ב פרק דלעיל לענין שבועת העדות. וכדאי׳ התם בגמ׳ [דף ל״א ע״ב]. וה״ה להכא אלא שסמכו אדלעיל והר״ב סמך לעיל נמי אדהכא כמו שכתב אבל זכור הוא שהפקדון אצלו. דה״ה לעיל נמי:

ואינו חייב על שגגתה. עיין בפירוש הר״ב מ״ב פרק דלעיל ומ״ש שם:

בכסף שקלים. כתב הר״ב דהכי כתיב גבי איל אשם בערכך כסף שקלים. דבכריתות פרק דם שחיטה (כריתות דף כ״ב). ילפינן לה שכל האשמות [הם בכסף שקלים] מאשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם. תוס׳. והר״ן:

שבועת הפקדון כיצד. א״ל תן לי פקדוני וכו׳ כבר כתבתי לעיל דהכא לאו דוקא שאמר ליה וכו׳ כדילפינן מוכחש בעמיתו. ומשום דלענין שבועת העדות דוקא כדילפינן מולוא יגיד כמ״ש הר״ב בפרק דלעיל משנה י״ב. תנא נמי הכא כדאיתא בגמ׳ פרק דלעיל דף ל״ב. ומ״מ בעמיתו דייקא. דאע״ג דהכחשה כל דהו אפי׳ בלא תביעה סגי. מ״מ השבועה צריכה שתהא בפני עמיתו. וזהו שהרמב״ם בפ״ז מהל׳ שבועות אחר שכתב דחייב אע״פ שלא תבעו. כתב אחד הנשבע לבעל הממון עצמו. או לשלוחו הבא בהרשאתו ששלוחו של אדם כמותו. כך נ״ל שזהו סברת הרמב״ם. והצריך שהשליח יבא בהרשאה. משום דלהוציא ממון מחברו לא סגי בלא הרשאה ולא דמי לשאר שלוחין דעלמא דבדבורא בעלמא נעשה שלוחו כדמשמע רפ״ב דקדושין אבל כשבא בהרשאה הרי הוא כמותו דהא אפי׳ בשבועת העדות דאיכא מיעוטא דולוא יגיד ולא לאחרים. אפ״ה מהניא כדכתב הר״ב בפרק דלעיל משנה ז׳. וגמ׳ ערוך הוא שם. וכן העתיק הרמב״ם בפ״ט מהלכות שבועות לענין שבועת העדות או שלוחו. ומ״מ ר״ל כשבא בהרשאה דאי לאו הכי לא כדכתב הר״ב לעיל אלא שהרמב״ם סמך על מ״ש בפ״ז דקדים לענין פקדון דצריך הרשאה. וכ״ש בעדות דלא מהניא בלא הרשאה. ולפיכך אני תמה על הכ״מ שעל זה שכתב הרמב״ם בפ״ז דלענין פקדון או לשלוחו וכו׳ כתב דנראה דיליף לה מדמעטי׳ בשבועת העדות ואם לוא יגיד. הא אם לאחר פטור משמע דבפקדון דלא כתיב אם לוא יגיד חייב. כדקיי״ל בכל התורה כולה ששלוחו של אדם כמותו. עכ״ד. וזה דבר תימה דא״כ בפקדון אפי׳ בלא הרשאה נמי. כיון דבעדות מהניא בהרשאה. אלא דכל בלא הרשאה אינו כמותו לענין הוצאת ממון. ולפיכך אף בפקדון צריך הרשאה וכשבא בהרשאה אפי׳ בשבועת העדות גופיה מהניא. ואתיא שבועת הפקדון במכ״ש ולא במדאצטריך כמו שחשב הכ״מ:

משביעך אני. לא שהתורה חייבתו בשבועה ושלכך משביעו שלא מצינו שיתחייב השומר שבועה מן התורה. אלא כשהודה שהוא שומר. ורוצה לפטור עצמו מחיוב התשלומין. אבל לא בכופר שהוא שומר. אלא אם השביעו. והלה נשבע קאמרינן:

משביעך אני ואמר אמן. לרבנן דסברי להו מפי אחרים נמי חייב אפי׳ חרש לב״ד. הוי מצי לפרושי מפי אחרים. והכא ליכא לתרוצי כמ״ש בשם הר״ן בפרק דלעיל משנה ג׳ אלא (הכא) איידי דלעיל. תנא נמי הכא בכה״ג. וכדרך שאמר בגמ׳ אריש. כמ״ש לעיל:

היו חמשה תובעים אותו וכו׳. הרמב״ם העתיקה בספ״ט מהלכות שבועות ג״כ. לענין עדות. ואני מצאתי שכן שנאוה לענין עדות. בספרא פרשת ויקרא:

רבי אליעזר אומר וכו׳ ור״ש אומר וכו׳. מסתבר דכי היכי דפליגא אריש פליגי נמי אסיפא דהא בספרא פרט״ו ופכ״ג דמרבינן לחייב על כל אחת ואחת נקטינן בתחילה חמשה תובעים ואח״כ חמשה תביעות. ש״מ דלרבות חמשה תובעים מסקבר טפי מחמשה תביעות. ואפ״ה פליגי. כ״ש אחמשה תביעות. וממשנתינו נמי נלמד כך שהרי שנאה חמשה תובעים קודם חמשה תביעות. אלא דקשיא קצת דהוה ליה למתני פלוגתייהו בשבועת העדות שנשנה בבבא השניה בפרק דלעיל משנה ה׳. וכן אתה מוצא במשנה דלקמן דפליג ר״ש ולא כן במשנה ו׳ [דפרק דלעיל] ואולי שהם אמרו דינם בפקדון. וכך קבלם רבי ושנאם במקומם:

רבי שמעון אומר וכו׳. כתב הר״ב ואין הלכה כר״ש וכ״כ הרמב״ם וכן פסקו במשנה ז׳ פ״ט דנדרים ועמ״ש ברפ״ב דקדושין [ד״ה התקדשי]:

שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וכו׳. עיין בפירוש הר״ב משנה ג׳ פ״ג:

תן לי חטין ושעורין וכו׳. עיין בפירוש הר״ב פרק דלעיל משנה ה׳:

רבי מאיר אומר כו׳ חטה וכו׳ כתב הר״ב דסבר רבי מאיר הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר מדקאמר חטה ולא אמר חטין ושעורין וכו׳ ש״מ לא אתא לאפלוגי ולמימר דוי״ו פרטא הוי אע״ג דבגמ׳ [דף ל״ח] לא אמר האי פירושא דמין חטה. אלא לשמואל דס״ל תני בלא וי״ו. אבל לר׳ יוחנן דתני בוי״ו לא אמרינן ומשמע דלדידיה לא צריך לפרש מין חטה קאמר. ואנן כר׳ יוחנן לגבי שמואל קיי״ל. מ״מ סבירא ליה להר״ב דאע״ג דגמ׳ לא קאמר הכי אלא לשמואל היינו משום דלר׳ יוחנן דתני בוי״ו לא קשיא לישנא דאפי׳ דאיכא למימר דאשמעינן דוי״ו פרטא הוי אבל מדקאמר חטה ולא חטין וכו׳ ודאי דאף לר׳ יוחנן מין חטה קאמר. אלא דבגמ׳ לא אירי אלא בלישנא דאפי׳. אבל לפי האמת לכ״ע פלוגתייהו במין חטה. דר״מ סבר ליה מין חטה קאמר וכלומר והרי טוענו בשוה פרוטה ובחדא נמי הוי מצי לאשמועינן דמין קאמר. אלא דאמילתיה דת״ק מהדר וקאמר דמשכחת תלת אפי׳ כשלא אמר אלא חטה שעורה וכו׳ ומהא שמעינן דבפחות מש״פ לא מחייב. ובספרא לאשמה בה פרט לפחות מש״פ. ולא ידעתי למה נדחק הכ״מ בספ״ז מהל׳ שבועות על שכתב הרמב״ם פחות מפרוטה אינה ממון וכו׳. הביא ממרחק לחמו שכתב דתנן בפרק הגוזל קמא (בבא קמא דף ק״ג) שעל פחות מש״פ קרן. אינו משלם חומש. ומפשטיה דקרא משמע דכל שאינו משלם חומש אינו חייב להביא אשם. ע״כ. והרי משנה שלימה היא כאן בקרבן עצמו. וכן ההיא דספרא לאשמה בה בקרבן כתיב וכן נמי בגמ׳ [שם] אמתני׳ א״ר יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת וכו׳:

אמרו לו אע״פ שאינו משלם קנס ע״פ עצמו משלם בשת ופגם ע״פ עצמו. וא״ת צער באנוסה דתנן במשנה ד׳ פרק ג׳ דכתובות מה דינו והרמב״ם בפ״ח מהל׳ שבועות העתיק המשנה כלשונה. אבל בפ״ב מהל׳ נערה כתב דמשלם בושת ופגם וצער ע״פ עצמו. וכ״כ טור א״ה סי׳ קע״ז וכתב הכ״מ בשם הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של הרמב״ם שיש לדקדק כך מהמשנה עצמה. לפי שאילו לא יתחייב לשלם צער ע״פ עצמו היו חכמים אומרים לר״ש אע״פ שאינו משלם קנס וצער ע״פ עצמו. ואין לומר אילו היה מתחייב לשלם צער ע״פ עצמו. היו אומרים משלם בשת ופגם וצער [ע״פ עצמו] לפי שתחלת המשנה אנסת ופיתית. והשיבוהו בענין שהוא כולל לאונס ולמפתה. והוא בשת ופגם לבד. עכ״ל:

גנבת את שורי וכו׳ חייב. שאע״פ שאינו משלם כפל בהודאה. משלם הוא את הקרן בהודאתו. הרמב״ם פ״ח מה׳ שבועות ולא התבאר בגמ׳ למאי צריכא לכל הני בבות:

ו **שבועת הדיינין.** כתבו התוס׳ הא דלא נקט נוהגת באנשים ובנשים כדתנן לעיל גבי פקדון משום דמלתא דפשיטא הוא. ולעיל לא תני אלא דלא נימא נילף שבועת הפקדון משבועת העדות עכ״ל. ותמיהני דהא בשבועת בטוי. ושבועת שוא. דנמי מלתא דפשיטא הוא ואפ״ה תנא לה גבייהו בספ״ג ואע״ג דליכא למימר בהו למלפינהו משבועת העדות. אלא נ״ל דהיינו טעמא דלא נקט הכא. משום דשבועת הדיינין היא עצמה שבועת הפקדון. וז״ל הרמב״ם בפרק י״א מהל׳ שבועות דבר ברור וגלוי שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר. שיהא חייב משום שבועת הפקדון. ע״כ. ועיין לקמן:
שבועת הדיינין. ל׳ הר״ב שהדיינין משביעין ע״י הודאה במקצת הטענה וכו׳. רש״י [ועמ״ש לקמן בדבור וההודאה]. וכתב עליו הר״ן פירוש לפירושו שאע״פ ששבועת הפקדון [*שבועת הדיינין] היא בטוען נאנסו. או נאבדו או נגנבו. וכן שבועת ע״א שבועת הדיינין נמי היא. הכי קתני שבועת הדיינים של מודה מקצת. צריך שתהא הטענה שתי כסף וההודאה ש״פ. ולאו כל שבועות הדיינין קתני. אי נמי דשבועת הפקדון לאו בכלל שבועת הדיינין היא. דשם אחר יש לה ושבועת הפקדון מקריא. ושבועת הפקדון כוללת כל עסק שבועה שעל ידי פקדון. ושבועת ע״א נמי כיון דלא נכתבה בהדיא ליתא בכלל שבועת הדיינים. ע״כ. וטעמא דשבועת עד א׳ לא בעי הודאה במקצת. ולא כפירת שתי כסף. מפרש בגמ׳ דף מ׳ דתניא כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון. עד א׳ מחייבו שבועה. ושנים מחייבים בפרוטה דממונא הוא. הכי נמי עד א׳ מחייבו שבועה בטענת וכפירת פרוטה:
שבועת הדיינין. כתב הר״ב דנקיט חפצא בידיה. כדאשכחן באברהם דכי השביע לאליעזר אתפסיה בברית מילה שנאמר (בראשית כ״ד:ב׳-ג׳) שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך. גמ׳. ותמהו התוס׳ דבשבועת העדות. ובטיו. ופקדון. כשהוא מושבע מפי אחרים דהוי דומיא דשבועת הדיינים. ליבעי בהו אנקוטי חפצא. ע״כ. ומ״ש הר״ב שבועת היסת. מפרש רש״י [שם ע״ב] לשון שומא ששמו חכמים עליו שבועה כמו אם ה׳ הסיתך והוא פסוק בשמואל א׳ כ״ו ושם פירש״י כל הסתה לשון שומא. *) אמיטמינ״ש בלע״ז ע״כ. ומ״ש הר״ב והמחוייב שבועה מדבריהם וכו׳ זה לשון הרמב״ם והשבועה המחוייבת מדרבנן אע״פ שהיא נזכרת במשנה [כו׳]:
הטענה שתי כסף. וכתב הר״ב צריך שלא תהא הטענה פחות משתי מעות כסף וכן לשון רש״י ועיין מה שאכתוב לקמן בזה בס״ד:
שתי כסף. פירש הר״ב שתי מעות כסף וכן פירש״י ומסיים דהא שתי לשון נקבה הוא. ע״כ. וטעמו של דבר מפורש בירושלמי שאמרו סוף מטבע כסף. מעה. כלומר שכיון שאמרה תורה כסף כדכתיב. (שמות כ״ב:ו׳) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. ואי אתה מוצא מטבע כסף מוזכר בתורה פחות ממעה שהוא גרה כדמתרגמינן עשרים גרה. עשרין מעין. אין לך לחייב בפרות ממטבע [זו]. ובתר הכי מקשה ותהא מעה כלומר מנין לך שיהו שנים. ומפרק או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים. הר״ן. ועמ״ש לקמן ומ״ש במשנה ה׳:
הטענה שתי כסף. לשון הר״ב שאם היה מה שכפר לו פחות משתי כסף וכו׳. וכן ל׳ הרמב״ם. ומסיים וכן אמרו ז״ל כפירת טענה שתי כסף. ע״כ. ורב הוא דאמר הכי בגמ׳ [דף ל״ט]. ופירש״י טענה דתנן במתני׳ לאו אתחלת טענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חברו לבד הודאת הפרוטה דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה. ע״כ. והכי יליף מקרא דכתיב כסף או כלים. מה כלים שנים. אף כסף שנים. ואי איתא דלתחלת טענה אתא לא לכתוב כסף כלל. ואנא אמינא מה כלים שנים. אף כל שנים והוה ליה כסף נמי בהאי כללא. כסף דכתב רחמנא למה לי. אם אינו ענין לטענה. תנהו ענין לכפירה. ושמואל פליג וסבירה ליה דאיצטריך לכתוב כסף. דאי לא כתב לא הוה מצי למילף מכלים אלא שנים. אבל דבעינן דבר חשוב אימא לא ולחייב בכל מידי דטעין ליה תרי. ואפי׳ אינן שתי כסף. קמ״ל כסף. דבעינן דבר חשוב. ולגופיה לתחלת טענה צריך קרא. ולדידי׳ מתניתין הטענה שתי כסף. טענה עצמה שתי כסף. ונמצינו למדין שז״ש הר״ב בתחלת המשנה שלא תהא הטענה פחות משתי כסף. וכן ל׳ רש״י שלא באו לדקדק בפירוש הטענה ממש. וכן רש״י הביא אח״כ פלוגתא דרב ושמואל כלומר דבלשון הטענה פליגי רב ושמואל בפירושה אלא דהר״ב נסיב לפרש אליביה דרב משום דתנא ר׳ חייא לסייועיה לרב. וכן פירש הרמב״ם אליבא דרב. אבל במשנה ז׳ פרק ד׳ דב״מ העתיק הר״ב לשון רש״י שם. והוא אליביה דשמואל. כי לא פורש כלום בדברי הרמב״ם שם. אבל הראה מקום על פירושו דהכא. ובסמוך בבבא כיצד שתי כסף וכו׳ אכתוב עוד מזה בס״ד:
וההודאה בשוה פרוטה. דמשנתינו בשבועת הדיינים ע״י הודאת מקצת הטענה היא כדפירש הר״ב. ומסיים רש״י שלמדוה מאשר יאמר כי הוא זה.

[בגמ׳ פרק ט׳ דב״ק דף ק״ז דעירוב פרשיות כתב כאן. וכי הוא זה דכתיב בפרשת שומרים. שדי בפרשת אם כסף תלוה. ועמ״ש במשנה ו׳] וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו דהיינו שבועה. ע״כ וכתב הר״ן וא״ת ולמה הוא נשבע הא קיי״ל שיעבודא דאורייתא. ומלוה על פה גובה בין מן היורשים בין מן הלקוחות [כמ״ש בסוף מסכת ב״ב] וכיון שכן הא דהודה הויא הודה בקרקעות ותנן בפרקין הודה בקרקעות וכפר בכלים פטור. תירצו בתוס׳ בשאין לו קרקע ומיהו הני מילי לדינא דאורייתא. אבל השתא דתקון רבנן דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות כדאיתא בפ״ק דקדושין [כמ״ש שם בסוף [מס׳] ב״ב] אפי׳ מסהדי סהדי דאוזפיה ולא פרעיה. [כלומר שהוא אינו מודה מקצת ויש עדים על המקצת דקיי״ל דהוי כהודאת פיו מק״ו דבהודאתו לא מחייב בקנס] ויש לו קרקע ישבע על השאר. משום דלבתר תקנתא אין כאן שיעבוד קרקעות. עכ״ל הר״ן. ומ״ש בשם התוס׳ כבר כתבתי כן בשמם ברפ״ה ודאי נמי דמחל על השעבוד. ואלא קשיא מה שפירש הר״ב דבשבועות התורה יורדין לנכסיו. וצריך לדחוק דהיינו למטלטלין דוקא. אבל להר״ן ניחא דכיון דשל לקוחות לא משתעבדי אין להם דין שעבודא דאורייתא [*ועיין סברא זו בפ״ב דהוריות משנה ה׳ בדבור שהמלך וכו׳] ולאו אדידהו קא משתבע. ולפיכך יורדין לנכסיו דאמרן הכל בכלל בין מטלטלין בין מקרקעי. והא לא תקשה דקודם תקנתא דרבנן לא שייך יורדין לנכסיו אקרקעות דהאי לישנא דאמרינן [דף מ״א] יורדין לנכסיו איכא בינייהו. בתר תקנתא אתמר דלמר בר רב אשי אמרי׳ הכי. ואין ה״נ דקודם תקנתא ליכא בינייהו למר בר רב אשי. אלא יורדין למטלטלין:

בשוה פרוטה. והיא חצי שעורה של כסף. לשון הר״ב בריש מסכת קדושין:

ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור. דכי הוא זה. משמע ממין הטענה:

כיצד שתי כסף יש לי בידך וכו׳ פטור. פירש הר״ב שאין ההודאה ממין הטענה וכו׳. וכ״כ רש״י. ואליבא דשמואל מפרשינן הכי בגמ׳ וס״ל דהאומר שתי כסף. דוקא אמר. ולא שוה. ולכך פטור. דמה שטענו לא הודה לו. וכיצד. אמאי דסמיך ליה קאי. דאם אין ההודאה וכו׳. אבל לרב שוה קאמר. וטעמא דחסרא ליה לטענתו דלא טעין שתי כסף ופרוטה. וכיצד אריש קאי. דקתני הטענה שתי כסף וכו׳. וקשיא להר״ב דמפרש ברישא אליבא דרב. והכא מפרש אליבא דשמואל וכן לרש״י נמי דמפרש ברישא שהוא פלוגתא דרב ושמואל. והכא מפרש אליבא דשמואל לבד. וראיתי להר״ן שכתב בשם הרשב״א שהוא אומר אע״ג דקיי״ל כוותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה. היינו משום דתני ר׳ חייא לסיועיה דרב אבל בפלוגתא דשוה ודוקא [כלומר בפירושא דבבא זו דלשמואל דוקא טעין. ולא שוה. ולרב שוה קאמר] נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני. ולאו הא בהא תליא דאע״ג דקיי״ל כרב בכפירת הטענה אפשר לפרושי כולה מתני׳ בדוקא. ופטור דרישא משום מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. וכי תימא כיון דקיי״ל כרב. אם איתא דדוקא קתני לא ה״ל למתני שתי כסף דלא אפשר לאחיוביה בהודאת מקצת דהא חסרא לה טענה. אלא ה״ל למתני דינר יש לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה פטור. איכא למימר אין הכי נמי. אלא משום דבעי למתני בסיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה חייב. ולאשמעינן דטענו חטין וכו׳ נקט נמי ברישא שתי כסף וההודאה בפרוטה. ואע״פ שאין זה נוח לי. לישנא דרש״י דייקא לי הכי. שפירשה למשנתינו אליבא דשמואל. עכ״ל. כלומר דהואיל ואע״ג דברישא כתב שהוא פלוגתא דרב ושמואל אפ״ה סתם ופי׳ בסיפא הכא אליבא דשמואל בלחוד. ש״מ דבסיפא פשיטא ליה דהלכה כשמואל. ובהכי ודאי מתישבין דברי הר״ב שבפירושו בכאן. דאע״ג דפירש ברישא כרב משום דתני ר׳ חייא לסיועיה לרב. אפ״ה הכא בסיפא מפרש כשמואל אלא שעדיין קשיא לי מה שהקשיתי לעיל מפירושו דמשנה ז׳ פ״ד דב״מ ששם פירש גם לרישא דהכא כשמואל. ואילו הכא סתם לרישא כרב. דאדתנן התם הטענה שתי כסף. פירש שטענו שוה שתי מעות כסף יש לי בידך. וזה יודה לו מהם ש״פ ויכפור השאר. וזה ודאי כשמואל דרישא. *) מדמפרש שטענו שוה כלומר שכך טוען בהדיא. וכדמסקינן הכא אליבא דשמואל. דאי סתמא. דוקא קאמר. ולשונו של הר״ב שם. הוא ל׳ רש״י דהתם. ולפיכך קרוב אלי לומר דרש״י ס״ל גם ברישא כשמואל כדדייק לישניה בב״מ. ומש״ה מסיים פירושו בסיפא דהכא. כשמואל נמי. ולא תידוק מינה דמאן דס״ל כרב ברישא אפ״ה יפרש הסיפא כשמואל והואיל והרשב״א עצמו (ואי) [וכן כצ״ל] נמי הר״ן כתב שאין נוח לו לפרש כך. אלא דלישנא דרש״י דייקא ליה. הלכך כשר הדבר לפני יותר לפרש פירוש הנות ולתרץ דיוקא דברש״י דלא תידוק מיניה. והיינו טעמא דאף ברישא כשמואל ס״ל כמ״ש בב״מ ועוד יש לי לומר דלא תידוק מדברי רש״י אע״ג דלא ס״ל כשמואל משום דהא נקט ברישא דפלוגתא דרב ושמואל הוא ולרב א״צ פירוש בסיפא כלל דממילא רווחא שמעתתא דטעמא דחסרא ליה טענתא שכן הגמ׳ ניחא ליה לרב וקשיא ליה לשמואל משום דלרב פשיטא לן בטעמא דמתני׳. דהא חסרא ליה טענתא. וגם הרמב״ם בפירושו שמפרש הרישא כרב. לא פירש בסיפא כלום משום דאין צריך לפירוש. והלכך נמי רש״י דמפרש כשמואל לאו בדוקא נקט הפירוש. אלא מדהתחיל לפרש ברישא כרב ושמואל מסיים פירוש הסיפא כשמואל. משום דאליביה צריך פירוש. אבל לרב א״צ פירוש. הלכך לא פירש אלא אליבא דשמואל. ולא משום דכשמואל דוקא ס״ל ומ״מ אע״ג דמהא דהכא ליכא למשמע מיניה דל׳ רש״י כמאן ס״ל מהא דב״מ ודאי מוכח דכשמואל ס״ל אף ברישא. וא״ת אמאי סבר כשמואל. והא תני ר׳ חייא לסיועיה לרב לא קשיא דהואיל ורב אשי מתרץ ברייתא אחת אליבא דשמואל ש״מ דסבירא ליה כוותיה. ורב אשי מרא דגמ׳ ובתראה הוא הלכך יש לפסוק כשמואל וכ״ש דבלאו הכי הלכה

כשמואל בדיני ואע״ג דהר״ן מתרץ דלא תקשה על הפוסקים כרב מהא דרב אשי דמתרץ כשמואל וכתב דליכא למידק דמשום הכי סבירא ליה כשמואל שכן רגילות האמוראים לפרש ולתרץ אליבא דמאן אע״ג דלא ס״ל כוותיה לא קשיא על רש״י דאע״ג דמתורץ מאן דלא פסיק כשמואל. מ״מ ליכא לאקשוייא מאן דפסיק כוותיה מהא דרב אשי. כך נ״ל לשטת רש״י ואין עליו שום קושיא לא הכא מדידיה אדידיה ולא מבבא מציעא אדהכא אבל להר״ב אע״ג דפירושו דהכא יש ליישבו דלא תקשה מדידיה אדידיה. משום דכהרשב״א יכולין אנו לפרש בדבריו. מ״מ מפירושו דב״מ אפירושו ברישא דהכא ודאי דקשיא. דהתם מפרש כשמואל וכפירש״י והכא כרב וכפירוש הרמב״ם:

מפני שהוא כמשיב אבדה שהיה יכול להעיז פניו ולכפור. ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבדה שהוא פטור משבועה. כדתנן פרק ה׳ דגטין. רש״י:

אמר לו בפני עדים הן. כתב הר״ב וכגון שאמר אתם עדי דשוב אינו יכול לטעון משטה הייתי בך. הכי איתא בגמ׳ פרק ג׳ דסנהדרין דף כ״ט. ופירש רש״י במשטה אני בך שותק הייתי בך בשביל שהיית שואלני מה שלא היה:

אין לך בידי. לשון הר״ב לא היה דברים מעולם. וכן לשון רש״י דף מ״ב. וז״ל הרא״ש פירש״י כגון שאומר להד״ם. רצונו לומר שפירש דבריו ואמר אין לך בידי מעולם אבל אם אמר סתם אין לך בידי לא הוחזק כפרן דמצי למימר אין לך בידי עתה קאמינא. שהרי פרעתיו לך ומתרץ דבוריה הוי ואין סותר דבריו הראשונים. ע״כ. ולנוסחתינו בדברי רש״י והר״ב דלא כתבו כגון שאומר. נראה לכאורה דאין ר״ל שפירש דבריו וכו׳. אלא כל האומר אין לך בידי. משמע להד״ם. ולפי זה אינו יכול לחזור ולתקן דבריו. וכדעת רב האי שכתבו הטור בסימן ע״ט ובפ״ק דב״ב בגמ׳ דף ו׳ מייתי למתני׳ דהכא. ואמרי׳ עלה מאי אין לך בידי. להד״ם:

חייב. פירש הר״ב לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן. וכ״כ רש״י דף מ״ב. ופירוש לפירושו שכשחוזר אח״כ וטוען פרעתי אינו נאמן בשבועה וכו׳. ואהא מסיים נמי דבשלא בב״ד כלומר שזה שאמר אין לך בידי היה שלא בב״ד. אם בא לב״ד וטוען פרעתי לא הוחזק כפרן. ונאמן. ובפ״ק דב״מ פירש הרא״ש הטעם משום דעביד איניש דלא מגלי טענתיה אלא בב״ד:

מפני שצריך ליתנו לו בעדים. כיון שאמר ליה אל תתנהו לי אלא בעדים. מהא שמעינן דאפי׳ לאחר הלואה יכול המלוה לומר ללוה אל תפרעני אלא בעדים דהא מתני׳ לאחר הלואה היא וקתני בהדיא חייב מפני וכו׳. ויש שתמה וכי לאחר הלואה במה נשתעבד. בשלמא בשעת הלואה בקבלת המעות נשתעבד. אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב. ונ״ל שאין זו קושיא שאין הענין מטעם שעבוד. אלא מפני שכל שאמר ליה אל תפרעני אלא בעדים אין הלוה עשוי לפורעו בלא עדים. ואי טעין ואמר פרעתיו בלא עדים אמרינן שקורי משקר. שכיון שהמלוה יכול לברר שהתרה בו. אין הלוה עשוי לפורעו אלא בעדים. כדי שלא יחזיקנו המלוה בין הבריות כלוה ואינו משלם. ולפיכך אין הדבר תלוי בקבלתו של לוה. אלא כל שהתרה בו המלוה וא״ל אל תפרעני אלא בעדים. אם טען הלוה בלא עדים פרעתיו. אנן סהדי דשקורי משקר. הר״ן. והמגיד ריש פט״ו מהלכות מלוה כתב הטעם משום דעבד לוה לאיש מלוה:

ליטרא זהב יש לי בידך וכו׳. צריך לדקדק אמאי צריכי כל הנך ואיכא מינייהו דתני איידי. תוס׳ דף מ״א סוף ע״א:

אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. פי׳ הר״ב שאין כאן הודאה ממין הטענה. ואפי׳ לרב דס״ל בסתמא שוה טוען. ליטרא שאני. דכיון דטוענו משקל ודאי דוקא קתני. גמ׳ [ורש״י] סוף דף ל״ט:

דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה. או או קתני. רש״י ריש דף מ׳:

וטריסית. מעה קטנה. רש״י שם. ופונדיון מפורש בפירוש [הר״ב] במשנה ה׳ פ״ד דב״מ:

שהכל מין מטבע אחת. בגמ׳ פרכינן לשמואל דאמר דוקא טוענו אמאי חייב. ומוקמינן כשטוענו בדינר מטבעות. פר״ח כלומר טוען דינר זהב נתתי לך לתת לי בו מטבעות. הוא אומר לא נתת לי אלא דינר כסף לתת לך מטבעות ויש לך בשיורו בידי טריסית או פונדיון. או פרוטה. וקמ״ל דפרוטות איתא בכלל מטבעות שא״ל ליקח ופרכינן ורב דבעי למימר שוה קתני היאך מפרש הסיפא דקאמר שהכל [מין] מטבע אחד. ומהדרינן דה״ק שכל דין מטבע. אחד הוא כלומר רישא דקתני ב׳ כסף ואמר דשוה הוא והדר תני ליטרא זהב דדוקא הוא והדר תני דינר זהב דשוה הוא וקאמר שכל דין מטבע אחד הוא דבכולהו שוה קאמר ושאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין בכסף בין בזהב. כך פירשו הרמב״ן ז״ל והר״ן:

טענו חטין והודה לו בשעורין פטור. בפרק ח׳ דב״מ משנה ב׳ כתב הר״ב אף מדמי שעורים. וכתב הטור סימן פ״ח וטעמא דחשיב כאילו הודה [התובע] שאינו חייב לו שעורים. וכתב א״א הרא״ש ז״ל דוקא כשא״ל הלויתיך חטין באותו יום ובאותה שעה. והלה אומר שעורים היו. דאם איתא שהלוהו שניהם. היה טוען שניהם. כיון שבפעם אחת הלוהו שלא הלוהו שעורים. דאי לא תימא הכי פשיטא שהוא חייב שאין אדם מוחל על שאר תביעותיו אם לא תבע אלא אחת. ע״כ:

ורבן גמליאל מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה. רש״י דף מ׳ ודף מ״ב. וכלומר דבשבועה הוא דמחייבו. אבל מדמי שעורים אף הוא פוטרו. ולא

פליג בהא אדרבנן. וכך מסקי התוס׳ סוף פרק ג׳ דב״ק סוף דף ל״ה. וכתבו התוס׳ בפרקין דף מ״א דברישא הוי ליה לפלוגי לרב בטוענו ליטרא וכו׳. ולשמואל בריש פרקין בטענו שתי כסף וכו׳. אלא נטר עד לבסוף ופליג אכולהו. ע״כ. ולי נראה מדתני ור״ג מחייב ולא תני ורבן גמליאל אומר חייב. דרבינו הקדוש קבל פלוגתא דחכמים ור״ג בטענו חטין וכו׳ שכך נשנה בבית המדרש כשנחלקו וה״ק הא דשנינו דבעינן הודאה ממין הטענה לאו כ״ע היא. אלא משנה ראשונה שנינו טענו חטין וכו׳ ור״ג מחייב היה:

הטוען לחברו בכדי שמן. ל׳ הר״ב כדים מלאים שמן. וכן לשון רש״י דף מ״ב. ובין אדמון. ובין חכמים. סבירא להו דטוענו בקנקנים ג״כ. ובהא פליגי. אדמון סובר טוענו חטין ושעורין. והודה באחד מהן חייב. וחכמים אומרים פטור דבעינן טענה והודאה בדבר אחד. זו היא סוגיית גמ׳ דהכא דף מ׳ ע״ב דבהא פליגי. אבל בפרק בתרא דכתובות משנה ד׳ מפרש הר״ב דפלוגתייהו דטוען עשרה כדי שמן. אי יש בלשון הזה ג״כ קנקנים אי לא ולכ״ע טענו חטין ושעורין. והודה באחד מהן חייב. וזו היא סוגיית גמ׳ דהתם [דף ק״ח]:

והודה לו בקנקנים. הא דפתח בכד. וסיים בקנקנים. כתבתי בפרק בתרא דכתובות [משנה ד׳]:

טענו כלים וקרקעות וכו׳ פטור. פירש הר״ב משבועה וכו׳ שאין דין שבועה בקרקעות כדלקמן במתני׳ ה׳ [* ומש״ה נמי כשהודה בכלים פטור משבועה]:

הודה במקצת הקרקעות פטור. אצטריך דלא תימא טעמא דפטור ברישא משום דהוי כטענו חטין והודה לו בשעורין. תוס׳ דף מ׳. ופירש בחכמת שלמה דלא תימא דס״ל דאפילו טענו בשני מינים והודה באחת הוי כמו טענו חטין והודה בשעורין דפטור:

במקצת הכלים חייב. פירש הר״ב ע״י גלגול שבועה ועיין בפירושו למשנה ה׳ פ״ק דקדושין:

אין נשבעין על טענת חרש. כתב הר״ב וחרש שאמרו חכמים בכ״מ וכו׳. מתני׳ היא בריש מסכת תרומות ועיין בפירוש הר״ב שם. גם בתוספתי:

וקטן. כתב הר״ב דאמר קרא כי יתן איש אל רעהו. ואין בנתינת קטן כלום. גמ׳. ופירש״י וכי יתן איש ועלה כתיב ונקרב בעל הבית לשבועה כדאמרינן בב״ק [דף ס״ג]. אין נתינת קטן כלום. דהא איש כתיב. והחרש והשוטה כקטנים הם בלא דעת. ע״כ. ומ״ש הר״ב אבל שבועת היסת חייבים על טענתו. שלא יהיה זה נוטל ממונו כשהוא קטן וילך לו בחנם. כך הורו רבותי. ולזה דעתי נוטה. ותקון עולם הוא וכו׳ [*החרש והשוטה אין נזקקין להן וכו׳ לא לשבועה קלה וכו׳]. הרמב״ם [סוף] פרק ה׳ מהל׳ טוען:

אבל נשבעין לקטן. פירש הר״ב הבא ליפרע מנכסי קטן לא יפרע אלא בשבועה. גמ׳ ופריך תנינא [משנה ז׳ פ״ט דכתובות] מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. תרתי למה לי ומשני חדא לקטנים וחדא לגדולים:

ולהקדש. פי׳ הר״ב המקדיש נכסיו ויצא עליו שטר חוב וכו׳ גמ׳ ופריך תנינא [שם] מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה. ומה לי משועבדים דהדיוט ומה לי משועבדים לגבוה. אצטריך סד״א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט. אבל הקדש אין אדם עושה קנוניא על הקדש. קמ״ל. ובריש פ״ו דערכין הארכתי בזה בס״ד. ושם מפורש ג״כ דבהקדש דמים איירינן עיין שם:

ואלו דברים שאין נשבעין עליהן העבדים והשטרות וכו׳. משנה זו שנויה ג״כ בפרק ד׳ דב״מ משנה ט׳. ושם כתבתי מה שנראה לכתוב בה ואין צורך להכפיל הדברים. עיין שם:

שומר חנם אינו נשבע. כתב הר״ב דלפינן לה מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים פרט. גמ׳. כבר כתבתי ברפ״ז דב״ק. דלמסקנא דגמ׳ התם לא מדרש בכלל ופרט וכלל. אלא כל רבויא הוא וכו׳. וחמור ושור ושה. חד למעוטי עבדים. וחד למעוטי קרקעות. וחד למעוטי שטרות בין מכפל בין משבועה. ע״ש. והשתא אתי שפיר דכסף או כלים דרשינן לעיל בריש פרקין מה כלים שנים. אף כסף שנים. מה כסף דבר חשוב וכו׳. תוס׳ פ״ד דב״מ סוף דף נ״ז. [*והקדשות דאינו נשבע פירש הר״ב [לקמן] גבי נושא שכר]:

שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. כתב הר״ב ושואל ושוכר לא הוזכרו כאן וכו׳ דהוי מצי למימר שואל אינו משלם אונסין וגניבה ואבדה דאתקש לשומר שכר. דכתיב (שמות כ״ב:י״ג) וכי ישאל איש וי״ו מוסיף על ענין ראשון כדדרשינן בפ׳ השואל [דף צ״ה] הרא״ש. ומ״ש הר״ב דלא שייך שאלה בקרקעות. כ״כ הרמב״ם שהקרקעות אין בהם דין שאלה ולא סיים בהן על הרוב. אלא גבי שטרות הוא דכתב על הרוב ותמיהני למה לא שייך שאלה בקרקעות. ובהדיא אמרי׳ בגמ׳ דספ״ח דב״מ האי מאן דא״ל לחבריה אושלן בי גרגותי כרי ואזל כמה גרגותי בארעיה עד דמתרמי ליה. ועוד הביא הרמב״ם בחבורו ספ״א מהל׳ שאלה תוספתא וזו היא השואל פונדק מחברו ללינה. אין פחות מיום א׳. לשביתה. אין פחות מב׳ ימים. לנשואין. אין פחות מל׳ יום. ע״כ. וז״ל התוס׳ והוי מצי למימר נמי דשואל אינו משלם אם נאנסה. או אפי׳ אם נגנבה. דהא אתקיש לשומר שכר. ואם שאל בית ונשרף. פטור. ועוד דמש״ה לא תני [לה] דלא שייך בהקדש שאלה. ע״כ. וכן הרא״ש לא כתב אלא דלא שייך שאלה בהקדש. וז״ל נ״י פ״ד דב״מ והא דלא קתני במתני׳ שואל אינו משלם משום דסיפא ד׳ וה׳ לא קאי אלא אהקדשות [כמ״ש שם בב״מ] ובהקדש לא שייכא שאלה. ע״כ. נמצא

דעיקר תירוצא הוא מהקדש. דאי שייך בהקדש אע״ג דבקרקעות ושטרות לא שייך הוי ליה למתני כי היכי דתני ד׳ וה׳ אע״ג דלא שייך אלא בהקדש:

רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן וכו׳. פירשו הר״ב במשנה ט׳ פ״ד דב״מ:

רבי מאיר מחייב שבועה. כתב הר״ן וא״ת והא הילך הוא [דקיי״ל דפטור משבועה דאורייתא. כמ״ש במשנה ב׳ פ״ח דב״מ] י״ל משכחת לה כשבצרן. וא״ת אמאי פטרי רבנן מטעמא דהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. שהרי אע״פ שהתחלת החיוב במחובר לקרקע [היה] (הרי הוא כקרקע). כיון שעכשיו אינו חייב לו אלא דמיהן של ענבים אין כאן שבועת קרקעות אלא שבועת מטלטלין. י״ל דמהא שמעינן דכיון דעיקר הפקדון הוא במחובר לקרקע אע״ג שבשעת [השבת] הפקדון בצרן הנפקד הרי הוא כתובע קרקע. אבל הרשב״א כתב דתביעת תשלומי ענבים שבצרן אינה תביעת קרקע ונשבעין עליה. וא״ת משנתינו. משכחת לה כגון שבצרן חמש מהן. וחמש אחרות טעונות עדיין. זה אומר עשר גפנים אלו יש בידך ונראים שבצרת ה׳ מהן. והלה אומר ה׳ בצורות אלו מסרת בידי וטעונות היו ובצרתים ובעינא לאשלומי לך. וה׳ טעונות אלו לא היה דברים מעולם ושלי הן. נמצא דלר״מ דס״ל כבצורות דמיין הרי זה כתובע ממנו מטלטלין וקרקע וזה כמודה מקצת הקרקעות. ומקצת מטלטלים. דהיינו הענבים שכבר בצר דלאו הילך הוא וכופר במקצת קרקעות ומקצת מטלטלין דהיינו חמש אלו שאינן בצורות ומשו״ה חייב. ולרבנן דאמרי לאו כבצורות דמיין. אין כפירתו אלא בקרקעות. ע״כ:

וחכמים אומרים כל המחובר וכו׳. כתב הר״ב והלכה כחכמים ודוקא בדין השומרים. וכ״כ הרמב״ם והלכה כחכמים. כשימסרם לו בתורת שמירה. ע״כ. וא״ת אמאי בעינן הודאה במקצת והא כי הוא זה דמיניה ילפינן דבעינן הודאה במקצת כתבתי בריש פרקין בדבור וההודאה. דשדינן ליה אפרשת אם כסף תלוה. וי״ל דלאו דעקרינן לגמרי מדרשה שכתוב בה שהיא פרשת שומרים אלא עירוב פרשיות אמרינן וקאי נמי אפרשת אם כסף וכמ״ש התוס׳ והרא״ש ספ״ט דב״ק. אלא שאין זה הפירוש עולה לדעת הרמב״ם דבהדיא פסק בפ״ב מהלכות שכירות שאין אחד מן השומרים צריך להודיה במקצת. וכן פירש״י התם דעירוב פרשיות דקאמר דהיינו שאינו כתוב כלל במקומה ועקרינן ליה לגמרי מפרשת שומרין. ושדינן ליה לפרשת אם כסף תלוה בלחוד. אבל בשומרין אפי׳ כפר הכל חייב. א״כ אמאי שנינו במשנתינו והלה אומר אינו אלא חמש. דאפי׳ כפר הכל לחייב. ואנן מסרתי לך תנן דהיינו לשמור. ולרש״י מיהת יש לדחוק דמסרם לו היינו בתורת חליפין כלומר שהחליפם בגפנים אחרים. ומ״מ לישנא דאינן אלא וכו׳. משמע דמהדר להו בעינייהו. דאי לאו הכי היה ראוי שתהיה התשובה לא היו אלא וכו׳. וכ״ש להרמב״ם שפירש למשנתינו בהדיא בדין שומרין דנשארת הקושיא אמאי תנן דהודה במקצת וצ״ע. ומ״ש הר״ב אבל גבי מקח וממכר וכו׳. בכל הני קיי״ל דדבר העומד ליבצר כבצור דמי. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. וטעמו כמ״ש הטור סימן צ״ה וז״ל כל המחובר לקרקע כקרקע דמי. וכתב הר״י הלוי ודוקא לענין שומרין. אבל מאן דמזבין לחבריה ענבים העומדים ליבצר כיון דאדעתא למשקל זבינהו ניהליה כבצורות דמיין ודנינן בהו דין מטלטלין בכל מילי כגון דין אונאה ושבועה. וכיוצא בהן. דקי״ל כל העומד ליבצר כבצור דמי. והכא היינו טעמא דגבי שומר לאו כבצורות דמיין. כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע. ואדעתא דהכי מסרינהו ניהליה. הוה ליה כקרקע. דהא לאו למתלשינהו מסרינהו ניהליה ע״כ לשון הטור. והכריחום לחלק בין שומרין לשאר דברים כפי מה שנ״ל פשוט ההיא גמרא דפרק נערה שנתפתתה במסכת כתובות [ד׳ נ״א] דאמרי׳ בפשיטות כל העומד לגזוז כגזוז דמי. כמו שהעתקתי במשנה ז׳ פ״ח דב״ב ומדמחלקים בינייהו בסברא ש״מ דבחדא מחתא נינהו. ובגונא חדא מיירי או שכירות וגם שאר דברים בצריך לקרקע קצת. או שכירות וגם שאר דברים באין צריך. דאל״כ לחלק בהני דשכירות וצריך ואינך באין צריך. ומכיון דהרמב״ם בחבורו פ״ה מהלכות טוען לענין מודה מקצת כתב דוקא באינן צריכין לקרקע אמרינן כבצורות דמיין. וכ״כ לענין מקח וממכר ואונאה בפ״א מהלכות מכירה ש״מ דבשכירות אף באינן צריכין לקרקע ס״ל דלאו כבצורות דמיין. וכן סתם וכתב בפ״ב מהלכות שכירות המוסר לחברו דבר המחובר לקרקע לשמור. אפי׳ היו ענבים העומדים להבצר. הרי הן כקרקע. בדין השומרים. ולא ביאר שזה דוקא בצריכין לקרקע. אלא דלשיטתיה דבפירוש משנתינו קאזיל שהיא לענין שומרין בלבד ובאין צריכין לקרקע. ואפ״ה אמרו רבנן דלאו כבצורות דמיין משום דלא דמי שמירה לשאר דברים. ותמיהני על הכ״מ שבפ״א מהלכות מכירה כתב שסובר הרמב״ם דע״כ לא פליגי רבי מאיר ורבנן דהכא אלא בצריכין לקרקע. אבל אין צריך לקרקע אפילו רבנן מודו. ופוסק הרמב״ם כחכמים. ואפ״ה פוסק בשכירות דאפי׳ אין צריך לקרקע הרי הן כקרקע מטעם הר״י הלוי. עכ״ד. ודברי תימה הן דמי דחקו להר״י והרמב״ם לחלק בין שכירות לשאר דברים. אם לא משנתינו וההיא דפרק נערה. וכיון דמוקמינן להההיא דנערה דכגזוז דמי בשאר דברים ש״מ דמשנתינו בשומרים ובשומרים פסק דאפי׳ אינן צריכין לקרקע הרי הן כקרקע. ש״מ דפלוגתייהו אפי׳ בא״צ לקרקע. כ״ש שדבריו בפירוש המשנה כך הם בהדיא. אלא שבהם י״ל דאשתמיטתיה להכ״מ. אבל הדברים בעצמם מוכרעים מדברי הר״י הלוי שהביא הוא. דאין לחלק ולאוקמי שכירות בצריך לקרקע ושאר דברים באינן צריכים לקרקע. ועיין במשנה ז׳ פ״ח דב״ב כתבתי דעת ר״ח והרא״ש בענין כל העומד לתלוש וכו׳. וכן דעת הר״ן והרשב״ם. גם כתבתי שם מה שתמהתי על הטור בזה:

אין נשבעין אלא על דבר שבמדה וכו׳. התוס׳ בריש פ״ז דב״ק דף פ״ג [צ״ל ס״ג] בד״ה דבר שאין מסויים וכו׳ מסקי דנפקא לן ממשמעות דכי הוא זה. והר״ן בפרקין כתב דבמכילתא מפיק מכסף או כלים. מה כסף שדרכו למנות. אף כלים שדרכן להמנות. מכאן אמרו כל טענה שאינה במדה ובמשקל

ובמנין. אינה טענה. ע״כ. ולא קשיא דהא אצטריך לכדדרשינן בריש פרקין מה כסף דבר חשוב וכו׳ דהכל איכא למדרש במה כסף. ומ״ש הר״ב וכללא דמלתא אינו חייב עד שיטעננו וכו׳ ויודה לו במקצת המדה וכו׳. לישנא דברייתא ולאתויי טוענו בית זה מלא דלא תימא דכיון דאמר בית זה מלא. וזה מחזיר לו חסר. נראה החסרון. והרי הוא כזה אומר עד הזיז. וזה אומר עד החלון. קמ״ל דלא. עד שיודה בדבר שבמדה וכו׳. וכתבו התוס׳ דטעמא דכשאין חסירה אלא מעט מקריא מלאה ואין ידוע מה ביניהם. א״נ בעינן שיזכור מדה בהודאתו. ע״כ:

חייב. ל׳ הר״ן לדידן דקיי״ל הילך פטור. [כמ״ש ג״כ לעיל] על כרחין כשהרקיבו פירות מיירי [וכ״כ התוס׳]. ובאומר עד החלון והרקיבו בפשיעתו [ובעיא] לשלומי לך עסקינן. ומה שהנחת אתה נוטל נמי בכגון זה הוא כלומר המדה שהנחת הרי היא במקומו שנתקלקלו הפירות ובעינא לשלומי לך. ותמיהני מה שהנחת אתה נוטל למה פטור. והרי כשאנו רואים הפירות הודאתו ידועה. ועדיין הוא עומד בה. ונ״ל דהיינו טעמא משום דבשעה שהודאה יוצאה מפיו בעינן שתהא בדבר שבמדה. ע״כ:

המלוה את חברו על המשכון. כתב הר״ב נעשה עליו שומר שכר לא שנא משכנו וכו׳. מבואר במשנה ז׳ פ״ו דב״מ:

ושקל. פירש הר״ב חצי סלע. עמ״ש משנה ו׳ פ״ק דשקלים:

והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג׳ דינרים היה שוה חייב. כתב הר״ב שהרי הוא הודה במקצת הטענה. ולא אמרי׳ שלא הודה לו שיתחייב לשלם לו אא״כ שיחזיר לו משכונו. וכל עוד שלא יוכל לחזור לו משכונו נמצא שלא הודה לו בשום חיוב. משום דמשכון לאו פרעון הוא ויכול המלוה לכוף ללוה שישלם לו חובו. אע״פ שרוצה לעכב המשכון אצלו בדמי שויו שאומר ועובר בלא תחמוד. ואע״פ שאפשר שאין ב״ד נזקקין לכוף את הלוה כל זמן שעובר בלא תחמוד. היינו כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה זו כשם שמכין אותו עד שתצא נפשו באומר סוכה איני עושה. אבל אין הלוה נפטר מחיובו בכך וחייב בבא לצאת ידי שמים לפרעו את העודף. הכי מסיק הר״ן:

סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה וכו׳ פטור. אוקימנא לה בגמ׳ פרק המפקיד (בבא מציעא דף ל״ה) במאמינו לוה למלוה שאינו ברשותו שאל״כ מתוך שצריך לישבע שאינו ברשותו. נשבע נמי כמה היה שוה ע״י גלגול. אע״פ שבשיווי אין מאמינו. היינו משום דלא קים ליה למלוה בגויה. ומלוה אינו מאמין ללוה דקים ליה בגויה משום דמקיים ביה וסלף בוגדים ישדם (משלי י״א) דאי לאו דבוגד ורמאי הוא לא היו מצריכין לו מן השמים שיהא לוה. אבל לוה מאמין למלוה שאבד. דמקיים ביה תומת ישרים תנחם (שם) שאם לא שאדם נאמן וישר הוא. לא היה מעשרין אותו מן השמים. וכתב הר״ן וא״ת אם במאמינו אמאי מחייבים למלוה שבועה שאינו ברשותו [כדפירש הר״ב] י״ל אע״פ שהאמינו. כיון שנתחייב לו זה שבועה משביעין נמי את המלוה. שמא ישבע זה ויוציא הלה הפקדון. ע״כ. ומדלא אוקימנא הכי בבבא דלעיל במאמינו. מש״ה דייק הר״ן התם דכופין ללוה לפרוע אע״פ שאין מחזיר לו משכונו כמ״ש לעיל בשמו:

מי שהפקדון אצלו. אע״ג דאנן במשכון איירינן תני ליה בל׳ פקדון משום דבכל פקדון דינא הכי שאם טוען השומר אבד וכו׳ לפטור מתשלומין. מחוייב לישבע שאינו ברשותו. כך נראה לי. אלא דקשה לי. דא״כ בגמ׳ דהמפקיד דף ל״ה דרב הונא אמר הכי. ונשבע שאינו ברשותו. אמאי לא מפיק ליה ממתני׳ מדתני פקדון ולא משכון דאיירינן ביה:

שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. וא״ת ולמה שנה הטעם דנשבע תחלה. ולא שנה הטעם דעיקר שבועה למה היא. דשמא נתן עיניו בה. תי׳ הרמב״ם בפירושו לפי שזה הטעם כולל כל משכון. אבל טעם שמא נתן עיניו בה אינו כולל כל משכון. שאם היה המשכון לשון זהב. או חתיכת כסף שאינו כלים ולא בגדים שיש בהם רקמות. וכיוצא בהן. אין כאן טעם שמא עיניו נתן בה. ע״כ. וכ״כ בריש פרק ו׳ מהל׳ שאלה שאם הפקדון דבר שכל מינו שוה ומצוי בשוק לקנות כמותו. כגון פירות או יריעות של צמר ושל פשתן השוות בכל ענינם או קורות שאינן מצויירות וכו׳. וכתב המגיד אע״פ שלא נתבאר בגמ׳. נראה נכון דלמה יחשד הלה וכו׳ ע״כ. ומפירוש המשנה ראינו שנתבאר לו זה מהמשנה עצמה:

ויוציא הלה את הפקדון. פירש הר״ב ויפסלנו לעדות ולשבועה. וכפירש״י. והקשו התוס׳ וכי עבדינן תקנה לרשיעי. אלא טעמא שמא יוציא הלה הפקדון ונמצא שבועת לוה לבטלה. ע״כ. וכך מסיים הרי״ף. ונמצא שם שמים מתחלל:

ז **נשבעין ולא משלמין**. כתב הר״ב דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם וכו׳ גמרא. ופירש הר״ן רישא דקרא שבועת ה׳ תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו את השבועה ולא ישלם. והאי לא ישלם. קרא יתירא הוא. דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא ישלם. ואם אינו ענין כאן תנהו למודה מקנת ועד אחד. דבמודה מקצת ס״ד אמינא כיון דממונא אית ליה גביה ואידך עביד לאשתמוטי. אימא ישבע התובע ויטול. ובעד אחד נמי סד״א שלא אמרה תורה שישבע הנתבע להכחיש את העד. אלא ישבע התובע. ויהיה שבועתו במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים. קמ״ל. ע״כ:

ואלו נשבעין ונוטלין השכיר וכו׳. ומקשו [תוס׳] הכא דהא נשבעין ונוטלין טפי נינהו דהא איכא פוגמת כתובתה. ועד אחד מעידה שהיא פרועה.

ומנכסי יתומים. וכולהו דקתני לקמן בפרקין משנה ז׳ כשם שאמרו וכו׳. ותנן נמי בפרק הגוזל בתרא משנה ג׳ המכיר כליו וספריו ביד אחר וכו׳ ישבע כמה נתן ויטול. ותנן נמי בפרק ח׳ דכתובות משנה ה׳ המוציא הוצאות על נכסי אשתו. ישבע כמה הוציא ויטול. ואמאי לא תננהו לכולהו הכא דמדקתני אלו ליכא למימר דתני ושייר. ובתירוץ התוס׳ דהכא ודפ״ג דב״מ דף ל״ד דלא חשיב אלא שאין כנגדו ראוי לישבע. ומוציא הוצאות בכלל שכיר הוא. לא מתישב המכיר כליו וכו׳ ובפ״ח דכתובות דף פ׳ מסקי דלא חשיב אלא אותן שצריך להשמיענו דנוטלין. דלא תימא אף בשבועה לא יטלו. ואילו הפוגמת ודכוותה אי לאו דשמעינן הוה אמינא דנוטלין בלא שבועה. והלשון מוכיח כן דבהני דהכא קתני נשבעים ונוטלים משמע דאתא לאשמעינן דנוטלין. ובפוגמת ודכותה קתני לא יפרע אלא בשבועה. משמע דאתא לאשמעינן דבלא שבועה אין נוטלין. והר״ן הקשה על זה משכנגדו חשוד על השבועה דקחשיב אע״ג דמדינא אית ליה למשקל בלא שבועה. משום דהוה ליה מחויב שבועה שאי״ל ומשלם. כמ״ש הר״ב במשנה ב׳ פ״ח דב״מ. ותירץ בשם הרמב״ן דאילו נשבעין ונוטלין אכולי מלתא קאי. והפוגמת כתובתה דסיפא וחברותיה בכגון זה נשנו. אלא משום דתנינהו התם בפרק הכותב (כתובות דף פ״ז) קתני הכא כשם שאמרו והא דלא קתני ההיא דמכיר כליו משום דלא דמי להנך דלא שקיל אלא ממה שברשותו. וכן מוציא הוצאות על נכסי אשתו ממה שהשביח בלבד הוא נוטל. ע״כ:

השכיר כיצד וכו׳. כתב הר״ב מפני שבעל הבית טרוד בפועליו. והני מילי כשתובעו בזמנו וכו׳ מפורש יפה במשנה י״ב פ״ט דב״מ. ומ״ש הר״ב ואם שכרו שלא בעדים נמי וכו׳. ואי נמי שכרו בעדים. אלא שאין עדים שעשה עמו מלאכה. נמי אין השכיר נשבע וכו׳ דהא מתוך שיכול לומר וכו׳ כן מוכח בפירש״י. המגיד פי״א מהל׳ שכירות. ומ״ש הר״ב דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם וכו׳ וא״ת והיכי אמר מגו בכה״ג דהא אנן לא חיישינן דבעל הבית משקר אלא הכי קאמרי׳ דמתוך שהוא טרוד בפועליו סבור שפרעו ולא פרעו. וכיון שכן כי איכא מגו מאי הוי וכי משום דאיכא מגו אזלה לה טרדת פועליו. י״ל הכי קאמרינן. ודאי כי טעין שפרעו. ודאי קושטא קאמר. וברי גמור הוא. דאי מסתפקא ליה וטעין בדדמי. לא הוה אמר מלתא דידע דמספקי ביה רבנן משום טרדא והוה טעין דלא שכרו כלל. הר״ן. וכ״כ התוס׳:

והוא אומר נתתי. כתב הר״ב אבל אמר ליה שנים קצצת לי. והוא אומר לא קצצתי אלא אחד. נשבע בעה״ב שבועת התורה וכו׳ ואינו נותן לו אלא אחד. וזה כסברת הרי״ף דבקציצה לא תקנו כלום. אלא הניחו על דינו דאם הוא מודה מקצת נשבע שבועה דאורייתא ואם כופר בכל נשבע היסת. וכתב הר״ן וא״ת ולמה לא תקנו בקציצה [בכופר בכל] אע״ג דדכירי לה אינשי מפני תקנת השכיר שנושא נפשו על שכרו. דהא שקלוה רבנן לשבועה מבעל הבית אמרינן [כמ״ש הר״ב במשנה י״ב פ״ט דב״מ] דאלמא ראוי לחייבו שבועה מפני תקנת שכיר. י״ל הני מילי היכא שהם חולקים על כל השכירות. ואי מהימן בעל הבית לומר פרעתי פסקת ליה לחיותיה לשכיר לגמרי. אבל כי פליגי בקציצה אי אפשר שיהיו חולקים אלא בדבר מועט שהרי שכירות של פועלים ידוע הוא וליכא בההוא [כפירה] כדי חייו דשכיר. ולפיכך לא תקינו שבועה אצל בעל הבית. ע״כ:

רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה. לרבי יהודה לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע. והפכוה חכמים על התובע [באלו] השמים כאן. רש״י:

למשכנו שלא ברשות. פי׳ שלא ברשות בעלים. ושלא ברשות ב״ד. המגיד סוף פ״ג מהל׳ גזילה. בשם הרב אבן מיג״ש. ומ״ש הר״ב וכגון שראוהו עדים וכו׳ וכלים תחובים וכו׳. כן דעת התוס׳ והרא״ש. דאי לאו הכי שלא ידעו העדים שהוציא כלים כלל אין בעל הבית נאמן בשבועה. דשמא לא הוציא אלא אבנים. או צרורות. או עשה עצמו כמוציא תחת כנפיו ולא הוציא כלום:

הרי זה נשבע ונוטל. כתב הרמב״ם בפי׳ משנה דלקמן דקנס קנסו חכמים לגזלנים כדי שלא ירבה היזק בני אדם. ע״כ. וכתב הר״ב דאם טוען בדבר שאינו אמוד וכו׳ ישבע הנתבע ויפטור. וכ״כ הטור סימן צ׳ בשם רב האי. וכיון שהר״ב דעתו שהעדים צריך שיעידו שראו כלים תחובים לו ליכא למימר לטעמא דמוסרין לו שבועה כמ״ש ב״י בשם המפרשים דבהני סהדי לא מפסיל דאפשר דעפר או צרורות היה וכו׳ אלא טעמא כמ״ש מהר״ר ו אלק כהן ז״ל לפי שאינו מכחיש העדים בפירוש שהוא אומר שלא נטל יותר ממה שראוי או שהיו כלים שלו לא הוי גזלן ליפסל לשבועה:

הנחבל. קנס לחובל כדי שלא ירבה היזק בני אדם והתגרותם. הרמב״ם. והראב״ד כתב עליו בפרק ה׳ מהל׳ חובל. דלא הוי קנס אלא שאין דרך בני אדם לחבל בעצמן. על כן האמינוהו לזה בשבועה:

שנכנס תחת ידו. פי׳ ידו רשותו. המגיד שם:

הרי זה נשבע ונוטל. כתב הר״ב ודוקא וכו׳ אבל וכו׳ שעלתה לו נשיכה בגבו. דנשיכת שינים לאו חיכוך כותל הוא. רש״י. ומ״ש הר״ב ואין שם אחר שיוכל לומר שמא אחר עשה. ולא קשיא דא״כ יתבעהו לאותו אחר. דה״ק שמא אחר עשה על פיו [דנחבל]. שא״ל לחבול בו כדי שיתבע לזה מידי דהוה דחיישינן שמא חבל בעצמו. והכי איתא בגמ׳ ודלמא לאחר אמר ליה. דליכא אחר:

שבועת העדות. כתב הר״ן הקשה הרשב״א ז״ל מאן מוכח דעבר עליה במזיד. דלמא אשתלי ולאו מזיד הוא. ואי במודה שהזיד דידע הוא ולא העיד. אין אדם נאמן לשוויה נפשיה רשיעא והעלה דצריך עיון. ולדידי לא קשיא דכל שהיה עדות קרוב כל כך דאי אפשר לתלות בו שכחה לא אמרינן דלמא אשתלי [*והביא ראיה לדבר] ובמודה שהזיד נמי משכחת לה דאע״ג דאין אדם משים עצמו רשע. ה״מ לפסלו לעדות אחר אבל זה שמחייב עצמו ממון שהרי הוא אומר שאינו יכול לישבע מפני שהוא חשוד. הו״ל הודאת בעל דין דמהניא לגבי ממון. דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. עכ״ל הר״ן. ונראה דוקא בדניחא ליה לתובע שישבע ויטול. אבל בלא״ה יכול לומר או השבע והפטר או תודה ותשלם. דהא בכי הא זכות הוא לו במה שאומר שהוא חשוד. דבשבועה דאורייתא קים לן דלא מפכינן. והשתא מהפך ליה כשנאמינהו שהוא חשוד. וזו היא דעת הרמ״ה שכתב הטור סי׳ צ״ב וז״ל אי ניחא ליה לתובע לישבע וליטול. כי אמר [הנתבע] חשוד אני נשבע ונוטל. ע״כ. אבל הרמב״ם פ״ב מהל׳ טוען כתב דאין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר עבירה שנפסל בה. אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד ושעבר עבירה שנפסל בה. אע״פ שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד בתחלה. אם נתחייב שבועה משביעין אותו שהרי אומרים לו אם אמת אתה אומר. השבע. ולא מפני שעברת עבירה אסור לך להישבע. ואם שקר אתה אומר. הודה לבעל דינך. ע״כ:

ואפילו שבועת שוא. כתב הר״ב ושבועת בטוי לא קתני וכו׳ ואע״פ שכפאו יצרו וכו׳ אינו חשוד בכך על שבועה [לשעבר] להוציא שקר מפיו. רש״י. ומ״ש הר״ב אבל בטוי דלשעבר וכו׳ ותנא שבועת שוא וכל דדמי ליה כל שבועה לשעבר. גמ׳ [ורש״י]:

משחק בקוביא ומלוה בריבית וכו׳. עמ״ש במשנה ג׳ פ״ג דסנהדרין:

שכנגדו נשבע ונוטל. ולא אמרי׳ מתוך שאינו יכול לישבע משלם כמ״ש הר״ב במשנה ב׳ פ״ח דב״מ. כדי שלא יפקיעו ממנו ממון. שמי שהיה רוצה היה מלוה לו פרוטה ויתבע כל אשר לו ויהא מודה מקצת כמה שחייב. ויתחייב שבועה. ומתוך שאינו יכול לישבע יקח כל אשר לו בלא שבועה. לכך תקנו שישבע שכנגדו. משא״כ התם שזה שאינו יכול לישבע לא מחמת שהוא חשוד. אלא עתה בתביעה זו אינו יכול לישבע מחמת המאורע לא הצריכו לישבע שכנגדו. תוס׳ דהכא [דף מ״ז] ודב״מ:

חזרה השבועה למקומה. חזרה למחויב לה וישלם מה שתבעו בו בלי שבועה. לפי שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ואין לו על אותו שתבעו זולת חרם סתם. והלכה כרבי מאיר לא כר״י דאמר יחלוקו. הרמב״ם. ומ״ש ר״י אומר יחלוקו הכי מסקי בגמ׳ דר״י הוא דאחר יחלוקו. [*והא דפסק כרבי מאיר לגבי ר״י מבואר בראיות בספר הרי״ף אבל הטור סי׳ ל״ב כתב בשם רב האי והרא״ש. שפסקו כר״י דיחלוקו]:

לא שיאמר לו כתוב על פנקסי וכו׳. אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה שא״ל תן וכו׳. רש״י [דף מ״ז]. וכתב הטור סימן צ״א בשם הרא״ש מדתנן על פנקסו. ולא קתני החנוני אומר לבעל הבית אתה אמרת וכו׳ לומר שאנו סומכין על מה שנמצא בפנקסו אע״פ שהפועלים טוענים ברי והוא אינו טוען ברי. כיון שאמר שכך מצא בפנקסו. הרי הוא כברי. היכא דאיכא רגלים לדבר שצוה לו בעל הבית וכו׳ והוא כתב שנתן דהוה מלתא דשכיח ואזלינן בתר פנקסו. אבל בעלמא לא:

תן לבני וכו׳. ל׳ הר״ן והא דקתני פועלים ובנים רבותא אשמועינן. דלא תימא [הא] דמחויב חנוני שבועה היינו כשהמחה פועלים אצלו שהוא צריך [לשלם נמי] לפועלים אבל היכא דאינו חייב לשלם אלא לחנוני בלבד. סלקא דעתך שיטול חנוני בלא שבועה קמ״ל. ע״כ. וכיון דבחד בבא מתניין ל״ק דהוה זו ואין צריך לומר זו:

בסלע מעות. כלומר בסלע שאתן לך תן להם מעות שיוכל הפועל להוציא אותם בפרוטרוט. ועיין במתני׳ דלקמן דתנן בדינר מעות. ובמשנה ו׳ פ״ב דמעשר שני בסלע מעות. והרמב״ם פט״ז מהל׳ מלוה. והטור סי׳ צ״א העתיקו תן לפועלי סלע:

והן נשבעין ונוטלין. ולא הוה כאומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך [כדתנן במשנה ז׳ פרק בתרא דב״ק דחייב לשלם] דהכא כיון דמפסיד בעל הבית סבירא ליה לת״ק דתקנו רבנן שבועה שישבעו פועלים. הר״ן:

אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באים וכו׳ [*כך העתיק הר״ב וכן הגרסא בס״א] עמ״ש ריש פ״ק דב״מ:

כיצד אלו וכו׳. כיצד אלו ואלו באים לב״ד לישבע שבועת שוא מביניהם דלית בהו דאינו משקר. רש״י:

אלא הוא נוטל שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה. כך הוא בכל הנוסחאות וכן העתיק הר״ב אבל הר״ן העתיק אלא הוא נוטל בשבועה. לפי שאין חיובו ברור והן נוטלין בלא שבועה. דהו״ל [כמנה] הלויתני וא״י אם פרעתיך:

ונתן לו. פירוש שהגביהן לוקח והניח ברה״ר. המגיד פרק כ׳ מהל׳ מכירה [*אבל להר״ן דלקמן אין נראה שהגביהן הלוקח וכן נראה דעת הר״ב]:

ישבע בע״ה. פי׳ הר״ב כיון שהחנוני מודה שמכר. ואינו תובע ממנו אלא דמיהן. הר״ן:

אמר ליה נתתים לך והולכתן לתוך ביתך. פירוש חנוני טוען שמעשה שהיה כך היה שבא אליו בעל הבית ואין בידו דינר. ואמר לו תן לי בדינר פירות ועכשיו אביא לך את הדינר. ונתן לו את הפירות והוליכם לתוך ביתו ואח״כ חזר אליו ופרע לו את הדינר. ובעל הבית טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא לקחתי פירות מעולם. ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן ברה״ר. הר״ן:

ישבע חנוני. פירש הר״ב הואיל והלוקח מודה במקח. וז״ל הר״ן משום דטענתיה דחנוני מעליא בהו טפי. לפי שלדבריו אין לבעל הבית שום דררא בפירות הללו. ובעה״ב מודה לחנוני שהן שלו. אלא שנתן לו הדינר בשבילן:

אמר לשולחני וכו׳. הכא נמי שהמעות צבורין ומונחין ברשות הרבים. ומ״ש הר״ב צריכותא דאי איתמר בהא. בהא קאמרי וכו׳ אבל בחנוני שהוא עשוי ליתן הפירות קודם שיקח המעות משום דפירי עבידי דמרקבי וכיון דמרקבי לא משהי להו גמ׳ [דף מ״ח]. והיינו טעמא דר״י לא אמר בחנוני בההוא לישנא דאמר בשולחני. לפי שדרך החנוני להקיף אלא דהכא מודה החנוני שלא מכר בהקפה. הר״ן והתוס׳ [דף מ״ח ד״ה ר׳ יהודה] וכתבו עוד התוס׳ דבסיפא לא מצי ר׳ יהודה למימר כל שהאיסר בידו וכו׳ לפי שלפעמים בעל הבית נותן איסר בפרוטות. והתם לא שייך למימר כל שהאיסר וכו׳ לפיכך תנא לישנא דליכא למטעי:

מעות. פרוטות של נחושת. רש״י. ולאו דוקא פרוטות. דהא רבי יהודה איסר קאמר. אלא כל מטבע של נחשת קאמר. ועיין בפירוש הר״ב משנהו׳ פ״ב דמעשר שני:

בשם שאמרו. משנה היא במסכת כתובות פ״ט [מ״ז]. רש״י. ועיי״ש ועמ״ש בריש פרקין בשם הרמב״ם:

ומנכסי יתומים. עמ״ש במשנה ד׳ פ״ו:

וכן היתומים. פירש הר״ב יתומים הנפרעים מן היתומים וכו׳ אבל מת לוה בחיי מלוה וכו׳ ואין אדם מוריש ממון שהוא חייב עליו שבועה וכו׳ ולא דמי למתני׳ ד׳ דחזרה שבועה למקומה. דפרשינן שהנתבע ישלם דהכא היינו טעמא דאמרינן כיון דתובע אינו יכול לישבע שיפסיד משום שאין כאן פשיעה לנתבע כלל אבל במתני׳ דלעיל כיון שהנתבע אינו יכול לישבע מפני פשיעתו ומדינא משלם ואינו בדין שיהא חוטא נשכר. כשאין התובעו יכול לישבע שיפטר. ואע״פ שהתובע ג״כ מפני חשדו אינו יכול לישבע אינו דומה שבועת התקנה בעלמא לשבועת התורה שמחייבתו לשלם. הר״ן לעיל. ומ״ש הר״ב ואע״פ שכן הדין. אם דיין אחד דן וכו׳ בגמ׳ [דף מ״ח] משום דאיכא מאן דפליג אהאי דינא. הלכך אמרינן מאן דעבד ודן וכו׳ מאי דעבד עבד:

ושלא מצינו וכו׳ שובר על שטר זה. רש״י. ומסיים המגיד [פי״ז מהל׳ מלוה] ושיהיה השטר בין שטרותיו פרועין דתרתי בעינן [כמ״ש הר״ב] בסוף פ״ק דב״מ:

רבי יוחנן בן ברוקה אומר אפי׳ נולד הבן וכו׳. כתב הר״ב וכן הלכה. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ולפיכך נראה לי שאף בחבורו פרק י״ז מהלכות מלוה [הלכה ה׳]. פוסק כוותיה. ואע״פ שכתב אפי׳ היה היורש קטן המוטל בעריסה. ולא כתב אפי׳ נולד וכו׳. ומשום כך כתב המגיד דכת״ק פוסק וע״כ לא פליגי ר׳ יוחנן ותנא קמא אלא בנולד אבל בקטן אפילו ת״ק מודה. ע״כ. אין נראה כן אלא דקטן מוטל בעריסה כקטן הנולד דמי:

רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש עדים שאמר האב וכו׳. ות״ק סבר דאפ״ה אין נוטלין אלא בשבועה. דשמא להשביע את בניו אמר כן כדי לאחשבינהו. תוס׳ [דף מ״ח ע״ב ד״ה אם אמר] :

ואפוטרופסים. פי׳ הר״ב שנתעסקו וכו׳. אבל אפוטרופסין של יתומים וכו׳ עיין במשנה ד׳ פרק ה׳ דגיטין:

חלקו השותפין והאריסין. וה״ה לשאר. שאם חלקו אינו יכול להשביען. הרי״ף:

נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר. נתחייב לו כו׳ הל״ל. וכן כתב הרמב״ם בפרק ט׳ מהל׳ שותפין הלכה ז׳. והטור סימן צ״ג. אלא דתנא נקט לשון נופל על לשון מגלגלין עליו וכו׳:

והשביעית משמטת את השבועה. כתב הר״ב לאו אהנך שבועות דשותפין קאי וכו׳ אלא מלוה וכו׳. כדכתיב (דברים ט״ו) שמוט כל בעל משה ידו. רש״י. ובגמ׳ [ד׳ מ״ט] מנא הני מילי [דמשמט שבועה] דאמר קרא (שם) וזה דבר השמיטה ואפי׳ דבור משמטת. וכתב הר״ן ואיכא למידק שבועת מודה מקצת דמלוה פשיטא דכיון דממון אין כאן. שבועה אין כאן. ונ״ל דהכא כשתבע קודם שביעית. והודה במקצת וכפר במקצת. ואותו מקצת שכפר בו אין שביעית משמטתו. שכל ממון שכפר בו קודם שביעית אע״פ שעברה עליו אינו משמט. והכי איתא בפירוש בירושלמי במסכת שביעית מלוה נעשה כפרנית אינה משמטת. וכ״כ הרמב״ם בפ״ט מהל׳ שמיטה [הלכה ח׳]. ונמצא שאותו ממון שכפר בו לא נשמט בשביעית וסד״א כיון שתבעו קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ותביעת אותו מקצת במקומה עומדת שלא נשמטה בשביעית ישבע עליה לאחר שביעית. קמ״ל דשביעית משמטת שבועה כיון דהשמיטה אותו מקצת שהודה בו נמצא שאינו אלא כופר בכל. ואף השבועה שבאה מחמת אותו מקצת של הודאה נשמטה. שכיון שהממון נשמט. אף הדבור של שבועה שבא מכחו נשמט:

ח **ארבעה שומרין הן וכו׳.** כתב הר״ב והמשנה הזאת מפורשת בהשוכר את הפועלים. ועמ״ש שם. וז״ל רש״י והמשנה הזאת כבר שנויה בהשוכר את הפועלים כל כי האי גוונא. והאי דהדרה ותניה הכא משום דבעי למתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו. תנא ברישא חיובי ופטורי דממון דידהו. לפי שקרבן השבועה בחיובי ופטורי תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהיה מחויב עליו אם הודה. ובשבועתו פטר עצמו מלשלם. נמצא שכופרו ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון *) [ומשלם קרן] וחומש ואשם. ואם נשבע על שקר. על חנם כגון שאם הודה לא היה משלם. אינו חייב קרבן שבועה. שלא כפרו ממון כדמפרש ואזיל אמר לשומר חנם וכו׳ עד פטור שאילו הודה לא היה משלם. נמצא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה. ע״כ. [*ומ״ש ואשם. לפום ריהטא כתב כן. ולא דק. דהיינו אשם והיינו קרבן. והנכון בעיני להגיה בדבריו. וכן צריך להיות וחייב קרבן שבועת הפקדון ומשלם קרן. וחומש. ואשם אלא שאף הר״ן כתב כל׳ רש״י ואעפ״כ נראה בעיני להגיה כן בין בפירש״י בין בדברי הר״ן]:

והשואל משלם את הכל. ויש עליו שבועה שאינו ברשותו. כמ״ש בספ״ו עיי״ש:

פטור. כתב הר״ב ואע״פ שנשבע לשקר לא חייביה תורה קרבן שבועה וכו׳. פירוש מה שחייב על פקדון. אבל משום בטוי קיי״ל כמ״ד בגמ׳ דחייב כמ״ש הרמב״ם בסוף פרקין:

משביעך אני. עמ״ש במשנה ב׳ פ״ה:

היכן שורי אמר ליה אבד וכו׳ היכן שורי אמר ליה נגנב וכו׳. שנויה במשנה ז׳ ח׳ פ״ט דב״ק. וע״ש:

ראה עדים שממשמשין ובאין. כתב הר״ב רבותא אשמעינן וכו׳ ובאו עדים שגנב וטבח ומכר וכו׳ וכן לשון רש״י. דאילו אין כאן עדים על הגניבה מאן מחייבו אטביחה ומכירה. אע״פ שיש עדים שטבח ומכר אי לאו דאיהו אודי שגנב. אימא דידיה טבח דידיה מכר ומ״מ א״צ שאלו העדים שמעידים על הטביחה ומכירה שהם עצמם הם שיעידו על הגניבה אלא אפי׳ אם אחרים הם וכדתנן בהדיא במ״ב פ״ז דב״ק. ועיין בפירוש הר״ב שם משנה ד׳:

אמר לו מת. ושלא מחמת מלאכה. כדפירש הר״ב בריש פרקין:

משביעך אני. אע״ג דלא פטר נפשיה במידי. משביעו לאמת דבריו. וכבר כתבתי במשנה ב׳ פ״ה דכל שבועת הפקדון אינה שבועה שמחויב שישבע. אלא שאם השביע והיתה בכפירת ממון שיתחייב בו אילו הודה. חייבתו התורה בחומש ואשם. ואין נראה לפרש דמשביעו שכדבריו כן הוא. ושאין השור ברשותו. שהבהמה היא מכלל הדברים שאינם מצוים לקנות בשוק כדכתב הרמב״ם בהדיא בריש פ״ג מהלכות שאלה. ועל אותן דברים מחויב לישבע שאינו ברשותו אע״פ שישלם כדלעיל סוף פרק ו׳ דשבועה שאינו ברשותו יכול לישבע ואין צריך שיאמר שכדבריו כן הוא. וא״כ אכתי מתני׳ מאי קמ״ל הא לא נשבע לשקר כלל. שהאמת הוא שאינו ברשותו. אלא ודאי ששבועה זו שכדבריו כן הוא לאמת דבריו בעלמא משביעהו ולא שמחוייב שישבעה:

זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה וכו׳. בנ״א וכן בירושלמי ל״ג לזה הכלל קמא אבל הר״ן העתיקו. ואפשר שהוא ל״ג זה הכלל בתרא:

זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב. הא נשבע שלא להקל. אלא שמשנה בין מחובה לחובה. בין מפטור לפטור. נעשה כנשבע להחמיר על עצמו ופטור:

פרק א

א **שבועות.** הא דלא פתח האי מסכת כל כינויי שבועות כשבועות כדפתח נדרים ונזיר. משום דתנא ממכות קא סליק הוצרך לפתוח בשתים שהן ארבע. והואיל ולא פתח בכינוי תו לא חש לשנות אח״כ. תוס׳. ובפרק קמא דנדרים כתבו דלהכי לא תני כינוי משום דלית בהו ידות כמו בנדרים ונזיר. ע״כ. וכתבו עוד וא״ת אמאי לא תנא ידיעות ברישא דהא בקרא כתיב ברישא או נפש אשר תגע וגו׳ והדר או נפש כי תשבע וגו׳. וי״ל דשבועות הוא עיקר המסכתא דבסדר ישועות קאי ואגב שבועות תנא ידיעות משום דגבי הדדי כתיבי [כמ״ש לקמן] אי נמי משום דמילי דשבועות כתיבי בקרא ברישא (ויקרא ה׳) ונפש כי תחטא וגו׳ והוא עד דהיינו שבועות העדות והאי דלא פתח בשבועות העדות משום דלית בהו שתים שהן ארבע. ע״כ:

שהן ארבע. פירש הר״ב יש לרבות עוד וכו׳ כר״ע משנה ה׳ פ״ג. גמ׳:

ידיעות הטומאה וכו׳. מ״ש הכא דתנא להו לכולהו ומ״ש גבי יציאות השבת [בריש פ״ק דשבת] ומראות נגעים [בריש פ״ק דנגעים] דלא קתני להו לכולהו. אמרי שבועות וידיעות הטומאה דגבי הדדי כתיבין ודמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד תני להו גבי הדדי ואיידי דתני תרתי תנא כולהו. גמ׳. וכתבו התוס׳ וא״ת ליתני מראות נגעים קודם יציאות השבת. כיון דאיתא בדלות ודמי טפי לשבועות. וי״ל דהני לכפר והני להכשיר. ע״כ. והשתא תנא

שבת ברישא דבלאו הכי קדים בסדר הסדרים. אי נמי דהל׳ שבת חמירי שיש בה סקילה. אבל מה שהקשו התוס׳ גבי מראות נגעים. ניתני לכולהו דדמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד ותירצו דליתא בדלי דלות. ע״כ. לא הבינותי קושיתם דהא הכא דכתיבין בהדדי אמרי׳ נמי [צ״ל נמי אמרינן דכתיבין בהדדי]:

הטומאה. פי׳ הר״ב או נפש וגו׳ האמור בויקרא אצל טומאת מקדש וקדשיו שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו כדמסיק בגמ׳ דף ז׳ דכתיב בפרשה זו או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה והרי בהמה בכלל חיה [שנאמר (ויקרא י״א:ב׳) זאת החיה אשר תאכלו וסמיך ליה כל בהמה] בהמה למה נאמרה. נאמר כאן בהמה טמאה. ונאמר להלן [באוכל קדשים בטומאת הגוף. בצו את אהרן] בהמה טמאה. מה להלן טומאת קדשים. אף כאן טומאת קודש. וכתיב הכא לכל טומאתו וכתיב התם [בטומאת מקדש בפרשת פרה אדומה] עוד טומאתו בו. מה להלן טומאת מקדש. אף כאן טומאת מקדש:

שתים. ל׳ הר״ב כתיבי בקרא דכתיב ונעלם [ממנו] והוא טמא. משמע שנעלמה ממנו טומאה וכו׳. ודקרי להו ידיעות. פי׳ הר״ב בריש פרק ב׳:

שהן ארבע. כתב הר״ב יש לרבות עוד וכו׳ כרבי ישמעאל דסוף פרק ב׳. גמ׳:

יציאות השבת. כתב הר״ב הוצאה וכו׳ ילפינן מקרא כו׳ לא תפיקו. וכן פירש״י. הכי דרשינן בריש פרק י״א דשבת דף צ״ו. ובפ״ק דשבת מפרש הר״ב מאל יצא ועמ״ש שם בדבור שתים שהן ארבע:

שהן ארבע. כתב הר״ב יש להוסיף עוד שתים דהכנסה. עמ״ש בריש פרק קמא דשבת והא דהתם תנא שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ד׳ בחוץ ואילו הכא לא תני אלא שתים שהן ארבע. מתרצים בגמ׳ התם דעיקר שבת. תנא חיובי ופטורי. הכא חיובי תני. ופטורי לא תני. והא דנקט הר״ב הכא תחלה העומד בפנים. ולעיל נקט תחלה העומד בחוץ. וכן לשון רש״י וכן מצינו במשנה א׳ ריש פ״ק דשבת. אבל בהפך דמעיקרא תנן בפנים קודם בחוץ והדר פתח לפרושי בחוץ דסיים ביה. ומדליכא קפידא. לא קפיד נמי רש״י וכן הר״ב והתחילו פעם בעומד בחוץ. ופעם בעומד בפנים:

מראות נגעים שנים. שנים גרסינן ולא שתים דמראה לשון זכר הוא. כדכתיב (שמות ג׳:ג׳) את המראה הגדול הזה. ותנן נמי במס׳ נגעים [פרק קמא משנה ד׳] מראות נגעים ר׳ דוסא בן הרכינס אומר שלשים ושתה עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושנים. תוס׳. ויתכן לפי זה לגרוס שהם ולא שהן. אבל מראות לא קשיא דלגרוס מראים ואע״פ שכן נמצא בפירוש הרמב״ם במשנה ג׳ וד׳ פרק קמא דנגעים דמראה שם לזכר בסימן הנקבה:

שהן ארבעה. כתב הר״ב תולדה דשאת וכו׳ כדפי׳ בריש מסכת נגעים:

ב כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף וכו׳. שהרי הוא אומר ונעלם. מכלל [דידע] והוא ידע. הרי כאן שתי ידיעות. ברייתא בגמרא ופרכינן אלא מעתה גבי סוטה כתיב ונעלם מעיני אישה מכלל דהוי ידע מעיקרא. אי הוה ידע מי בדקו לה מיא. והא תניא ונקה האיש וגו׳ בזמן שהאיש מנוקה וכו׳ [כדפירש הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דסוטה] ותו גבי תורה כתיב (איוב כ״ח:כ״א) ונעלמה מעיני כל חי מכלל דאיכא דהוה ידע בה. והכתיב [שם] לא ידע אנוש ערכה ומסיק ידיעת בית רבו [שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא] שמה ידיעה. פרט לתינוק שנשבה בין הנכרים:

שיש בה ידיעה בתחלה. כתב הר״ב איידי דזוטרי מילייהו וכו׳. אע״ג דנפישי מילייהו משבועות ביטוי. דבידיעות איכא תרי פרקי קמאי. ומשבועות ביטוי ליכא אלא פרק ג׳. מ״מ מילי דכל שבועות נפישי טפי. שבועות ביטוי. [שבועות עדות]. שבועות פקדון. ודיינים. תוס׳. וכתבו עוד וליכא למימר דמינה דסליק מפרש ברישא. דהא ממראות נגעים סליק. ע״כ. כלומר והואיל ולא מפרש בה הכא. תו ליכא לפרש ברישא אלא במאי דפתח. דהא מאי דסליק לא פריש בה ולא מידי:

יש בה ידיעה בתחלה וכו׳. שעיר הנעשה בפנים וכו׳ שהרי הוא אמר בשעיר זה (ויקרא ט״ז:ט״ו-ט״ז) וכפר על הקדש. מטומאה שבקדש. יכול על כל טומאה שבקדש יהא שעיר זה מכפר. ת״ל [שם] ומפשעיהם לכל חטאתם. חטאים דומיא דפשעים. מה פשעים שאינן בני קרבן. אף חטאים שאינן בני קרבן. ומנין ליש בה ידיעה בתחלה וכו׳ פירש הר״ב במשנה דלקמן ותו אמרי׳ בגמ׳ ונתכפר כפרה גמורה ומשני אי כתיב מחטאתם כדקאמרת השתא דכתיב לכל חטאתם (מכלל דבני חטאת נינהו) [צ״ל להנך דאתי לכלל חטאת]. ברייתא בגמ׳ דף ז׳ ח׳:

שעיר הנעשה בפנים. פי׳ הר״ב שעיר של יוה״כ. שמביא מדמו לפנים. שלשה שעירים נעשין לצבור ביום הכפורים אחד מתן דמו לפנים וחבירו משתלח לעזאזל כמ״ש באחרי מות. ואחד קרב במזבח החיצון במוספין. והוא כתוב בפרשת פנחס עם שאר כל מוספי המועדות. רש״י:

ויום הכפורים. הוא עצמו מועיל עם הקרבנות. שנאמר (ויקרא כ״ג) כי יום כפורים הוא. לשון רש״י במשנה דלקמן:

תולה. פירש הר״ב להגין עליו מן היסורין. הכי מסקינן בגמ׳ דף ח׳. ופירש״י במשנה שאע״פ שאינו יודע שחטא יש לו לדאוג שכל השוגגים צריכין כפרה לכשידעו אלמא קודם ידיעה [ענושים] הן:

עד שיודע לו. לשון הר״ב שאכל קדש בטומאה. וכן לשון רש״י וחדא מתרתי נקט. וה״ה שנכנס למקדש:

ג **אין בה ידיעה בתחלה**. לשון הר״ב שלא ידע בטומאה זו מימיו וכן לשון רש״י. ולמסקנא דגמ׳ שכתבתי בריש מתני׳ דלעיל לא משכחת אלא בתנוק שנשבה לבין הנכרים וכן פירש הרמב״ם. ולישנא דבטומאה זו לא משמע הכי. ואע״ג דהכא יש ליישב פירש״י דמפרש במשנה דלא כמסקנת הגמ׳ כי כך דרכו כמ״ש בהרבה מקומות. ומהן במשנה ג׳ פ״ט דיבמות [ד״ה ולא מזונות]. אבל בריש פ״ב דכבר עלתה המסקנא ליכא לתרוצי בהכי ושם אעתיק ל׳ התוס׳ בזה:

שנאמר מלבד חטאת הבכורים. כתב הר״ב והקישן הכתוב. עמ״ש בזה במשנה ג׳ פ״ד דיומא [ד״ה עם תמיד]. ומ״ש הר״ב ללמדך כו׳ מה פנימי וכו׳ אף שעיר שנעשה בחוץ אינו מכפר אלא על מה שיש בה ידיעה וכו׳. וא״ת כיון שהוקשו א״כ יכפר פנימי אדידיה ואדחיצון. ונפקא מיניה דהיכא דלא עבד חיצון דלא היה להם שעירים ככל הצורך. ומשני בגמ׳ אמר קרא אחת. כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. ונכפר חיצון אדידיה ואדפנימי ואע״ג דאי אפשר שיביא חיצון ולא פנימי. דפנימי מיקרב ברישא. נפקא מיניה לטומאה דאירע בין זה לזה אמר קרא אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה:

ד **ושעירי ר״ח מכפרין**. פי׳ הר״ב דכתיב בשעיר ר״ח לחטאת לה׳ חטא שאין מכיר בו אלא ה׳ וכו׳ גמ׳. וניכפר נמי אפילו בשאר עבירות [כל חטא שלא נודע דהא קרא סתמא כתיב] תנא דבי ר׳ ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע [שעיר יוה״כ דחיצון] וזה בא בזמן קבוע. מה זה אין מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו. אף זה וכו׳. וכתבו התוס׳ ד״ח בד״ה מה פנימי וכו׳ דאפילו הכי אצטריך להיקשא דמלבד חטאת הכפורים כדפי׳ הר״ב במשנה דלעיל ללמד על החיצון שמכפר על אין בה ויש בה ולא אמרי׳ דמעצמו מוכרע דזהו שמכפר. דבמאי מוקמת לה וכו׳. דאי לאו היקשא הוה מוקמת לחיצון באין בה ואין בה. ושעירי ראשי חדשים ורגלים באין בה ואין בה דשאר עבירות. ולא הוה דרשי׳ כדדריש תנא דבי רבי ישמעאל לענין טומאת מקדש. אלא הוה דרשי׳ מה זה וכו׳ מכפר אאין בה ואין בה וכו׳. אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי. על כרחך דרשינן כדדריש תנא דבי רבי ישמעאל. ע״כ. ומ״ש הר״ב ושעירי רגלים ילפינן משעיר ר״ח בהיקש וכו׳ ושעיר בוי״ו בגמ׳ דף י׳ תינח כל דכתיב ביה ושעיר עצרת [ויוה״כ] דלא כתיב ביה ושעיר מנלן. אלא אמר רבי יונה אמר קרא (במדבר כ״ט) אלה תעשו לה׳ במועדיכם. הוקשו כל המועדות כולן זה לזה. והא ר״ח לאו מועד הוא. איברא כדאמר אביי ר״ח נמי אקרי מועד. דכתיב (איכה א׳) קרא עלי מועד. פירש״י במסכת תענית [דף כ״ט ד״ה קרא עלי]. תמוז דההוא שתא של שנה שניה ליציאת מצרים שנשתלחו בה מרגלים בכ״ט בסיון מלוי מליוה. לפיכך אירע בו יום חזרת מרגלים בח׳ באב ובכו העם בלילה ההוא בט׳ באב. בכו בכיה של חנם. והוקבעה להם בכיה לדורות לשבור בחורי בחורבן הבית. ע״כ. וכתבו התוס׳ דף ט׳ בד״ה כדאמר וכו׳ דמ״מ חיצון דיום הכפורים יצא מכלל היקש הזה (מדאתקוש) [צ״ל דעדיפא ליה הקישא דחיצון לפנימי ואית לן למימר דאין מכפר ב׳ כפרות וגם שלא תהא כפרתו פעמים בשנה. ע״כ:

שעירי הרגלים מכפרים. דאית ליה נמי היקשא דבמועדיכם דהוקשו כולם לדר״ח. מה דר״ח במלתא דקדש מכפרי אף דרגלים במלתא דקודש מכפרי. וביש בה ויש בה בר קרבן הוא. ויש בה ואין בה שעיר שבפנים תולה. ואין בה ויש בה. שעיר שבחוץ מכפר. על כרחך אין מכפרין אלא על שאין בה ואין בה. וכי תימא נכפרו אדר״ח. ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה כתיב (ויקרא י׳) אותה נושא עון ואין אחר נושא עון. וכי תימא נכפרו אדיום הכפורים. הא אמרן אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. ויה״כ אדידהו נמי לא מכפרים דאמר קרא אחת כפרה אחת מכפר. ואינו מכפר שתי כפרות ואע״ג דבפנימי כתיב. הא אתקש חיצון לפנימי: על הטהור שאכל את הטמא. דאמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה והאי קרא בשעיר דר״ח כתיב [כדפירש״י בפי׳ החומש] ויליף עון עון מציץ מה להלן טומאת בשר. שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא על טומאת חלב דם ובשר שקרב בטומאה אף כאן טומאת בשר. אי מה להלן לרצות אף כאן לרצות עון העדה כתיב אלמא מכפר על עון אנשים הוא. ונכפר דר״ח אדידיה ואדציץ. נפקא מיניה להיכא דנשבר הציץ. אמר קרא עון. עון אחד הוא נושא ולא שתי עונות. ומהאי טעמא נמי אינו מכפר אדרגלים כדאיתא בגמ ד״י. ולר״ש חטאת לה׳ מאי עביד ליה. ומסתבר דדריש ליה כדריש לקיש אמר הקב״ה שעיר זה יהא כפרה על שמעטתי את הירח וכו׳. ור׳ יהודה א״כ נימא קרא חטאת [על] ה׳ מאי לה׳ [כו׳]. ש״מ תרתי:

רבי מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה. דיליף הקישא דמועדיכם אף לחיצון דיה״כ. דעדיפא ליה הך הקישא מהקישא דלפנימי. תוס׳ דף ט׳ בד״ה כדאמר וכו׳. ומ״ש הר״ב אבל שעיר הנעשה בפנים וכו׳ לא נחלקו עליו וכו׳ שהוא אינו מכפר כפרתן. כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. והן אינן מכפרין כפרתו. אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. גמ׳:

אמרו לו מהו שיקרבו וכו׳ כתב הר״ב ר״מ הוא דקאמר ליה לר״ש. משום דלר״ש אלימא קושיא. דחלוקים הם שעירי ר״ח גם משעירי הרגלים. להכי פריך ליה. וה״ה נמי דהוי מצי למיפרך לת״ק אשעירי יה״כ עם שאר השעירים. ומסתבר נמי דהאי דכתב הר״ב ר״מ הוא דקאמר ליה. וכ״כ רש״י. לאו דוקא שהוא אמר לו שהרי ר״ש סתמא שהוא רשב״י כפי׳ הר״ב במתני׳ דלקמן הוא היה אחר דורו של ר״מ כדכתב הרמב״ם בפ״ד מעשרה פרקיו שבהקדמת פירושו. אלא החכמים השיבו לו לר״ש אליביה סברתו של ר״מ:

ה **מוסיף עליהן של רגלים כו'**. מפרש בגמ' דלא דריש אותה נושא עון ואין אחר נושא עון. והקשו התוס' ואימא דרגלים אינן מכפרין אלא על מה ששעירי ר"ח מכפרים. וי"ל דס"ל דאתקוש רגלים לשעיר החיצון מה חיצון מכפר על דבר שיש בו כרת דהיינו טומאת מקדש וקדשיו. אף שעירי רגלים כן. ע"כ:

מוסיף עליהן של יה"כ כו'. והא מדרגלים לא מכפרי אדיה"כ ש"מ דמשמע ליה דרשא דאחת בשנה. אע"ג דבפנימי כתיב. א"כ של יה"כ לא ליכפרו נמי אדרגלים דאחת כתיב שאני הכא דאמר קרא (שמות ל':י') וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה. קרנותיו דמזבח הפנימי הוא דכפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות הא דחצון אפי' שתי כפרות. גמ':

ו **ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר וכו'**. ואע"ג דאמרי' אחת כפרה אחת כו' כבר כתבו התוס' [דף י"ב ע"ב] דאין זה ב' כפרות אלא מה שקרבן אחרמכפר. אי נמי כפרה אחת לשוגג ואחת למזיד. ע"כ:

שעיר הנעשה בפנים וכו' מכפרין. כתב הר"ב דכתיב ומפשעיהם וגו' פשעים אלו מרדים וכ"ה אומר (מלכים ב' ג') מלך מואב פשע בי ואומר (שם ח') אז תפשע לבנה בעת ההיא. ברייתא בגמ':

הודע ולא הודע. פירש הר"ב בין נודע לו ספיקן וכו' דליכא לפרושי דנודע לו שגגתו ששגג ודאי דא"כ הוה ליה חייבי חטאות ואשמות ודאין ותנן במסכת כריתות [פ"ו מ"ד] חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ חייבין להביא לאחר יה"כ. אבל חייבי אשם תלוי פטורין. רש"י:

עשה ולא תעשה. בגמ'. היכי דמי אי דלא עביד תשובה. זבח רשעים תועבה. אי דעביד תשובה [כל יומא נמי דתניא]. עבר על מצות עשה ועשה תשובה. לא זז משם עד שמוחלין לו. וכדאסיק הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא. ומשני מתני' בדלא עביד תשובה ורבי היא. דסבירא ליה על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר חוץ מפורק עול. ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר. שאם עשה תשובה יה"כ מכפר. ואם לאו אין יה"כ מכפר. ויליף להו מקראי. וקרא דזבח רשעים תועבה בשאר יומי. [רש"י]:

ז **אחד ישראל ואחד כהנים**. ויליף לה בברייתא בגמ' [דף י"ג ע"ב]. דכתיב (ויקרא ט"ז:ל"ג) וכפר את מקדש וגו' ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. הושוו כולן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות. פירש"י דאילו בטומאת מקדש וקדשיו ליכא למימר דהושוו. שהרי הפר מכפר על הכהנים. ושעיר הפנימי על ישראל:

מכפר על הכהנים. דהא כתיב בתר מעשה פר ושעיר וכפר על הקדש וגו'. והתוס' כתבו דבשעיר הפנימי כתיב אשר לעם ולא לכהנים. ע"כ. וא"ת אשכחן דאין הכהנים מתכפרים בפנימי. בחיצון מנלן דלא. נראה לי מדהשוה חיצון לפנימי כדכתיב (במדבר כ"ט:י"א) מלבד חטאת הכפורים כדלעיל. ותדע דהך סברא מעלייתא היא. דהא לקמן יליף לה ר"ש שעיר המשתלח דלא מכפר על הכהנים מדאתקיש לפנימי ואמרינן דרבי יהודה לית ליה משום דסבירא ליה דהיקש למלתא אחריתא אתא [ר"ל למראה וקומה] ש"מ דאי לאו הכי הוה יליף לה:

אלא שדם הפר. רש"י כתב אלא שהפר מכפר גרסי'. ול"ג שדם הפר [*ולשון אלא אסברא לה הר"ב. דהא דקתני מה בין הוה כאילו קתני אין בין וכו' ונימוקו עמו דהא ברישא נשנה אחד ישראלים ואחד וכו' ועיין בסוף פ"ק דב"ק]:

רבי שמעון אומר כשם וכו'. גמ'. הא ודאי הושוו. מאי הושוו דבני כפרה נינהו מיהו כל חד בדנפשיה. ומאי טעמא דר"ש דכתיב (ויקרא ט"ז:ז') ולקח את שני השעירים. אתקיש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו דכתיב ביה אשר לעם. אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות. ור"י אמר לך להכי אתקוש שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים הוא דאתא ולא משנינן בגמ' לר"ש מנא ליה שיהיו שוים וכו'. אבל התוס' רפ"ו דיומא פירשו דתלתא קראי כתיבי וכו'. כמ"ש שם בשמם. וכתבו עוד דבהכי ניחא מאי דקשיא אמאי מייתי קרא דולקח את שני השעירים הוה ליה לאתויי מקרא קמא דמאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים (ויקרא ט"ז:ה') אלא קרא קמא איצטריך שיהיו שוים בדמים דההוא קרא איירי בדמים. דגמרינן מיניה [דמדעם] ליהוי וקרא תניין דהכא להקישא אבל לומר שיהיו שוים במראה וקומה לא הוי דרשינן כלל. כיון דלא אשכחן בשאר זבחים שיהיו שוין במראה וקומה. אלא מדמייתר לן קרא בתרא דרשינן. ע"כ:

פרק ב

א **נטמא וידע**. ל' הר"ב וידע שנטמא וכן פירש"י וכתבו התוס' מתוך פירושו משמע שרוצה לפרש כולה מתני' בידיעה גמורה שפירש וידע שנטמא ואע"ג דמוקי מתני' כר' [כמ"ש בריש משנה ב' דפ"ק] דאמר דידיעת בית רבו שמה ידיעה מ"מ נקטה לה במתני' סתם ידיעה. אע"ג דלא צריך. והמדקדק יכול לפרש כולה מתני' בידיעת בית רבו. עכ"ל. וכבר דקדקתי בכיוצא בזה בלשון רש"י והר"ב בריש משנה ג' דפרק קמא. ועוד דע שעם זה שצריך שתהא לו ידיעה שנטמא. צריך ג"כ שתהא לו ידיעה שזה מקדש. ושזה קדש. וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפרק י"א מהלכות שגגות:

ונעלמה ממנו הטומאה. כתב הר״ב ולפי שאינו חייב אלא א״כ ידע בתחלה שנטמא וכו׳. קרי לה ידיעות. והיינו נמי טעמא דלא תנן אנא שתים שהן ארבע. וכשתדקדק בהם תמצאם ארבע שהן שמנה. ידיעות טומאה תחלה בין לקדש. בין למקדש. וכן ידיעה בסוף. הרי ארבע ידיעות וידיעות הקדש. או המקדש תחלה וכן בסוף. הרי עוד ארבע. אלא דאותן ידיעות שבתחלה הוא דקא חשיב להו. וכדאמרינן טעמא בגמ׳. ד׳ קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה כלומר דבכל התורה כולה לא בעינן שיהא לשוגג ידיעה בתחלה. הנהו קא חשיב. ד׳ בתרייתא דאיתנהו בכל התורה כולה שאין אדם מביא חטאת אא״כ נודע לו שחטא. לא קא חשיב:

נעלם ממנו הקדש וכו׳. כתב הר״ב הרי שתים דלא כתיבי כלומר לא כתיבי בהדיא אלא מרבויא דונעלם דרשינן לה בסוף פרקין:

נעלם ממנו זה וזה. כתב הר״ב אינו ממנין הידיעות. אלא הא קמ״ל וכו׳. וכ״כ הרמב״ם. ולא קשיא אמאי לא חשיב להו ולהוו שש. דמכיון דחשבינן ידיעת הטומאה דלקדש וכן דלמקדש. וכן ידיעת המקדש גם ידיעת הקדש. אין להוסיף במנין ידיעות העלם שניהם יחד. כיון שכבר נמנו כל אחת בפרט:

ב **אחד הנכנס לעזרה**. דבעזרה נאמר כרת לטמא הנכנס כדתנן במשנה ח׳ פ״ק דכלים. ושם אפרש בס״ד:

אלא במלך וכו׳. עיין במשנה ה׳ פ״ק דסנהדרין ומ״ש שם בשם התוס׳:

במלך. כתב הר״ב דאמר קרא וגו׳ כן תעשו וגו׳ לדורות ובימי משה הוא מלך שעליו נאמר (דברים ל״ג:ה׳) ויהי בישרון מלך. רמב״ם. ועמ״ש בדבור וב״ד מהלכים וגו׳:

ואורים ותומים. כתב הר״ב אחיו כ״ג והיו שם אורים ותומים. כלומר וכיון שאחיו כ״ג היה א״כ היה שם אורים ותומים והקשו התוס׳ אע״ג דאהרן היה בבנין המשכן וכי נשאלו באורים ותומים לעשות משכן הלא קודם שנתכהן אהרן ע״י המלואים נעשה המשכן. ע״כ:

ובסנהדרין של שבעים ואחד. כתב הר״ב ובימי משה היו שבעום זקנים. וכן פירש״י. וכך כתב הרמב״ם כאן ובסנהדרין פ״ק משנה ה׳. אבל שם פי׳ הר״ב משום דמשה במקום סנהדרין הוה קאי. וכפירש״י שם וטעמא דמסתבר הוא. לפי שלא נמנא מינוי שבעים לסנהדרין כי אם בפרשת מתאוננים והיה זה אחר שנעשה המשכן כמו שנאמר (במדבר י״א:ט״ז) ולקחת אותם אל אהל מועד ועוד נאמר (שם י׳) ויסעו מהר ה׳ והמשכן נעשה בעודם בסיני ולפירושם דהכא צריך לומר דשבעים זקנים שנאמרו במתן תורה בסוף פרשת משפטים ושבעים מזקני ישראל. הם היו מיוחדים שבעדה לכל דבר שבקדושה כעין סנהדרין שנצטוה בהם אח״כ בפרשת אספה לי שבעים איש:

ובשתי תודות. כתב הר״ב בשני לחמי תודה. גמ׳. דאמר קרא ואעמידה שתי תודות גדולות מאי גדולות אילימא ממין גדול ממש. לימא פרים. אלא גדולות במינן [מאותו מין שהיו. הביאו גדולות ולא קטנות. רש״י] מי איכא חשיבותא קמי שמיא. והתנן [בסוף מנחות] נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ונאמר בעולת העוף אשה ריח ניחוח מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט וכו׳ פירשו התוס׳ ולפיכך לא הוה ליה להתפאר בכך. כיון שמצוה בזה כמו בזה. אם מתכוין לשם שמים. ע״כ. [ועמ״ש בסוף פ״ב דאבות] אלא גדולות שבתודה. ומאי ניהו חמץ. דתנן [ריש פ״ד דמנחות] התודה היתה באה וכו׳. דחלות החמץ היו גדולות משל מצה:

ובשיר. כתב הר״ב השיר שהיו אומרים ארוממך ה׳ כי דליתני. פירש״י הוא מזמור של חנוכת הבית. לכך אומר אותו. ע״כ. ובברייתא בגמרא מסיים ושיר של פגעים. עד כי אתה ה׳ מחסי עליון שמת מעונך. וחוזר ואומר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ה׳ מה רבו צרי וגו׳. אבל הרמב״ם בפירושו וחבורו פרק ו׳ מהלכות בית הבחירה לא כתב ג״כ אלא מזמור ארוממך. וכתב הכ״מ בשלמא מה רבו צרי ניחא דאיכא למימר דס״ל שלא היו אומרים אלא בימי עזרא שהיו צרים מתלוצצים על הבנין. אבל היכא דאין צרים מתלוצצים אין אומרים אותו. אבל יושב בסתר משמע דלעולם אמרינן ליה. וי״ל דנמי לא אמרינן ליה אלא כשיש צרים הנלחמים בהם. דכתיב מחץ יעוף יומם וגו׳. יפול מצדך אלף וגו׳. עכ״ד. ואין ספק אצלי דאשתמיטתיה מ״ש התוספות בטעם למה אין אומרים יושב בסתר אלא עד כי אתה ה׳ מחסי. דאי לאו הכי לא הוה קשיא ליה מיושב בסתר טפי ממה רבו צרי שכתבו וז״ל דכתיב לעיל מיניה ושלומת רשעים תראה דמשתעי באויבים שהיו מצירים להם בשעת הבנין. אבל משם ואילך לא משתעי בהכי. ע״כ:

ובית דין מהלכין וכו׳. גמ׳ למימרא דב״ד קמי תודה אזלי. והכתיב (נחמיה י״ב:ל״ב) וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. ה״ק ב״ד מהלכין ושתי תודות מהלכות וב״ד אחריהם [*כלומר דתני ב״ד מהלכים והדר מפרש כיצד. שתי תודות היו מהלכים תחלה. והב״ד אחריהם] וא״ת ואמאי לא חשיב מלך ונביא וכו׳ וי״ל דאין הכי נמי שהם לא היו מהלכין כלל. ואלא הא דתנן במלך וכו׳ ע״פ מלך קאמרינן וכן ל׳ הרמב״ם בפ״ו מהלכות בית הבחירה אין מוסיפין וכו׳ אלא ע״פ המלך וע״פ נביא. ובאורים ותומים. וע״פ סנהדרין של וכו׳ והא דלא כתב באורים ותומים ע״פ. משום דפשיטא הוא דאורים ותומים להכי עבידי שיהו נשאלים בהם:

הפנימית נאכלת. פליגי תנאי בגמ׳ חד אמר זו כנגד זו היו מהלכות כלומר ב׳ כהנים נושאים אותם זה אצל זה והויא הפנימית הך דמקרבה אצל חומה.

וחד אמר זו אחר זו. והוי הפנימית הך דמקרבה לב״ד. ומ״ש הר״ב וע״פ נביא נאכלת וכו׳ הכי מסיק בגמרא כלומר שאין טעם בדבר למה זו נאכלת ולמה זו נשרפת. אלא ע״פ הנביא ברוח הקודש עשו כן. דליכא למימר דחיצונה כי אתיא קדשה המקום והפנימית היא לא נפסלה ביוצא ושלכך נאכלת. דהא בלא הא לא סגיא:

וכל שלא נעשה וכו׳. כתב הר״ב ובית שני אע״פ שלא היה שם לא מלך וכו׳ הקדושה שקדש שלמה הבית [וכו׳]. עיין בפירוש הר״ב משנה ו׳ פ״ח דעדיות ומ״ש שם בס״ד:

אין חייבין עליה. וכן הוא בכל הנוסחאות ויש לפרש דה״ק הנכנס למקום פלוני. והנכנס למקום פלוני והנכנס וכו׳. כולם אין חייבים על המקום שנכנס כל אחד ואחד:

ג **נטמא בעזרה.** פירשו התוס׳ [ד״ה תנהו] דאצטריך לאשמועינן דלא תימא דלא חייבתו התורה כרת אלא לנטמא בחוץ דקרא כל הנוגע וגו׳. ולא יתחטא את משכן ה׳ טמא וגו׳ (במדבר י״ט:י״ג) משמע דאיירי באותו שראוי להתחטא קודם שיטמא את המשכן. ע״כ. ובגמ׳ יליף לה אף לנטמא בפנים. מדכתיב את משכן ה׳ טמא. וכתיב (שם) כי את מקדש ה׳ טמא. והרי משכן אקרי מקדש כדכתיב (שמות כ״ה:ח׳-ט׳) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב (שם) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ומקדש אקרי משכן דכתיב (ויקרא כ״ז) ונתתי משכני בתוככם [כל הניתן בתוככם קרוי משכן. רש״י] ולכתוב או אידי ואידי משכן. או אידי ואידי מקדש וידעינן דבין במשכן שנמשח בין במקדש שהוא בית עולמים. מחייבו הכתוב. אלא אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים. וכתבו התוס׳ תימה אמאי לא קתני שתים שהן שש. כיון דמצריכין קראי לטומאה שבפנים. וי״ל דמתני׳ לא איירי אלא בטומאה שבחוץ. ע״כ:

נטמא בעזרה. כתב הר״ב וידע שנטמא. עמ״ש בריש פרקין בשם התוס׳ ובשם הרמב״ם:

והשתחוה או ששהה וכו׳ בא לו בארוכה וכו׳. שעורין [הללו] הלכה למשה מסיני הם במי שנטמא בתוך העזרה. רש״י:

והשתחוה. פי׳ הר״ב כלפי פנים אע״פ שלא ששהה וזו כריעה בעלמא. גמ׳. [*ומ״ש הר״ב או השתחוה כלפי חוץ והוא דששהה וכו׳. גמ׳] ופירש״י מחייב משום שהייה. ע״כ. והדין עמו דהא או ששהה תנן דמשמע דעיקר חיובא משום שהייה היא. והא קמ״ל הגמ׳ דהשתחויה דכלפי חוץ בעי שהייה ואי לא לא. אבל לא דלא נחייב אלא בשהייה שיש עמה השתחויה. ולפי זה ליכא בינייהו דתרי לישני דבגמ׳ אלא בלישנא דמיתניין מר מתני אריש. ומר אסיפא ואין להאריך בזה. ומ״ש [הר״ב] ושעור השתחויה ר״ל דשהייה. ומ״ש כדי שיקרא פסוק זה בישוב. לא במהירות ולא באריכות. הרמב״ם. שאין חייבין עליה. לשון הר״ב ב״ד פר העלם וכו׳ כדתנן במ״ד פ״ב דהוריות ושם מפורש:

ד **מצות עשה שבנדה.** דאמר קרא (ויקרא ט״ו:כ״ד) ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תהא עליו. גמ׳ ופי׳ התוס׳ מעליו דריש דהא ותהי איצטריך למדרש בפ׳ החולץ [כמו שכתבתי שם בסופו] דאפילו בשעת נדתה קדושין תוספין בה:

שחייבין עליה. פירש הר״ב אם שגגו ב״ד וכו׳ כמפורש במשנה ד׳ פרק ב׳ דהוריות:

ה **רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם וכו׳.** כתב הר״ב דאמר קרא או בנבלת שרץ טמא וכו׳ ללמדך וכו׳ דאילו אשאר מחייבי קרבנות מחייב ר׳ אליעזר אפילו לא נודע לו באיזה חטא שחטא כדתנן במשנה ב׳ פרק ד׳ דכריתות. גמ׳:

ר״ע אומר וכו׳. איידי דבעי למכתב בהמה וחיה לדרשא דדרשינן כמ״ש בר״פ קמא בדבור הטומאה וכו׳ כתיב נמי שרץ כדתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית. לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. ומ״ש הר״ב דהלכה כר׳ ישמעאל משום דבגמ׳ פ״ק דף ד׳ דר׳ ס״ל כוותיה. כ״כ הכ״מ פי״א מהלכות שגגות:

פרק ג

א **שבועות שתים שהן ארבע.** אין לדקדק דהכא מפרש שתים שהן ד׳ ברישא והדר דיני דשבועות. ובידיעות מפרש מילי דידיעות ברישא. והדר מפרש שתים שהן ארבע. תוס׳ פ״ק ד״ג:

שאכלתי ושלא אכלתי. כתב הר״ב הם השתים הנוספות ממדרש חכמים. כר״ע במתני׳ ה׳:

היכן מצינו באוכל כל שהו שהוא חייב. גמ׳ ולא והרי נמלה [כדתנן במ״ב פ״ג דמכות] בריה שאני. והרי הקדש שהוא חייב מעילה בש״פ כדתנן בר״פ ה׳ דמעילה ואפי׳ בפחות מכזית הא בעינן ש״פ שזהו שעורו והא מפרש דכ״ע מודו מדפי׳ הר״ב לקמן שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא ש״מ דמפרש שבועה [*שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא] לכ״ע [מחייב] בכ״ש. מפרש נמי כבריה דמי. פירש רש״י כבריה בשאר אסורים דמי. בריה

טעמא מאי משום דחשיבה. מפרש נמי איהו אחשביה דאסריה עליה:

וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן. כלומר מדבר ואוסר. דהא אשכחן שבועת העדות אלא דהתם מדבר וחוטא הוא. וכן משכחת מגדף לר״מ במשנה ב׳ פ״ק דכריתות ושם בגמ׳ דף ז׳ ברייתא דר״ע סבירא ליה דמגדף מביא קרבן. וכן נזיר שאני דלא מביא קרבנו על דבורו אלא לאשתרויי ליה חמרא. גמרא ותוספות:

שלא אוכל. ואכל ושתה. אינו חייב אלא אחת. כתב הר״ב אע״ג דשתיה בכלל אכילה מפרש בגמ׳ דילפינן מקרא כמ״ש במשנה ג׳ פ״ח דיומא. [ד״ה אינו]. ואי בעית אימא סברא דא״ל איניש לחבריה נטעום מידי ועיילי ואכלו ושתו ופירשו התוס׳ דבלשונם הוו קרו לאכילה טעימה. וכתב הר״ן בשם בעל הלכות גדולות דאע״ג דאית לן קרא. איצטריך סברא דמהו דתימא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולא קרו להו אינשי הכי. קמ״ל:

ד **ואכל נבלות וכו׳**. כתב הר״ב דראויין לאכילה הן. אי לאו דרחמנא אסרינהו. וכ״כ רש״י. וכלומר והואיל ואי לאו דרחמנא אסרינהו הוו ראויין לאכילה הלכך יש כאן מקום חיוב וכדמסיק לקמן. דהיינו בכולל דברים המותרין עם דברים האסורים. כך נראה לי לפרש כדי דלא תקשה לן דר״ב אדר״ב דלכאורה דבריו הראשונים הם אליבא דמסקנא כפירש״י וגירסתו דמסקינן בגמ׳ [דף כ״ד] אלא כדרבא וכו׳ וחייב אפי׳ בלא כולל בהדיא כיון דנשבע סתם שלא יאכל הרי כולל דברים המותרים ואסורים וכו׳. ומאי דכתב הר״ב הכא דבכולל בהדיא הוא כגירס׳ הרי״ף והרמב״ם פ״ה מה״ש דגרס משכחת לה וכו׳ ואין להאריך:

רבי שמעון פוטר. כתב הר״ב דלית ליה אסור כולל. ועמ״ש בספ״ה דכריתות [ד״ה רש״א]:

קונם אשתי נהנית לי. צריך לפרש במידי דלא משועבד לה. כמ״ש כיוצא בזה בשם התוס׳ במשנה ב׳ פ״ג דנדרים וע״ש בפי׳ הר״ב דרפ״ב:

והוא אכל. וצריך שידע כן בשעת השבועה דאל״כ הוי נדר שגגה. ונדרי שגגות מותרים כדתנן בפ״ג דנדרים במשנה ב׳:

ה **שאתן לפלוני**. גמ׳ מאי אתן. אילימא צדקה לעני. מושבע ועומד מהר סיני הוא שנאמר נתון תתן כלומר ותנן לקמן נשבע לקיים המצוה. ולא קיים פטור. אלא מתנה לעשיר:

ושלא אישן. עיין בפי׳ הר״ב רפ״ב דנדרים:

אמר לו ר״ע א״כ וכו׳. פי׳ הר״ב דר״ע דריש בכל התורה רבויי ומיעוטי וכו׳. והלכה כר״ע ואפ״ה רגילות לפרש בכלל ופרט וכלל. כדלקמן פ״ו משנה ה׳. וכבר הארכתי בזה בס״ד במשנה ט׳ פ״ד דב״מ ע״ש. ועיין בתוס׳ דפ״ק דף ד׳ ע״ב ועיין משנה ח׳ פ״ח דבכורות. [*גם עמ״ש בפרק ו׳ דסנהדרין משנה ד׳ בד״ה וחכ״א וכו׳]:

ו **נשבע לבטל את המצוה וכו׳**. אמר רחמנא להרע או להטיב. אמנם הוא מחייב בשבועה על דבר שאי אפשר בו שייטיב במקום להרע. או ירע במקום להטיב והם דברי רשות. הרמב״ם. וכלומר דאילו בדבר מצוה כשישבע להטיב ולאכול דבר אסור. הוא מירע לנפשו. וכשנשבע [להרע] שלא לאכול חמץ בפסח. הוא מטיב לנפשו:

לקיים ולא קיים פטור. עיין במשנה ד׳ דבכולל חייב:

שלא עשה בה לאו כהן. שאם נשבע לבטל וכו׳. דאם ישבע לבטל מה שנשבע עליו מהר סיני ליכא ק״ו לחייביה כשלא יבטל. אלא יעשה כמושבע ועומד מהר סיני. ולפיכך בזה אף ר״י בן בתירא מודה:

ז **שבועה שלא אוכל ככר זו וכו׳**. וכתב הר״ב טעמא וכו׳ וכי הדר אמר שלא אוכל. כיון שאכל ממנו כזית חייב. פירוש דהכי משמע שלא אוכל שעור אכילה מככר זו. ולא נקט ככר זו אלא למשרי נפשיה באחרינא. כ״כ הכ״מ פ״ד מהלכות שבועות [הלכה ט׳] בשם הריטב״א ועמ״ש בשם התוס׳ במשנה ט׳:

שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. כתב הר״ב לאשמועינן שאם נשאל לחכם על הראשונה וכו׳ *). וכתבו התוס׳ שנראה כיש ספרים דל״ג שלא אוכלנה שלישית ואפ״ה שמעינן שאם נשאל וכו׳ מדקתני אינו חייב אלא אחת ולא קתני חייב אחת. והשתא הוי כי התם בנדרים פ״ב משנה ג׳ כדפי׳ הר״ב שם. ומ״ש הר״ב שהחכם עוקר הנדר מעקרו. עיין בפירושו ספ״י דנדרים:

[*זו היא שבועת ביטוי וכו׳. למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות. שאין בו מעשה בסוגיא דלעיל דף כ״א] [ע״ב]:

ח **איזו היא שבועת שוא**. עיין במשנה ז׳ פ״ד דאבות:

על העמוד של אבן וכו׳. אבל של זהב לא שכיח. הלכך לא אפיך נמי למתני על העמוד של זהב כדמפיך על האיש וכו׳. אם לא ראיתי גמל פורח באויר. ל׳ הר״ב כלומר יאסרו כל הפירות שבעולם עלי אם לא ראיתי וכו׳. בגמ׳ מוקמינן לה באומר יאסרו כל פירות וכו׳ וכתבו התוס׳ פירוש בשבועה ובפרק

ארבעה נדרים (נדרים דף כ״ד) גרסי׳ ליה בהדיא. ע״כ. דה״ג התם יאסרו וכו׳ בשבועה אם לא וכו׳ וכתב הר״ן דטעמא דאינו שבועת בטוי ואין הפירות נאסרין עליו. ואפ״ה לקי משום דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות. שאם היה מתכוין לכך הוה ליה לאסור בלא שום תנאי שהרי עכשיו ג״כ פירות אסורים עליו ולמה תלה נדרו בדבר שאינו. אלא ודאי לאו לאסור הפירות נתכוין אלא לקיים שראה אותו דבר. ומש״ה לוקה משום שבועת שוא. ע״כ. וכיוצא בזה דברי הראב״ד בהשגות פ״ג מהלכות שבועות ולדבריו יאסרו כל פירות שבעולם לאו דוקא אלא ה״ה חד פירא וכן במשנה ב׳ פ״ג דנדרים. קונם אם לא ראיתי וכו׳ פי׳ הר״ב קונם עלי ככר זה וכו׳ אבל התוס׳ דהכא וכן הרא״ש הכא. ובנדרים. מפרשים דהכא דוקא באומר כל פירות וכו׳ והוי שבועת בטוי אלא דהיינו טעמא דאין פירות נאסרים משום דאי אפשר לו לחיות בלא כל פירות וכו׳. ומש״ה לקי מטעם שבועת שוא. שנשבע על דבר שא״א. שהרי אי אפשר לו לחיות בלא אכילת כל פירות. ואע״ג דלא אמר לעולם מסתמא לעולם נאסרו עליו. דאיזה זמן תתן לו לא מסתבר שלא יהא אסור אלא רגע אחד והא דאמר יאסרו וכו׳ אם לא ראיתי. הוה מצי למימר שבועה שלא אוכל כל פירות אלא אשמועינן דאע״ג שלא אסרם עליו אם ראה וכו׳ וסד״א דצפורא רבא חזא ואסיק שמא גמלא. קמ״ל דבטלה דעתו אצל כל אדם. עכ״ד. והתם בנדרים דליכא למלקי משום נדר שוא. דלא אשכחן נדר שוא. הלכך אסברה לה הר״ב בככר ולא בכל הפירות. דאי בכל הפירות אפי׳ כי לא תלי בגוזמא לא היו נאסרים עליו. שא״א לו לחיות וכו׳. וגם מלקות ליתא בנדר שוא. ולא הוה אשמועינן מידי דתלי בגוזמא. אלא הוה ליה למתני קונם כל פירות שבעולם עלי מותר. ומדתלי בגוזמא ש״מ דבאומר קונם ככר זה אם לא ראיתי וכו׳ היא מתני׳ ולא באומר כל פירות כי הכא:

גמל הפורח באויר. כתבו התוס׳ תימה דהכא קתני גמל פורח. ולא קתני כעולי מצרים. ובפרק ארבעה נדרים גבי נדרי הבאי. תנא עולי מצרים. ולא קתני גמל פורח. ע״כ. והר״ן לפי דרכו שכתבתי דטעמא דמותר בפירות משום דאמדינן דעתיה דלא נתכוין וכו׳ מיישב שפיר תמיהה זו והעתקתי לשונו שם פ״ג דנדרים משנה ב׳:

נחש נקורת בית הבד. פי׳ הר״ב כתבנית קורת בית הבד וצורתה. בגמ׳ בטרוף. ופירש״י שיש בו חריצים נקורת בית הבד כך ראיתי נחש מנומר. ופרכינן כולהו נמי מיטרף טריפין. ומשני כשגבו טרוף פירש״י נשבע שהיה טרוף בגבו ואין נחש עשוי בחברבורות אלא בגרונו. ע״כ. והתוס׳ בנדרים פ״ג [דף כ״ה] הקשו מה ענין מנומר לקורת בית הבד. ופירשו פלט״א בלע״ז. וז״ל הרא״ש בטרוף. רחב ואינו עגול. ע״כ. וכולהו טריפין היינו בבטנם. והר״ן כתב דבירושלמי קאמר *) במרובע ושמואל הוא מרא דמימרא דהכא ודירושלמי. ותו בגמ׳ דנדרים וליתני טרוף. ומשני מלתא אגב אורחיה קמ״ל. דקורת בית הבד גבו טרוף למאי נפקא מיניה למקח ולממכר. לומר לך המוכר קורת בית הבד לחבירו. אי גבו טרוף אין. אי לא לא:

שבועה שלא נעידך. פירש הר״ב בטול מצוה היא. וכן לשון רש״י. ומסיים היינו דבר שאי אפשר. ע״כ. ולדבריהם הא דתנן בתר הכי נשבע לבטל את המצוה נראה בעיני דה״ק שבועה שלא נעידך והיינו נשבע לבטל וכו׳. וכן שלא לעשות סוכה. וראיתי להרמב״ם שכתב בפ״ה מה׳ שבועות הנשבע לבטל המצוה וכו׳ שלא יעשה סוכה וכו׳ וכן הנשבע שלא אעיד וכו׳. הרי זה לוקה משום שבועת שוא. מפני שהוא מצווה להעיד. וכן האומר לחברו שבועה שלא אדע לך עדות הרי זו שבועת שוא. שאין בידו שלא ידע לו עדות. ולדבריו נ״ל שאפשר לפרש דשלא נעידך תרתי משמע. שלא נדע לך וזה א״א. וכן משמע שלא נעיד מה שיודעים. והיינו לבטל המצוה. לפי שיש בה ג״כ משמעות שלא נדע וכו׳ כדאמרן. הלכך תני ליה קודם נשבע לבטל וכו׳:

[*זו היא שבועת שוא וכו׳. למעוטי אכלתי ולא אכלתי דחייב קרבן ור״ע היא דריש פרקין בסוגיא דלעיל דף כ״א [ע״ב]:

ט **שבועה שאוכל ככר זו**. שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת בטוי. והשניה שבועת שוא. תימה דשניהם שבועת בטוי דשבועה שאוכל. היינו כזית כמו שבועה שלא אוכל [כדפי׳ הר״ב במ״ז] ושלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כולה [כדפי׳ נמי לעיל] ושמא יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל. תוס׳ [דף כ״ט ע״ב]:

והשנייה משום שבועת שוא. פי׳ הר״ב בין יאכל בין לא יאכל. שהרי יצאתה שבועה לשוא על דבר שאי אפשר לו. ומאותה שעה הוא עובר. אפילו קיים שבועתו גמ׳ [ופירש״י]:

י **מפי עצמו**. כתב הר״ב ואם ענה אמן אחר שהשביעו חברו וכו׳ חייב מדתנן לקמן אחת זו ואחת זו [כו׳]. וילפינן לה מדכתיב (במדבר ה׳:כ״ב) ואמרה האשה אמן. אמן. גמ׳. ופי׳ הר״ן דאי לא דמיא כמוציא שבועה אמאי מבדקא. אפי׳ מושבע מפי אחרים אין כאן. שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה. דלא דמי למשביע עדים [כדפי׳ הר״ב בר״פ דלקמן] שהרי הם כופרים אחר שבועה. ועונים על דבריו אין אנו יודעים לך עדות. אלא ודאי כמוציא שבועה מפיו דמי. ע״כ. וליכא למידק דנילף דדוקא כשכפל אמן אמן כי אשה. דהאי דכפלה האשה היינו משום גלגול הוא כדתנן במשנה ה׳ פרק ב׳ דסוטה:

פרק ד

א **שבועת העדות**. שבועה לא כתיב בהדיא בקרא אלא ילפינן מקול כמ״ש בריש מתני׳ דס״פ:

ולא בקרובים. כתב הר״ב דכתיב לא יומתו אבות על בנים וגו׳ כמו שהעתקתי במשנה ד׳ פ״ג דסנהדרין ע״ש: ולא בפסולים. כתב הר״ב כגון וכו׳ וגזלן כלומר אע״ג דאינו בר מלקות (שנתן) [צ״ל שניתק] לעשה דהשבון כמ״ש במשנה ג׳ פ״ק דסנהדרין:

אינה נוהגת אלא בראויין להעיד. כתב הר״ב לאפוקי מלך שאינו מעיד והפסולים לעדות מדרבנן. מכלל דמלך מדאורייתא אינו כשר להעיד. והכי איתא בהדיא בגמ׳ (וכלומר) דממעטינן משחק בקוביא וכ״ש מלך [וכלומר] שהוא מדאורייתא ופירש״י דכתיב (דברים י״ז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו. ע״כ. ולפ״ז אף במלכי בית דוד איירינן דאינן ראויין להעיד וכן דקדק הרמב״ם בלשונו פ״ג מהלכות מלכים לומר דאף מלכי בית דוד אין מעידין והיינו דבגמ׳ אדאמרינן למעוטי מלך מפרש רש״י דתנן [סנהדרין דף י״ח] לא מעיד ולא מעידין אותו אע״ג דרישא דאותה משנה במלכי ישראל נשנית כדמפורש התם ועמ״ש בס״ד במשנה ה׳ פ״ב דהוריות. [*וטעמא דבפסולי עדות מדרבנן אינה נוהגת. פירש״י הואיל וסוף סוף אי מסהיד. לא מקבלינן ליה. ולא קרינן ביה והוא עד]:

בפני ב״ד. עמ״ש במ״ה פ״ט דב״ק:

ושלא בפני ב״ד מפי עצמו. דיליף ליה מג״ש דתחטא תחטא מפקדון. וסבר דון מינה ומינה כלומר דדיינין מינה לחייבו אף מפי עצמו. ומינה כי התם דמחייבי בין בב״ד בין שלא בב״ד. פירש״י דונשבע על שקר כתיב משמע בין בב״ד. בין שלא בב״ד. ועמ״ש בר״פ דלקמן [*ומ״ש במשנה ה׳ פרק בתרא דמנחות]:

מפי עצמו. כתב הר״ב אם מפי עצמו נשבע שבועה וכו׳ וכן ל׳ רש״י. וכן אם ענה אמן אחר השבועה כדפירשו הר״ב ורש״י בר״פ דלקמן גבי שבועת הפקדון. ועמ״ש שם בס״ד:

ומפי אחרים. כתב הר״ב כגון משביע וכו׳. ואמרו לו אין אנו יודעין לך עדות. אע״ג דלא ענה אמן שכן הוא אומר ושמעה קול אלה אם לא יגיד ונשא עונו וכתב הר״ב וקרא במושבע מפי אחרים כתיב שנאמר ושמעה קול אלה ועמ״ש במשנה ה׳:

עד שיכפרו וכו׳. עמ״ש במשנה ג׳:

וחכמים אומרים בין מפי עצמו וכו׳. דסבירא להו דון מינה ואוקי באתרה כלומר לאחר שהבאת מפי עצמו לשבועת העדות מפקדון אוקי באתרה בדין הכתוב בשבועת העדות דמפי אחרים שמשפטו דוקא בב״ד ה״נ מפי עצמו שהבאת אינו אלא בב״ד. ועמ״ש בזה במ״ה פרק בתרא דמנחות:

ב **וחייבים על זדון השבועה**. פירש הר״ב דלא כתיב בה ונעלם. וכן פירש״י ובמשנה ב׳ פ״ב דכריתות לא פירש הר״ב כך. ושם אפרש בס״ד:

ועל שגגתה עם זדון העדות. לשון הר״ב שיודעים ששבועה זו אסורה וכו׳ כ״ה בגמרא. וממילא שיודע לו עדות. דאי לאו הכי אינה אסורה. והיינו זדון העדות וכן פירש הר״ב ריש פרק דלקמן לענין פקדון. ולשון רש״י בפירוש המשנה עם זדון העדות. שמזידים הם ויודעים לו עדות. אבל שוגגים הם על הקרבן וכו׳ שיודעים ששבועה זו וכו׳:

ואינן חייבין על שגגתה. לשון הר״ב אם שוגגים הם לגמרי כסבורין שאין יודעין לו עדות. ואח״כ נזכרו וכו׳ כל זה לשון רש״י. ותמהו התוס׳ דתיפוק ליה דבקושטא קא משתבעי. ותירץ הר״ן דרש״י כך הוא אומר שבאותה שעה שנשבעו אין אנו יודעין. יודעין היו. אלא שלא היו מתכונים לשום לב. אבל לא היו צריכים ידיעה אחרת. ונמצא [מה שנשבעו] אין אנו יודעים לא נשבעו על האמת. שאילו היו שמים על לב באותה שעה יודעים היו שהרי מיד כשנתיישבו נזכרו בלא שום חדוש ידיעה. ואפ״ה כיון שהיו סבורין לישבע על האמת. פטורים. משום דאנוסים היו. ע״כ. והשתא אתי שפיר שפירשו רש״י והר״ב ששגגו בידיעת עדות. ולא פירשו ששגגו בשבועה שסבורים שמותרים לגמרי. וכמ״ש התוס׳. וכ״פ הרמב״ם. וליכא למימר דלא סברי להו דבהכי פטור. דהא שמעינן נמי מרישא דאינן חייבין אלא כשיודעים ששבועה זו אסורה הא לאו הכי פטורים. אלא דרש״י והר״ב באו להשמיענו חדוש זה דאע״פ דיודעים היו. כדכתב הר״ן. אבל ודאי דה״ה בשגגו בשבועה דפטורים. והרמב״ם בחבורו סוף פ״א מהלכות שבועות כתב לתרווייהו. שז״ל אבל אם לא ידעו שהיא אסורה. או ששכחו העדים ונשבעו וכו׳ הרי אלו אנוסים ופטורים:

ג **או שאמרו לו**. בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות. ואמר להם משביע אני עליכם שיהא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבים. אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה. רש״י. ויראה מלשונו דדוקא שתקו. הא כפרו ואמרו אחר השבועה אין אנו יודעים לך חייבים ומיירי בב״ד. דאף ר״מ לא מחייב מפי אחרים אלא בב״ד. והשתא מתני׳ אפילו כרבנן דלא מחייבי אלא בב״ד. דמתני׳ איירי בב״ד. ולאו בדוקא נקט ואמרו אמן. דהיינו מושבע מפי עצמו. ומשום דחוץ לב״ד הוא דלא מהני אלא בשבועה מפי עצמו ומתני׳ ר״מ היא. דאילו רבנן לעולם אין חייבים עד שיכפרו בב״ד. אלא ה״ה כפרו ואמרו אין אנו יודעים לך. דבב״ד מיירי. ולא נקט ואמרו אמן אלא לאפוקי אם שתקו. וכן מסקי התוס׳ דמתני׳ אפי׳ כרבנן. ונקט ואמרו אמן כדי

לקצר. וה״ה אפילו אמרו אח״כ אין אנו יודעין לך עדות. ע״כ. וכתב הר״ן דאיכא למידק כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביעין אח״כ ולא הודו מפני מה חייבים כפירת דברים בעלמא היא דכיון שאמרו בב״ד אין אנו יודעין לך עדות אין יכולין לחזיר ולהודות. וכ״ת הכא במאי עסקינן בתוך כדי דבור לא משמע הכי בגמרא דשקלי וטריא באידך בבא שכפרו שניהם כאחד. ומוקמינן לה בתוך כדי דבור [כמ״ש שם הר״ב] ומרישא לא דייקינן מידי. לפיכך קרוב אני לומר דאם לא יגיד דמיניה דרשינן דאינו חוזר ומגיד בתר ושמעה קול אלה כתיב. ומפני שדרך העדים להשמט שלא להעיד אע״פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין. ובתר שבועה אמרו יודעים אנו. לא מקרי חוזר ומגיד שלא השיאתם התורה עון באין יודעים אלא בתר אלה ואע״ג דאמרינן דעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב״ד ואין יכולין לחזור ולהעיד כדאמרינן בפ״ב דכתובות [משנה ג׳] שאני התם דלא שייכא אלה דכבר נגמר עדותן אבל בעל פה אין עדותן נגמר אלא בתר השבעת תובע. עוד נראה שקרוב הדבר דמאין אנו יודעים. ליודעים אנו. לא מקרי חוזר ומגיד אלא בראשונה לא הגידו כלום ועכשיו מגידים וכי אמרינן שאין יכולים לחזור ולהודות לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא משוו נפשייהו רשעים. שהרי כפרו בתחלה אחר שהשביע. ובהכי מתרצה קושיא [דאמאי נקט מתני׳ במושבע מפי עצמו] דלאשמועינן הך רבותא נקט במשביע מפי עצמו. ובב״ד עסקינן. ע״כ. כלומר דלהכי נקט אין אנו יודעים לך משביעך ואמרו אמן. דאין רגילות שיאמרו אח״כ עוד פעם אחרת אין אנו יודעים וכו׳ כיון שכבר אמרו זה אלא רגילות להשיב אמן. ובהכי אשמועינן הך רבותא דאפי׳ אמרו תחלה אין אנו יודעים וכו׳ לא הוי חוזר ומגיד ואילו היה רוצה לשנות מושבע מפי אחרים לא היה יכול להתחיל אמרו [לו] אין אנו יודעים וכו׳ לפי ששוב אח״כ כשמשביען אין רגילות להשיב אלא אמן ואין זה מפי אחרים. ובעיקר סברת הר״ן עיין בב״י ח״מ סימן כ״ט:

השביע עליהם ה׳ פעמים חוץ לב״ד ובאו לב״ד וכו׳. אתיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב״ד אלא הכפירה. דאהגדה דוקא קפיד קרא דלהוי במקום הראוי להגדה. תוס׳. ועמ״ש במשנה ה׳:

ד **כפרו שניהם כאחד.** פי׳ הר״ב תוך כדי דבור. גמ׳. דאי אפשר לצמצם. ופי׳ תוך כדי דבור כתב הר״ב בריש פ״ד דנזיר שהוא בכדי שיאמר שלום עליך רבי ומש״ה מסקינן בגמ׳ דהא דכפר השני בתוך כדי דבור. היינו שהתחיל תוך כדי דבור אע״פ שלא היתה כל הכפירה תוך כדי דבור. שזה אי אפשר דהא דאמר שבועה שאין אני יודע לך עדות הוי טובא יותר משלום עליך רבי. וכתבו התוס׳ וא״ת אמאי שני חייב. לימא אני לא עשיתי כלום שכפר הראשון כבר ואילו היה חוזר בו תוך כדי דבורו גם אני הייתי חוזר בי תוך כדי דבורי. ואומר ר״י דכיון שהעיד זה תוך כדי דבור של ראשון חשיב כאילו שניהם העידו בבת אחת בצמצום ויכול גם הראשון לחזור ולהודות תוך כדי דבור של עדות שני כמו השני ואין לשני יותר שהות לחזור מלראשון. אלא לשניהם שוים. ולכך אין שני יכול לתלות כלום בחזרת הראשון.

והשני פטור. פי׳ הר״ב שכיון שכפר הראשון שוב אין השני ראוי להעידו דאע״ג דקם לשבועה. [ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם]. דבר גורם לממון לאו כממון דמי. גמ׳:

כפר אחד והודה אחד. הכופר חייב. גמ׳ השתא בזה אחר זה דתרווייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב ושני פטור כפר א׳ והודה א׳ מבעיא לא צריכי כגון שכפרו שניהם. וחזר א׳ מהן והודה בתוך כדי דבור. והא קמ״ל דמהו דתימא דהא דרישא תוך כדי דבור מהני. הני מילי כפירה וכפירה. אבל כפירה והודאה אימא לא. קמ״ל. ומאי דתמהו התוס׳ על זה והניחו בתימה. דהא מרישא נמי שמעינן דהודאה דתוך כדי דבור מהני דאי לא תימא הכי שני אמאי חייב וכדפרישית לעיל בשמם מפשיט פשיט לה הר״ן. דמתני׳ הכי מפרשה הכופר שעמד בכפירתו בלבד הוא שחייב. אבל האחד שחזר והודה פטור. וטובא קמ״ל. דאילו מרישא לא שמעינן אלא תוך כדי דבור כדבור דמי. בכפירה וכפירה דתרי גברי. ובכפירה והודאה דחד גברא. והכא קמ״ל טפי כגון שכפרו שניהם בזה אחר זה. וחזר הראשון והודה תוך כדי דבור של כפירת השני. וקמ״ל דכפירה והודאה אפי׳ בשני עדים חדא מלתא היא. ולזה נתכוין הרי״ף ז״ל שכתב בתוך כדי דבור של חבירו. עכ״ד:

שתיהם חייבות. כתב הר״ב בגמ׳ פריך ראשונה אמאי חייבת הא קיימא כת שניה ומה הפסידוה הראשונה בכפירתה. מסיים הרמב״ם בפירושו שהיו יכולים לומר ידענו כי היה שם כת אחרת בשעת תביעותן. עוד כתב לפי שהיא אומרת ידענו שזולתינו יעידו וכו׳ הודיענו כי לא נקבל מהם טענה זו ע״כ. ומ״ש הר״ב ומשני כגון שהיו העדים של כת שניה קרובים בנשותיהם. פירש״י נשאו שתי אחיות ואינן כשרים בעדות אחת. וקשיא גוססות דקאמרי דמשמע דתרווייהו גוססות למאי דכיון שהאחת מתה לה הרי נתרחקו. והרמב״ם בפ״י מהלכות שבועות כתב קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן. ולדידיה קשיא טפי דבחד שהוא קרוב באשתו סגי. דהשתא אין הכת השניה יכולה לחייבו ממון. וכתבו התוס׳ דמיירי כגון בשעת ראיית העדים היו רחוקים. דבעינן תחלתן וסופן בכשרות כדאמרינן בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ״ח). ע״כ. ומ״ש הר״ב קמ״ל דהשתא מיהא לא שכוב. ולמדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. ואע״פ שרובן למיתה רש״י והר״ן:

מפני שהעדות יכולה לקיים בשתיהן. שאחר שמתו הנשים. אז כפרה כת השנייה העדות ג״כ. הרמב״ם:

ה **שיש לי פקדון ותשומת יד וכו׳**. עיין במשנה ג׳ פרק דלקמן מ״ש שם:

שבועה שאין אנו יודעים וכו׳. שבועה זו איני יודע למה דכיון שאמר הלה משביע אני עליכם מושבעין הם. שכן היא עיקר שבועה דכתיבא בעדות ושמעה קול אלה כדפרישית בריש פרקין. ושמא י״ל דלרבותא נקט דאע״ג דהוציאו הם עצמם שבועה מפיהם אפ״ה אינן חייבין אלא א׳. וא״נ איידי דנקט בבבא השנית שבועה וכו׳ דמחייבינן על כל א׳ וא׳. ועיין במשנה י״א. והרמב״ם ברפ״ט וסוף פ״י מהלכות שבועות ס״ל דמושבעים מפי אחרים ולא ענו אמן אינם חייבים אלא [עד שישביעם] בב״ד. לסברתו ניחא. דהכא אפי׳ חוץ לב״ד וצריך שיוציאו שבועה מפיהם והראב״ד השיגו וכתב עליו שטעות גדולה נכנסה בו. ואני אומר שאפשר וקרוב לומר שמשנתינו זאת הכריחו לומר כן ולא ניחא ליה במה שכתבתי דלרבותא נקט הכי וא״נ וכו׳:

חייבין על כל א׳ וא׳. טעמא מסתבר כההיא דמתני׳ ג׳ פרק דלעיל:

ו **נזק וחצי נזק**. כתב הר״ב בחצי נזק צרורות דממונא הוא. גמ׳. והא קמ״ל. ופירש״י ואיידי דתניא הא. תנא בהדיה תשלומי ד׳ וה׳. ואונס ומפתה. דממון שאין משתלם בראש הוא. דומיא דחצי נזק שאין משתלם בראש. ודכוותה משנינן בשמעתא קמייתא דסנהדרין [דף ג׳] [וע״ש בפי׳ הר״ב] וסיפא קמ״ל שחבל בי חבירי ביוה״כ. או הדליק גדישי. לאפוקי מדרבי נחוניא דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין. ואיידי דתנן להך תנא. בהדייהו שהכני בני. דקרובה לצד מיתה. ואשמועינן דהואיל ואינו חייב מיתה בהכאה בלא חבורה. חייב בתשלומין. ע״כ. ומ״ש הר״ב דאמרינן בעדות של קנס אין חייבין. דקיי״ל מודה בקנס פטור. הלכך לא הוה אלא גורם לממון דאילו הודה היה פטור. ולאו ממון הוא. גמרא:

ושאנס איש פלוני וכו׳. כתב הר״ב משום בשת ופגם. פירש״י פגם בתולה כתובתה מאתים ובעולה מנה. ע״כ. ושותא דמרן לא ידענא דלא אשכחן זכותא לאביה בכתובה. ותו דמתני׳ היא מ״ז פ״ג דכתובות. פגם רואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת וכו׳ ומפרשינן בגמ׳ להשיא לעבדו שיש לו בו קורת רוח וכו׳ כדפירש הר״ב שם:

ושאנס וכו׳. כתב הר״ב משום בושת ופגם וכו׳. דמסתמא ממונא קא תבע ולא קנס שאם הודה לא ישלם כדפי׳ הר״ב במ״ד פרק דלקמן. ומסתבר דכשם שחולק שם ר״ש כמו כן חולק בכאן לענין עדות ועמ״ש שם במ״ג. ובפ״ט מה״ש שהעתיק שם הרמב״ם דין שאנס וכו׳ לענין שבועת העדות. כתב עליו הכ״מ שלמדו ממשנה דנשנה בפקדון נראה דל״ג כלל במשנה דהכא ושאנס וכו׳ אם לא דאשתמיטתיה *). והא דכתב הר״ב וכן רש״י בשת ופגם עמ״ש בזה בפ׳ דלקמן מ״ד:

ושחבל בי חבירי וכו׳ ביוה״כ. כתב הר״ב דאע״ג דענוש כרת חייב ממון. וטעמא מפורש במ״ג פ״ח דב״ק [בפירוש הר״ב]:

ז **שאני כהן וכו׳ פטורין**. כתב הר״ב שאין העדים חייבין אלא כשכפרו דבר שיש בו תביעת ממון כדפירש הר״ב במ״ח דלקמן:

שאיני בן גרושה וכו׳. נקט לה בל׳ חיוב ובל׳ שלילה:

שאיש פלוני כהן כו׳. משנה יתירה היא דהא אפי׳ מנה לפלוני ביד פלוני תנן במי״ב שילח ביד עבדו פטור אלא הא קמ״ל דוקא שאיש פלוני כהן פטור בכל ענין דלא משכחת בה חיובא דלא שייך בה הרשאה. אבל מנה לפלוני ביד פלוני זימנין דמשכחת חיובא כמו בבא בהרשאה. גמ׳:

שאנס איש פלוני וכו׳. כתב הר״ב דבעינן שישמעו מפי התובע. כדפי׳ במי״ב. ומ״ש ובגמרא מוקים לה בבא בהרשאה. וכן פירש״י ולאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר מדרישא שאיש פלוני כהן וכו׳ דייקינן הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבים ומוקים לה בבא בהרשאה כמו שכתב לעיל. מהכא שמעינן דסיפא נמי שאנס איש פלוני בתו של פלוני דהוי נמי משנה יתירה דהא תנן במשנה י״ב שלח ביד עבדו וכו׳ אלא הכי נמי בבא בהרשאה וכו׳. וכן הרמב״ם בפירושו מפרש בבא בהרשאה אבל בחבורו פרק י׳ מהלכות שבועות כתב שאנס פלוני או פיתה בתו המאורסה פטורים שאם העידו עדות זו יתחייב הנתבע מיתת בית דין ואינו חייב בתשלומין. ע״כ:

ושחבל בי בני וכו׳ פטורים. כתב הר״ב שאם העידוהו היה מתחייב מיתה. ולא ממון. כדפירש הר״ב במשנה ב׳ פ״ג דכתובות:

ח **שאמר איש פלוני ליתן לי וכו׳ פטורים**. פירש הר״ב שאפי׳ הוא כדבריו אין חברו חייב ליתן לו כלום בשביל אמירה זו ואפי׳ הוא עני אינו חייב לו אלא מטעם נדר ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד. שאין ב״ד יורדין לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו. אלא שמנדין אותו או מכין אותו עד שיקיים מוצא שפתיו. נראה לי:

מאתים זוז. עמ״ש בזה במשנה ו׳ פ״ג דסנהדרין:

כפקדון. עמ״ש בפרק בתרא משנה ב׳:

יא **שבועה שאין אנו יודעים לך עדות**. עמ״ש במשנה ה׳:

והם יודעים לו עדות עד מפי עד וכו׳ פטורים. כתב הר״ב שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום. וכ״כ הרמב״ם. וז״ל הר״ן הקשה הרמב״ן ז״ל

למה לי למתני הכי פשיטא. דאי משום קרובים או פסולים. הא תנן ברישא דמתני׳ [כלומר בריש פרקין] דאינה נוהגת בהן. ואי משום עד מפי עד דקמ״ל דפסול פשיטא והא קתני לה בסנהדרין בהדיא [בפרק ג׳ משנה ו׳] ותירץ דאתא לאשמועינן אם האמינן הנתבע על עצמו שאם [ידעו] יבאו ויעידו. אפ״ה פטורין כיון שמן הדין אינם נאמנים. וכענין שאמר בירושלמי דגרסינן התם עד אחד שאמר ליה הרי את מקובל עלי כשנים. יכול יהא חייב ת״ל והוא עד או ראה את הכשר להעיד עדות ממון. יצא אחד שאינו כשר להעיד עדות ממון. עכ״ל. ובהכי ניחא לי דבגמ׳ מייתי ברייתא אמתני׳ דילף ליה מדכתיב אם לוא יגיד ונשא עונו. בראויין להגדה הכתוב מדבר. והרי להר״ב והרמב״ם סברא הוא. קרא למה לי. אלא ודאי דהא קמ״ל כדאמר בירושלמי ונמצאת למד שזה שנסתייע הרמב״ן מהירושלמי היה יכול להסתייע מגמ׳ דידן אלא דבירושלמי מפורש טפי. והתוס׳ כתבו או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אלו פטורים אע״ג דכבר שמענו דאין נוהגים אלא בראויין להעיד איצטריך למתני׳ הכא דאפי׳ אם יש ג׳ עדים והשנים כשרים פטורין. דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. ע״כ. וצריך לומר שסברתם דמה ששמענו במסכתא אחריתי לא קשיא. ומש״ה אע״ג דהא דעדות שבטלה מקצתה וכו׳ כבר שמענוה במשנה ח׳ פרק קמא דמכות. אפ״ה אשמועינן הכא דאין שבועה חלה עליהם. ותדע שכן היא סברתם. דהא על עד מפי עד לא קשיא להם ולא מידי אע״ג דכבר שמענוה בפרק ג׳ דסנהדרין משנה ו׳ אלא דסבירא להו דממסכתא אחריתא לא קשיא. וכמ״ש כבר בשמם בריש ברכות ומקומות אחרים:

יב שילח ביד עבדו כו׳ פטורים. כשלא בא בהרשאה דהא במשנה ז׳ דייקינן בגמרא דבא בהרשאה יכול להשביעם ומתחייבים בהשבעתו. ועוד קרוב אלי לדקדק דתנן עבדו ולא תנן [שילח] ביד אחר. דהיינו טעמא דעבדו היינו עבד כנעני. ואין קנין לעבד בלא רבו נמצא שלא יוכל להרשהו. וזו סיוע גדולה היא אלי לדעת הטור בסי׳ קכ״ג שכתב דאין יכול להרשות לעבדו הכנעני דהא תנן עבדו לפי שעבדו מלתא דפסיקא הוא דלעולם לא שאינו יכול לבא בהרשאה. ותיובתא להמרדכי שכתב שם בב״י דס״ל דאף לעבדו יכול להרשות:

יג משביע אני עליכם. קרא ושמעה קול אלה כתיב ותניא בגמ׳ אלה אין אלה אלא בשבועה. וכן הוא אומר (במדבר ה׳:כ״א) והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. ומנין לעשות אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה. [ובתוס׳ ל״ג בבא זו] ושבועה שאין עמה אלה. כשבועה שיש עמה אלה ת״ל ושמעה קול אלה. ושמעה אלה ושמעה קול. פירש״י מדהוה ליה למכתב ושמעה אלה שמעת מיניה דהיא שבועה כל שיש בה אלה. וכתב קול אלה. יתירא. לדרשא אתא. לחייביה באחד משתי הקולות. ע״כ. ועיין עוד מה שאכתוב בדבור זו היא אלה וכו׳:

מצוה אני עליכם וכו׳. כתב הר״ב והוא שיאמר מצוה וכו׳ בשבועה. גמ׳. דאל״ה מאי קאמר ופירש״י בשבועה מזכיר את השם באחד מכל הלשונות הללו. ע״כ. וכלומר שם או כנוי וכדמסקינן במתני׳. וכן דעת הרמב״ם פ״ט מה״ש דשם או כנוי בעי. וכתב הר״ן דטעמא דעיקר שבועה כי כתיבא בשם כתיב. כדכתיב (ויקרא י״ט:י״ב) ולא תשבעו בשמי לשקר א״נ לא תשא את שם ה׳ אלהיך (שמות כ׳:ז׳) וה״ה לכינוי. כדכתיב (ויקרא י״ט:י״ב) וחללת את שם אלהיך וכו׳ ואיסורא מיהא איכא בלא שם וכנוי וכו׳. וכתב עוד הר״ן ואחרים סוברין דלא בעינן לא שם ולא כינוי ומתני׳ תרי גווני שבועות קתני. מצוה אני עליכם ובשבועה אפי׳ בלא הזכרת השם חייבים. וכן אילו לא אמר בשבועה אלא שאמר מצוהאני עליכם בשם או בכינוי חייבים. וכי קתני ובכל הכנויין הרי אלו חייבין לא דבעינן שם או כינוי. אלא לומר דמשביע בכינוי לא הוה כמשביע בשמים ובארץ ופטורין. ע״כ. ודע דבגמ׳ איתא גבי משביע נמי דמסיים בשבועה. אבל גם הרמב״ם בפירושו לא העתיק כן. אך בחבורו פ״ט כתב המשביע עדיו בשבועה או שא״ל מצוה וכו׳ בשבועה:

בחנון ורחום וכו׳ ובכל הכינויין. דהא לא כתיב אלא ושמעה קול אלה. ועמ״ש לעיל בשם הר״ן. ומפרשינן בגמ׳. דהא דכשאומר בחנון וכו׳ ובכל הכינויין דהוי כמי שנשבע בו יתברך. אע״פ שאין אלו שמותיו אלא כינויין בעלמא. היינו טעמא דבמי שהוא חנון במי שהוא רחום קאמר. ולא דמי לנשבע בשמים ובארץ. דכיון דליכא מידי אחרינא דאיקרי רחום וחנון ודאי במי שהוא חנון במי שהוא רחום קאמר. הכא כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר. וצ״ל דלא דמי לכינוי שבועות דתנן בריש נדרים דהכא [דבעינן] שישבע בו יתברך לא סגי בכינוי אלא כשנוכל לפרש שכוונתו במי ששמו וכו׳:

המקלל בכולן חייב דברי ר״מ. דת״ר איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו (שם כ״ד) מה ת״ל והלא כבר נאמר (שם) ונקב שם ה׳ מות יומת. יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד. מנין לרבות את הכינויין. ת״ל איש איש כי יקלל אלהיו וגו׳ מ״מ. דר״מ. ומהכא [שמעינן] דפלוגתא דר״מ ורבנן בשם המתברך וכן יראה מל׳ הר״ב בפירוש דברי חכמים. ולפיכך לשון בכולן דתנן כמו לכולן. וכן זה שכתב הר״ב. וכן ל׳ רש״י והרמב״ם באחד מהן הוה להו למימר לאחד מהם אלא דמסרכי בלישנא דמתני׳. ועמ״ש בשם הרמב״ם במשנה ה׳ פ״ז דסנהדרין:

המקלל אביו ואמו וכו׳. וחכמים פוטרין. בבא זו שנויה עוד במשנה ח׳ פ״ז דסנהדרין. ועמ״ש שם בס״ד:

יככה אלהים וכן יככה אלהים. ל׳ רש״י יככה ה׳ אלהים. וכן יככה אלהים גרסינן במתני׳. וכן כתוב ונקוד בסדר משנה מוגהית ודוקנית. ע״כ. ולדעתי

נראה דברישא ל״ג אלהים כלל. [*אלא יככה ה׳ וכן הוא בפירש״י דפוס ישן]. ובספר ח״ש כתוב וז״ל ברי״ף גרס בתרווייהו שם יו״ד ה״י ולא אלהים אכן גם גירסא *) זו ישרה וקמ״ל אף שזה הקורא בתורה קורא בשם של יו״ד ה״י. והוא אומר וכן יככה אלהים אפ״ה הוי אלה וק״ל ע״כ:

זו היא אלה הכתובה בתורה. דהא כתיב בה (דברים כ״ט:כ׳) ככל אלות הברית. רש״י. ועמ״ש בריש משנתינו. ותו בגמ׳ מנין לאלה שהיא שבועה. שנאמר ויבא אותו באלה וגו׳ (יחזקאל י״ז י״ג). וכתיב (ד״ה ב׳ ל״ו) וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים:

אל יכך וכו׳ ר״מ מחייב. כתב הר״ב דמכלל לאו אתה שומע הן וכו׳. בגמרא רמינן דהא ר״מ לית ליה מכלל לאו וכו׳ כדפי׳ הר״ב במ״ד פ״ג דקדושין. ומסקינן ה״מ בממונא אבל באיסורא אית ליה. לשון הר״ן ובגטין ובקדושין אית בהו ממונא דהיינו כתובה ותנאיה. וכתב עוד וכי תימא והא התם בנדרים [פ״ק מ״ד] אמרי׳ דלית ליה לר״מ מכלל לאו אתה שומע הן והא התם איסורא הוא. איכא למימר וכו׳ כמו שהעתקתי לשונו בנדרים פ״ב מ״ב:

וחכמים פוטרין. פירש הרמב״ן ז״ל דאע״ג דשמעינן להו לרבנן בעלמא דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן. הכא מש״ה פטרינן דבעינן קרא כדכתיב (ויקרא ה׳:א׳) ושמעה קול אלה אבל לא ששמעה ברכה ונשמעה מתוכה קללה. הר״ן:

פרק ה

א בפני בית דין. עמ״ש במ״ה פרק ט׳ דב״ק:

מפי עצמו. ה״ג בדברי הר״ב שהוציא וכו׳. ואח״כ הודה חייב קרבן. וכ״כ רש״י והר״ן. ומה שהיה כתוב בדברי הר״ב ואח״כ כפר. אין ליישבו דאילו מתחלה בשעת השבועה קבל [עליו] לתת הפקדון מאי מהניא ליה כפירתו שאח״כ. אלא שבשעת השבועה כפר ואח״כ הודה וכלומר דאילו לא הודה מי מחייבו בקרבן. וה״ה בשבועת העדות דפרק דלעיל נמי. אלא דהכא איכא פלוגתא בגמ׳ ואיכא מ״ד דאילו באו עדים לא מחייב קרבן. דלא הוה כפירתו אלא כפירת דברים דעל כרחו ישלם. להכי מפרש לה בהודה דאתיא ככ״ע. ומ״מ כיון דאותו מ״ד אתותב לא הו״ל להר״ב לפרש אליביה דאיכא למטעי ולומר דדוקא הודה. ולא כי באו עדים. אלא לפום רהיטא העתיק לשון רש״י ועל רש״י לא קשיא כמ״ש בהרבה מקומות שכן דרכו לפרש במשנה דלא כמסקנא כי פירושו הוא במשנה שעליה הגמ׳. וא״ת טעמא מאי יתחייב בשיש עדים והרי לא תועיל לו כפירתו. שכשיבואו העדים יתחייב לשלם. כתב הרמב״ם בספ״ח מה׳ שבועות שהרי הועילה מעתה ושמא לא יבואו העדים או יבואו ולא תתקיים עדותן. או יפסלו. ולפיכך חייב. ע״כ. ועוד נראה בעיני דרש״י נקט הודה אע״ג דלמסקנא אף בעדים מחייב משום דבעדים מיהת לא משכחת דמחייב אלא כשאין לו קרקעות. א״נ דמחל על השעבודים. דאי אית ליה. הא סבירא לן שעבודא דאורייתא. כמ״ש בסוף ב״ב. ותנן במ״ה פרק דלקמן דאין נשבעין על הקרקע וקיי״ל בפ״ק דב״מ דף ד׳ דכן על כפירת שעבוד קרקעות. וכ״כ התוס׳ שם. והכא [דף ל״ז ע״ב]. וכיון דלאו מלתא פסיקא הוא הלכך דייק רש״י לפרושי מתני׳ בהודה וכלומר שאין כאן עדים. דאילו יש עדים לאו מלתא פסיקא לחיוביה ליה. ובהכי מתיישב הר״ב שפיר דדייק נמי לפרושי בהודה אע״ג דלמסקנא שבגמרא אף בעדים משכחת לה. ועיין מה שאכתוב בר״פ דלקמן [ד״ה וההודאה] בענין שבועה על כפירת שעבוד קרקעות. ומ״ש הר״ב דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו. וכ״כ רש״י. וא״ל דקאי למימר טעמא דמפי עצמו חייב. דהא ההוא מונשבע על שקר יליף לה רש״י כמ״ש בשמו בר״פ דלעיל ופי׳ ח״ש דרש״י בא לומר דחייב מפי עצמו אף בלא טענת התובע. וא״ל תן לי פקדוני וכו׳ דמשנה דלקמן. לאו דוקא קאמר. וזהו דשמעינן מוכחש בעמיתו כל דהו כדלעיל דף ל״ב [ע״א]. עכ״ל:

ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בב״ד דברי ר״מ. משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב. ומשבועת העדות גמרינן לה. וס״ל לר״מ דון מינה ומינה. והתם בב״ד כדפרישית בפרקין דלעיל. רש״י:

וחכמים אומרים וכו׳. כיון שכפר בו חייב. דסבירא להו דון מינה ואוקי באתרה כדפרישנא בפרקין דלעיל רש״י *):

ועל שגגתה עם זדון הפקדון. פי׳ הר״ב שאינו יודע שחייב בשבועה זו קרבן אבל זכור הוא שהפקדון אצלו. וכן פירש״י. ובכלל דבריהם שכתבו שאינו יודע שחייב בשבועה זו קרבן איכא למשמע הא שיש איסור בשבועה זו יודעים הם וכדפירשו במ״ב פרק דלעיל לענין שבועת העדות. וכדאי׳ התם בגמ׳ [דף ל״א ע״ב]. וה״ה להכא אלא שסמכו אדלעיל והר״ב סמך לעיל נמי אדהכא כמו שכתב אבל זכור הוא שהפקדון אצלו. דה״ה לעיל נמי:

ואינו חייב על שגגתה. עיין בפירוש הר״ב מ״ב פרק דלעיל ומ״ש שם:

בכסף שקלים. כתב הר״ב דהכי כתיב גבי איל אשם בערכך כסף שקלים. דבכריתות פרק דם שחיטה (כריתות דף כ״ב). ילפינן לה שכל האשמות [הם בכסף שקלים] מאשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם. תוס׳. והר״ן:

ב שבועת הפקדון כיצד. א״ל תן לי פקדוני וכו׳ כבר כתבתי לעיל דהכא לאו דוקא שאמר ליה וכו׳ כדילפינן מוכחש בעמיתו. ומשום דלענין שבועת העדות דוקא כדילפינן מולוא יגיד כמ״ש הר״ב בפרק דלעיל משנה י״ב. תנא נמי הכא כדאיתא בגמ׳ פרק דלעיל דף ל״ב. ומ״מ בעמיתו דייקא. דאע״ג

דהכחשה כל דהו אפי׳ בלא תביעה סגי. מ״מ השבועה צריכה שתהא בפני עמיתו. וזהו שהרמב״ם בפ״ז מהל׳ שבועות אחר שכתב דחייב אע״פ שלא תבעו. כתב אחד הנשבע לבעל הממון עצמו. או לשלוחו הבא בהרשאתו ששלוחו של אדם כמותו. כך נ״ל שזהו סברת הרמב״ם. והצריך שהשליח יבא בהרשאה. משום דלהוציא ממון מחברו לא סגי בלא הרשאה ולא דמי לשאר שלוחין דעלמא דבדבורא בעלמא נעשה שלוחו כדמשמע רפ״ב דקדושין אבל כשבא בהרשאה הרי הוא כמותו דהא אפי׳ בשבועת העדות דאיכא מיעוטא דולוא יגיד ולא לאחרים. אפ״ה מהניא כדכתב הר״ב בפרק דלעיל משנה ז׳. וגמ׳ ערוך הוא שם. וכן העתיק הרמב״ם בפ״ט מהלכות שבועות לענין שבועת העדות או שלוחו. ומ״מ ר״ל כשבא בהרשאה דאי לאו הכי לא כדכתב הר״ב לעיל אלא שהרמב״ם סמך על מ״ש בפ״ז דקדים לענין פקדון דצריך הרשאה. וכ״ש בעדות דלא מהניא בלא הרשאה. ולפיכך אני תמה על הכ״מ שעל זה שכתב הרמב״ם בפ״ז דלענין פקדון או לשלוחו וכו׳ כתב דנראה דיליף לה מדמעטי׳ בשבועת העדות ואם לוא יגיד. הא אם לאחר פטור משמע דבפקדון דלא כתיב אם לוא יגיד חייב. כדקיי״ל בכל התורה כולה ששלוחו של אדם כמותו. עכ״ד. וזה דבר תימה דא״כ בפקדון אפי׳ בלא הרשאה נמי. כיון דבעדות מהניא בהרשאה. אלא דכל בלא הרשאה אינו כמותו לענין הוצאת ממון. ולפיכך אף בפקדון צריך הרשאה וכשבא בהרשאה אפי׳ בשבועת העדות גופיה מהניא. ואתיא שבועת הפקדון במכ״ש ולא במדאצטריך כמו שחשב הכ״מ:

משביעך אני. לא שהתורה חייבתו בשבועה ושלכך משביעו שלא מצינו שיתחייב השומר שבועה מן התורה. אלא כשהודה שהוא שומר. ורוצה לפטור עצמו מחיוב התשלומין. אבל לא בכופר שהוא שומר. אלא אם השביעו. והלה נשבע קאמרינן:

משביעך אני ואמר אמן. לרבנן דסברי להו מפי אחרים נמי חייב אפי׳ חוץ לב״ד. הוי מצי לפרושי מפי אחרים. והכא ליכא לתרוצי כמ״ש בשם הר״ן בפרק דלעיל משנה ג׳ אלא (הכא) איידי דלעיל. תנא נמי הכא בכה״ג. וכדרך שאמר בגמ׳ אריש. כמ״ש לעיל:

ג **היו חמשה תובעים אותו וכו׳.** הרמב״ם העתיקה בספ״ט מהלכות שבועות ג״כ. לענין עדות. ואני מצאתי שכן שנאוה לענין עדות. בספרא פרשת ויקרא:

רבי אליעזר אומר וכו׳ ור״ש אומר וכו׳. מסתבר דכי היכי דפליגא אריש פליגי נמי אסיפא דהא בספרא פרט״ו ופכ״ג דמרבינן לחייב על כל אחת ואחת נקטינן בתחילה חמשה תובעים ואח״כ חמשה תביעות. ש״מ דלרבות חמשה תובעים מסקבר טפי מחמשה תביעות. ואפ״ה פליגי. כ״ש אחמשה תביעות. וממשנתינו נמי נלמד כך שהרי שנאה חמשה תובעים קודם חמשה תביעות. אלא דקשיא קצת דהוה ליה למתני פלוגתייהו בשבועת העדות שנשנה בבבא השניה בפרק דלעיל משנה ה׳. וכן אתה מוצא במשנה דלקמן דפליג ר״ש ולא כן במשנה ו׳ [דפרק דלעיל] ואולי שהם אמרו דינם בפקדון. וכך קבלם רבי ושנאם במקומם:

רבי שמעון אומר וכו׳. כתב הר״ב ואין הלכה כר״ש וכ״כ הרמב״ם וכן פסקו במשנה ז׳ פ״ט דנדרים ועמ״ש ברפ״ב דקדושין [ד״ה התקדשי]:

שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וכו׳. עיין בפירוש הר״ב משנה ג׳ פ״ג:

תן לי חטין ושעורין וכו׳. עיין בפירוש הר״ב פרק דלעיל משנה ה׳:

רבי מאיר אומר כו׳ חטה וכו׳ כתב הר״ב דסבר רבי מאיר הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר מדקאמר חטה ולא אמר חטין ושעורין וכו׳ ש״מ לא אתא לאפלוגי ולמימר דוי״ו פרטא הוי אע״ג דבגמ׳ [דף ל״ח] לא אמר האי פירושא דמין חטה. אלא לשמואל דס״ל תני בלא וי״ו. אבל לר׳ יוחנן דתני בוי״ו לא אמרינן ומשמע דלדידיה לא צריך לפרש מין חטה קאמר. ואנן כר׳ יוחנן לגבי שמואל קיי״ל. מ״מ סבירא ליה להר״ב דאע״ג דגמ׳ לא קאמר הכי אלא לשמואל היינו משום דלר׳ יוחנן דתני בוי״ו לא קשיא לישנא דאפי׳ דאיכא למימר דאשמעינן דוי״ו פרטא הוי אבל מדקאמר חטה ולא חטין וכו׳ ודאי דאף לר׳ יוחנן מין חטה קאמר. אלא דבגמ׳ לא אירי אלא בלישנא דאפי׳. אבל לפי האמת לכ״ע פלוגתייהו במין חטה. דר״מ סבר ליה מין חטה קאמר וכלומר והרי טוענו בשוה פרוטה ובחדא נמי הוי מצי לאשמועינן דמין קאמר. אלא דאמילתיה דת״ק מהדר וקאמר דמשכחת תלת אפי׳ כשלא אמר אלא חטה שעורה וכו׳ ומהא שמעינן דבפחות מש״פ לא מחייב. ובספרא לאשמה בה פרט לפחות מש״פ. ולא ידעתי למה נדחק הכ״מ בספ״ז מהל׳ שבועות על שכתב הרמב״ם פחות מפרוטה אינה ממון וכו׳. הביא ממרחק לחמו שכתב דתנן בפרק הגוזל קמא (בבא קמא דף ק״ג) שעל פחות מש״פ קרן. אינו משלם חומש. ומפשטיה דקרא משמע דכל שאינו משלם חומש אינו חייב להביא אשם. ע״כ. והרי משנה שלימה היא כאן בקרבן עצמו. וכן ההיא דספרא לאשמה בה בקרבן כתיב וכן נמי בגמ׳ [שם] אמתני׳ א״ר יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת וכו׳:

ד **אמרו לו אע״פ שאינו משלם קנס ע״פ עצמו משלם בשת ופגם ע״פ עצמו.** וא״ת צער באנוסה דתנן במשנה ד׳ פרק ג׳ דכתובות מה דינו והרמב״ם בפ״ח מהל׳ שבועות העתיק המשנה כלשונה. אבל בפ״ב מהל׳ נערה כתב דמשלם בושת ופגם וצער ע״פ עצמו. וכ״כ טור א״ה סי׳ קע״ז וכתב הכ״מ בשם הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של הרמב״ם שיש לדקדק כך מהמשנה עצמה. לפי שאילו לא יתחייב לשלם צער ע״פ עצמו היו חכמים אומרים

לר״ש אע״פ שאינו משלם קנס וצער ע״פ עצמו. ואין לומר אילו היה מתחייב לשלם צער ע״פ עצמו. היו אומרים משלם בשת ופגם וצער [ע״פ עצמו] לפי שתחלת המשנה אנסת ופיתית. והשיבוהו בענין שהוא כולל לאונס ולמפתה. והוא בשת ופגם לבד. עכ״ל:

ה **גנבת את שורי וכו׳ חייב**. שאע״פ שאינו משלם כפל בהודאה. משלם הוא את הקרן בהודאתו. הרמב״ם פ״ח מה׳ שבועות ולא התבאר בגמ׳ למאי צריכא לכל הני בבות:

פרק ו

א **שבועת הדיינין**. כתבו התוס׳ הא דלא נקט נוהגת באנשים ובנשים כדתנן לעיל גבי פקדון משום דמלתא דפשיטא הוא. ולעיל לא תני אלא דלא נימא נילף שבועת הפקדון משבועת העדות עכ״ל. ותמיהני דהא בשבועת בטוי. ושבועת שוא. דנמי מלתא דפשיטא הוא ואפ״ה תנא לה גבייהו בספ״ג ואע״ג דליכא למימר בהו למלפינהו משבועת העדות. אלא נ״ל דהיינו טעמא דלא נקט הכא. משום דשבועת הדיינין היא עצמה שבועת הפקדון. וז״ל הרמב״ם בפרק י״א מהל׳ שבועות דבר ברור וגלוי שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר. שיהא חייב משום שבועת הפקדון. ע״כ. ועיין לקמן:

שבועת הדיינין. ל׳ הר״ב שהדיינין משביעין ע״י הודאה במקצת הטענה וכו׳. רש״י [ועמ״ש לקמן בדבור וההודאה]. וכתב עליו הר״ן פירוש לפירושו שאע״פ ששבועת הפקדון [*שבועת הדיינין] היא בטוען נאנסו. או נאבדו או נגנבו. וכן שבועת ע״א שבועת הדיינין נמי היא. הכי קתני שבועת הדיינים של מודה מקצת. צריך שתהא הטענה שתי כסף וההודאה ש״פ. ולאו כל שבועות הדיינין קתני. אי נמי דשבועת הפקדון לאו בכלל שבועת הדיינין היא. דשם אחר יש לה ושבועת הפקדון מקריא. ושבועת הפקדון כוללת כל עסק שבועה שעל ידי פקדון. ושבועת ע״א נמי כיון דלא נכתבה בהדיא ליתא בכלל שבועת הדיינים. ע״כ. וטעמא דשבועת עד א׳ לא בעי הודאה במקצת. ולא כפירת שתי כסף. מפרש בגמ׳ דף מ׳ דתניא כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון. עד א׳ מחייבו שבועה. ושנים מחייבים בפרוטה דממונא הוא. הכי נמי עד א׳ מחייבו שבועה בטענת וכפירת פרוטה:

שבועת הדיינין. כתב הר״ב דנקיט חפצא בידיה. כדאשכחן באברהם דכי השביע לאליעזר אתפסיה בברית מילה שנאמר (בראשית כ״ד:ב׳-ג׳) שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך. גמ׳. ותמהו התוס׳ דבשבועת העדות. ובטיו. ופקדון. כשהוא מושבע מפי אחרים דהוי דומיא דשבועת הדיינים. ליבעי בהו אנקוטי חפצא. ע״כ. ומ״ש הר״ב שבועת היסת. מפרש רש״י [שם ע״ב] לשון שומא ששמו חכמים עליו שבועה כמו אם ה׳ הסיתך והוא פסוק בשמואל א׳ כ״ו ושם פירש״י כל הסתה לשון שומא. *) אמיטמינ״ש בלע״ז ע״כ. ומ״ש הר״ב והמחוייב שבועה מדבריהם וכו׳ זה לשון הרמב״ם והשבועה המחוייבת מדרבנן אע״פ שהיא נזכרת במשנה [כו׳]:

הטענה שתי כסף. וכתב הר״ב צריך שלא תהא הטענה פחות משתי מעות כסף וכן לשון רש״י ועיין מה שאכתוב לקמן בזה בס״ד:

שתי כסף. פירש הר״ב שתי מעות כסף וכן פירש״י ומסיים דהא שתי לשון נקבה הוא. ע״כ. וטעמו של דבר מפורש בירושלמי שאמרו סוף מטבע כסף. מעה. כלומר שכיון שאמרה תורה כסף כדכתיב. (שמות כ״ב:ו׳) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. ואי אתה מוצא מטבע כסף מוזכר בתורה פחות ממעה שהוא גרה כדמתרגמינן עשרים גרה. עשרין מעין. אין לך לחייב בפרות ממטבע [זו]. ובתר הכי מקשה ותהא מעה כלומר מנין לך שיהו שנים. ומפרק או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים. הר״ן. ועמ״ש לקמן ומ״ש במשנה ה׳:

הטענה שתי כסף. לשון הר״ב שאם היה מה שכפר לו פחות משתי כסף וכו׳. וכן ל׳ הרמב״ם. ומסיים וכן אמרו ז״ל כפירת טענה שתי כסף. ע״כ. ורב הוא דאמר הכי בגמ׳ [דף ל״ט]. ופירש״י טענה דתנן במתני׳ לאו אתחלת טענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חברו לבד הודאת הפרוטה דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה. ע״כ. והכי יליף מקרא דכתיב כסף או כלים. מה כלים שנים. אף כסף שנים. ואי איתא דלתחלת טענה אתא לא לכתוב כסף כלל. ואנא אמינא מה כלים שנים. אף כל שנים והוה ליה כסף נמי בהאי כללא. כסף דכתב רחמנא למה לי. אם אינו ענין לטענה. תנהו ענין לכפירה. ושמואל פליג וסבירה ליה דאיצטריך לכתוב כסף. דאי לא כתב לא הוה מצי למילף מכלים אלא שנים. אבל דבעינן דבר חשוב אימא לא ולחייב בכל מידי דטעין ליה תרי. ואפי׳ אינן שתי כסף. קמ״ל כסף. דבעינן דבר חשוב. ולגופיה לתחלת טענה צריך קרא. ולדידי׳ מתניתין הטענה שתי כסף. טענה עצמה שתי כסף. ונמצינו למדין שז״ש הר״ב בתחלת המשנה שלא תהא הטענה פחות משתי כסף. וכן ל׳ רש״י שלא באו לדקדק בפירוש הטענה ממש. וכן רש״י הביא אח״כ פלוגתא דרב ושמואל כלומר דבלשון הטענה פליגי רב ושמואל בפירושה אלא דהר״ב נסיב לפרש אליביה דרב משום דתנא ר׳ חייא לסייועיה לרב. וכן פירש הרמב״ם אליבא דרב. אבל במשנה ז׳ פרק ד׳ דב״מ העתיק הר״ב לשון רש״י שם. והוא אליביה דשמואל. כי לא פורש כלום בדברי הרמב״ם שם. אבל הראה מקום על פירושו דהכא. ובסמוך בבבא כיצד שתי כסף וכו׳ אכתוב עוד מזה בס״ד:

וההודאה בשוה פרוטה. דמשנתינו בשבועת הדיינים ע״י הודאת מקצת הטענה היא כדפירש הר״ב. ומסיים רש״י שלמדוה מאשר יאמר כי הוא זה. [בגמ׳ פרק ט׳ דב״ק דף ק״ז דעירוב פרשיות כתב כאן. וכי הוא זה דכתיב בפרשת שומרים. שדי בפרשת אם כסף תלוה. ועמ״ש במשנה ו׳] וכתב עלה

ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו דהיינו שבועה. ע״כ וכתב הר״ן וא״ת ולמה הוא נשבע הא קיי״ל שיעבודא דאורייתא. ומלוה על פה גובה בין מן היורשים בין מן הלקוחות [כמ״ש בסוף מסכת ב״ב] וכיון שכן הא דהודה הויא הודה בקרקעות ותנן בפרקין הודה בקרקעות וכפר בכלים פטור. תירצו בתוס׳ בשאין לו קרקע ומיהו הני מילי לדינא דאורייתא. אבל השתא דתקון רבנן דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות כדאיתא בפ״ק דקדושין [כמ״ש שם בסוף [מס׳] ב״ב] אפי׳ מסהדי סהדי דאוזפיה ולא פרעיה. [כלומר שהוא אינו מודה מקצת ויש עדים על המקצת דקיי״ל דהוי כהודאת פיו מק״ו דבהודאתו לא מחייב בקנס] ויש לו קרקע ישבע על השאר. משום דלבתר תקנתא אין כאן שיעבוד קרקעות. עכ״ל הר״ן. ומ״ש בשם התוס׳ כבר כתבתי כן בשמם ברפ״ה ודאי נמי דמחל על השעבוד. ואלא קשיא מה שפירש הר״ב דבשבועות התורה יורדין לנכסיו. וצריך לדחוק דהיינו למטלטלין דוקא. אבל להר״ן ניחא דכיון דשל לקוחות לא משתעבדי אין להם דין שעבודא דאורייתא [*ועיין סברא זו בפ״ב דהוריות משנה ה׳ בדבור שהמלך וכו׳] ולאו אדידהו קא משתבע. ולפיכך יורדין לנכסיו דאמרן הכל בכלל בין מטלטלין בין מקרקעי. והא לא תקשה דקודם תקנתא דרבנן לא שייך יורדין לנכסיו אקרקעות דהאי לישנא דאמרינן [דף מ״א] יורדין לנכסיו איכא בינייהו. בתר תקנתא אתמר דלמר בר רב אשי אמרי׳ הכי. ואין ה״נ דקודם תקנתא ליכא בינייהו למר בר רב אשי. אלא יורדין למטלטלין:

בשוה פרוטה. והיא חצי שעורה של כסף. לשון הר״ב בריש מסכת קדושין:

ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור. דכי הוא זה. משמע ממין הטענה:

כיצד שתי כסף יש לי בידך וכו׳ פטור. פירש הר״ב שאין ההודאה ממין הטענה וכו׳. וכ״כ רש״י. ואליבא דשמואל מפרשינן הכי בגמ׳ וס״ל דהאומר שתי כסף. דוקא אמר. ולא שוה. ולכך פטור. דמה שטענו לא הודה לו. וכיצד. אמאי דסמיך ליה קאי. דאם אין ההודאה וכו׳. אבל לרב שוה קאמר. וטעמא דחסרא ליה לטענתו דלא טעין שתי כסף ופרוטה. וכיצד אריא קאי. דקתני הטענה שתי כסף וכו׳. וקשיא להר״ב דמפרש ברישא אליבא דרב. והכא מפרש אליבא דשמואל וכן לרש״י נמי דמפרש ברישא שהוא פלוגתא דרב ושמואל. והכא מפרש אליבא דשמואל לבד. וראיתי להר״ן שכתב בשם הרשב״א שהוא אומר אע״ג דקיי״ל כוותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה. היינו משום דתני ר׳ חייא לסיועיה דרב אבל בפלוגתא דשוה ודוקא [כלומר בפירושא דבבא זו דלשמואל דוקא טעין. ולא שוה. ולרב שוה קאמר] נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני. ולאו הא בהא תליא דאע״ג דקיי״ל כרב בכפירת הטענה אפשר לפרושי כולה מתני׳ בדוקא. ופטור דרישא משום מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. וכי תימא כיון דקיי״ל כרב. אם איתא דדוקא קתני לא ה״ל למתני שתי כסף דלא אפשר לאחיוביה בהודאת מקצת דהא חסרא לה טענה. אלא ה״ל למתני דינר יש לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה פטור. איכא למימר אין הכי נמי. אלא משום דבעי למתני בסיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה חייב. ולאשמעינן דטענו חטין וכו׳ נקט נמי ברישא שתי כסף וההודאה בפרוטה. ואע״פ שאין זה נוח לי. לישנא דרש״י דייקא לי הכי. שפירשה למשנתינו אליבא דשמואל. עכ״ל. כלומר דהואיל ואע״ג דברישא כתב שהוא פלוגתא דרב ושמואל אפ״ה סתם ופי׳ בסיפא הכא אליבא דשמואל בלחוד. ש״מ דבסיפא פשיטא ליה דהלכה כשמואל. ובהכי ודאי מתישבין דברי הר״ב שבפירושו בכאן. דאע״ג דפירש ברישא כרב משום דתני ר׳ חייא לסיועיה לרב. אפ״ה הכא בסיפא מפרש כשמואל אלא שעדיין קשיא לי מה שהקשיתי לעיל מפירושו דמשנה ז׳ פ״ד דב״מ ששם פירש גם לרישא דהכא כשמואל. ואילו הכא סתם לרישא כרב. דאדתנן התם הטענה שתי כסף. פירש שטענו שוה שתי מעות כסף יש לי בידך. וזה יודה לו מהם ש״פ ויכפור השאר. וזה ודאי כשמואל דרישא. *) מדמפרש שטענו שוה כלומר שכך טוען בהדיא. וכדמסקינן הכא אליבא דשמואל. דאי סתמא. דוקא קאמר. ולשונו של הר״ב שם. הוא ל׳ רש״י דהתם. ולפיכך קרוב אלי לומר דרש״י ס״ל גם ברישא כשמואל כדדייק לישניה בב״מ. ומש״ה מסיים פירושו בסיפא דהכא. כשמואל נמי. ולא תידוק מינה דמאן דס״ל כרב ברישא אפ״ה יפרש הסיפא כשמואל והואיל והרשב״א עצמו (ואי) [וכן כצ״ל] נמי הר״ן כתב שאין נוח לו לפרש כך. אלא דלישנא דרש״י דייקא ליה. הלכך כשר הדבר לפני יותר לפרש פירוש הנות ולתרץ דיוקא דברש״י דלא תידוק מיניה. והיינו טעמא דאף ברישא כשמואל ס״ל כמ״ש בב״מ ועוד יש לי לומר דלא תידוק מדברי רש״י אע״ג דלא ס״ל כשמואל משום דהא נקט ברישא דפלוגתא דרב ושמואל הוא ולרב א״צ פירוש בסיפא כלל דממילא רווחא שמעתתא דטעמא דחסרא ליה טענתא שכן הגמ׳ ניחא ליה לרב וקשיא ליה לשמואל משום דלרב פשיטא לן בטעמא דמתני׳. דהא חסרא ליה טענתא. וגם הרמב״ם בפירושו שמפרש הרישא כרב. לא פירש בסיפא כלום משום דאין צריך לפירוש. והלכך נמי רש״י דמפרש כשמואל לאו בדוקא נקט הפירוש. אלא מדהתחיל לפרש ברישא כרב ושמואל מסיים פירוש הסיפא כשמואל. משום דאליביה צריך פירוש. אבל לרב א״צ פירוש. הלכך לא פירש אלא אליבא דשמואל. ולא משום דכשמואל דוקא ס״ל ומ״מ אע״ג דמהא דהכא ליכא למשמע מיניה דל׳ רש״י כמאן ס״ל מהא דב״מ ודאי מוכח דכשמואל ס״ל אף ברישא. וא״ת אמאי סבר כשמואל. והא תני ר׳ חייא לסיועיה לרב לא קשיא דהואיל ורב אשי מתרץ ברייתא אחת אליבא דשמואל ש״מ דסבירא ליה כוותיה. ורב אשי מרא דגמ׳ ובתראה הוא הלכך יש לפסוק כשמואל וכ״ש דבלאו הכי הלכה כשמואל בדיני ואע״ג דהר״ן מתרץ דלא תקשה על הפוסקים כרב מהא דרב אשי דמתרץ כשמואל וכתב דליכא למידק דמשום הכי סבירא ליה כשמואל

שכן רגילות האמוראים לפרש ולתרץ אליבא דמאן אע״ג דלא ס״ל כוותיה לא קשיא על רש״י דאע״ג דמתורץ מאן דלא פסיק כשמואל. מ״מ ליכא לאקשוייא מאן דפסיק כוותיה מהא דרב אשי. כך נ״ל לשטת רש״י ואין עליו שום קושיא לא הכא מדידיה אדידיה ולא מבבא מציעא אדהכא אבל להר״ב אע״ג דפירושו דהכא יש ליישבו דלא תקשה מדידיה אדידיה. משום דכהרשב״א יכולין אנו לפרש בדבריו. מ״מ מפירושו דב״מ אפירושו ברישא דהכא ודאי דקשיא. דהתם מפרש כשמואל וכפירש״י והכא כרב וכפירוש הרמב״ם:

מפני שהוא כמשיב אבדה שהיה יכול להעיז פניו ולכפור. ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבדה שהוא פטור משבועה. כדתנן פרק ה׳ דגטין. רש״י:

ב אמר לו בפני עדים הן. כתב הר״ב וכגון שאמר אתם עדי דשוב אינו יכול לטעון משטה הייתי בך. הכי איתא בגמ׳ פרק ג׳ דסנהדרין דף כ״ט. ופירש רש״י במשטה אני בך שותק הייתי בך בשביל שהיית שואלני מה שלא היה:

אין לך בידי. לשון הר״ב לא היה דברים מעולם. וכן לשון רש״י דף מ״ב. וז״ל הרא״ש פירש״י כגון שאומר להד״ם. רצונו לומר שפירש דבריו ואמר אין לך בידי מעולם אבל אם אמר סתם אין לך בידי לא הוחזק כפרן דמצי למימר אין לך בידי עתה קאמינא. שהרי פרעתיו לך ומתרץ דבוריה הוי ואין סותר דבריו הראשונים. ע״כ. ולנוסחתינו בדברי רש״י והר״ב דלא כתבו כגון שאומר. נראה לכאורה דאין ר״ל שפירש דבריו וכו׳. אלא כל האומר אין לך בידי. משמע להד״ם. ולפי זה אינו יכול לחזור ולתקן דבריו. וכדעת רב האי שכתבו הטור בסימן ע״ט ובפ״ק דב״ב בגמ׳ דף ו׳ מייתי למתני׳ דהכא. ואמרי׳ עלה מאי אין לך בידי. להד״ם:

חייב. פירש הר״ב לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן. וכ״כ רש״י דף מ״ב. ופירוש לפירושו שכשחוזר אח״כ וטוען פרעתי אינו נאמן בשבועה וכו׳. ואהא מסיים נמי דבשלא בב״ד כלומר שזה שאמר אין לך בידי היה שלא בב״ד. אם בא לב״ד וטוען פרעתי לא הוחזק כפרן. ונאמן. ובפ״ק דב״מ פירש הרא״ש הטעם משום דעביד איניש דלא מגלי טענתיה אלא בב״ד:

מפני שצריך ליתנו לו בעדים. כיון שאמר ליה אל תתנהו לי אלא בעדים. מהא שמעינן דאפי׳ לאחר הלואה יכול המלוה לומר ללוה אל תפרעני אלא בעדים דהא מתני׳ לאחר הלואה היא וקתני בהדיא חייב מפני וכו׳. ויש שתמה וכי לאחר הלואה במה נשתעבד. בשלמא בשעת הלואה בקבלת המעות נשתעבד. אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב. ונ״ל שאין זו קושיא שאין הענין מטעם שעבוד. אלא מפני שכל שאמר ליה אל תפרעני אלא בעדים אין הלוה עשוי לפורעו בלא עדים. ואי טעין ואמר פרעתיו בלא עדים אמרינן שקורי משקר. שכיון שהמלוה יכול לברר שהתרה בו. אין הלוה עשוי לפורעו אלא בעדים. כדי שלא יחזיקנו המלוה בין הבריות כלוה ואינו משלם. ולפיכך אין הדבר תלוי בקבלתו של לוה. אלא כל שהתרה בו המלוה וא״ל אל תפרעני אלא בעדים. אם טען הלוה בלא עדים פרעתיו. אנן סהדי דשקורי משקר. הר״ן. והמגיד ריש פט״ו מהלכות מלוה כתב הטעם משום דעבד לוה לאיש מלוה:

ג ליטרא זהב יש לי בידך וכו׳. צריך לדקדק אמאי צריכי כל הנך ואיכא מינייהו דתני איידי. תוס׳ דף מ״א סוף ע״א:

אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. פי׳ הר״ב שאין כאן הודאה ממין הטענה. ואפי׳ לרב דס״ל בסתמא שוה טוען. ליטרא שאני. דכיון דטוענו משקל ודאי דוקא קתני. גמ׳ [ורש״י] סוף דף ל״ט:

דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה. או או קתני. רש״י ריש דף מ׳:

וטריסית. מעה קטנה. רש״י שם. ופונדיון מפורש בפירוש [הר״ב] במשנה ה׳ פ״ד דב״מ:

שהכל מין מטבע אחת. בגמ׳ פרכינן לשמואל דאמר דוקא טוענו אמאי חייב. ומוקמינן כשטוענו בדינר מטבעות. פר״ח כלומר טוען דינר זהב נתתי לך לתת לי בו מטבעות. הוא אומר לא נתת לי אלא דינר כסף לתת לך מטבעות ויש לך בשיורו בידי טריסית או פונדיון. או פרוטה. וקמ״ל דפרוטות איתא בכלל מטבעות שא״ל ליקח ופרכינן ורב דבעי למימר שוה קתני היאך מפרש הסיפא דקאמר שהכל [מין] מטבע אחד. ומהדרינן דה״ק שכל דין מטבע. אחד הוא כלומר רישא דקתני ב׳ כסף ואמר דשוה הוא והדר תני ליטרא זהב דדוקא הוא והדר תני דינר זהב דשוה הוא וקאמר שכל דין מטבע אחד הוא דבכולהו שוה קאמר ושאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין בכסף בין בזהב. כך פירשו הרמב״ן ז״ל והר״ן:

טענו חטין והודה לו בשעורין פטור. בפרק ח׳ דב״מ משנה ב׳ כתב הר״ב אף מדמי שעורים. וכתב הטור סימן פ״ח וטעמא דחשיב כאילו הודה [התובע] שאינו חייב לו שעורים. וכתב א״א הרא״ש ז״ל דוקא כשא״ל הלויתיך חטין באותו יום ובאותה שעה. והלה אומר שעורים היו. דאם איתא שהלוהו שניהם. היה טוען שניהם. כיון שבפעם אחת הלוהו. אלא ודאי הודה שלא הלוהו שעורים. דאי לא תימא הכי פשיטא שהוא חייב שאין אדם מוחל על שאר תביעותיו אם לא תבע אלא אחת. ע״כ:

ורבן גמליאל מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה. רש״י דף מ׳ ודף מ״ב. וכלומר דבשבועה הוא דמחייבו. אבל מדמי שעורים אף הוא פוטרו. ולא פליג בהא אדרבנן. וכך מסקי התוס׳ סוף פרק ג׳ דב״ק סוף דף ל״ה. וכתבו התוס׳ בפרקין דף מ״א דברישא הוי ליה לפלוגי לרב בטוענו ליטרא וכו׳.

ולשמואל בריש פרקין בטענו שתי כסף וכו׳. אלא נטר עד לבסוף ופליג אכולהו. ע״כ. ולי נראה מדתני ור״ג מחייב ולא תני ורבן גמליאל אומר חייב. דרבינו הקדוש קבל פלוגתא דחכמים ור״ג בטענו חטין וכו׳ שכך נשנה בבית המדרש כשנחלקו וה״ק הא דשנינו דבעינן הודאה ממין הטענה לאו כ״ע היא. אלא משנה ראשונה שנינו טענו חטין וכו׳ ור״ג מחייב היה:

הטוען לחברו בכדי שמן. ל׳ הר״ב כדים מלאים שמן. וכן לשון רש״י דף מ״ב. ובין אדמון. ובין חכמים. סבירא להו דטוענו בקנקנים ג״כ. ובהא פליגי. אדמון סובר טוענו חטין ושעורין. והודה באחד מהן חייב. וחכמים אומרים פטור דבעינן טענה והודאה בדבר אחד. זו היא סוגיית גמ׳ דהכא דף מ׳ ע״ב דבהא פליגי. אבל בפרק בתרא דכתובות משנה ד׳ מפרש הר״ב דפלוגתייהו דטוען עשרה כדי שמן. אי יש בלשון הזה ג״כ קנקנים אי לא ולכ״ע טענו חטין ושעורין. והודה באחד מהן חייב. וזו היא סוגיית גמ׳ דהתם [דף ק״ח]:

והודה לו בקנקנים. הא דפתח בכד. וסיים בקנקנים. כתבתי בפרק בתרא דכתובות [משנה ד׳]:

טענו כלים וקרקעות וכו׳ פטור. פירש הר״ב משבועה וכו׳ שאין דין שבועה בקרקעות כדלקמן במתני׳ ה׳ [* ומש״ה נמי כשהודה בכלים פטור משבועה]:

הודה במקצת הקרקעות פטור. אצטריך דלא תימא טעמא דפטור ברישא משום דהוי כטענו חטין והודה לו בשעורין. תוס׳ דף מ׳. ופירש בחכמת שלמה דלא תימא דס״ל דאפילו טענו בשני מינים והודה באחת הוי כמו טענו חטין והודה בשעורין דפטור:

במקצת הכלים חייב. פירש הר״ב ע״י גלגול שבועה ועיין בפירושו למשנה ה׳ פ״ק דקדושין:

ד **אין נשבעין על טענת חרש**. כתב הר״ב וחרש שאמרו חכמים בכ״מ וכו׳. מתני׳ היא בריש מסכת תרומות ועיין בפירוש הר״ב שם. גם בתוספתי:

וקטן. כתב הר״ב דאמר קרא כי יתן איש אל רעהו. ואין בנתינת קטן כלום. גמ׳. ופירש״י וכי יתן איש ועלה כתיב ונקרב בעל הבית לשבועה כדאמרינן בב״ק [דף ס״ג]. אין נתינת קטן כלום. דהא איש כתיב. והחרש והשוטה כקטנים הם בלא דעת. ע״כ. ומ״ש הר״ב אבל שבועת היסת חייבים על טענתו. שלא יהיה זה נוטל ממונו כשהוא קטן וילך לו בחנם. כך הורו רבותי. ולזה דעתי נוטה. ותקון עולם הוא וכו׳ [*החרש והשוטה אין נזקקין להן וכו׳ לא לשבועה קלה וכו׳]. הרמב״ם [סוף] פרק ה׳ מהל׳ טוען:

אבל נשבעין לקטן. פירש הר״ב הבא ליפרע מנכסי קטן לא יפרע אלא בשבועה. גמ׳ ופריך תנינא [משנה ז׳ פ״ט דכתובות] מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. תרתי למה לי ומשני חדא לקטנים וחדא לגדולים:

ולהקדש. פי׳ הר״ב המקדיש נכסיו ויצא עליו שטר חוב וכו׳ גמ׳ ופריך תנינא [שם] מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה. ומה לי משועבדים דהדיוט ומה לי משועבדים לגבוה. אצטריך סד״א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט. אבל הקדש אין אדם עושה קנוניא על הקדש. קמ״ל. ובריש פ״ו דערכין הארכתי בזה בס״ד. ושם מפורש ג״כ דבהקדש דמים איירינן עיין שם:

ה **ואלו דברים שאין נשבעין עליהן העבדים והשטרות וכו׳**. משנה זו שנויה ג״כ בפרק ד׳ דב״מ משנה ט׳. ושם כתבתי מה שנראה לכתוב בה ואין צורך להכפיל הדברים. עיין שם:

שומר חנם אינו נשבע. כתב הר״ב דלפינן לה מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים פרט. גמ׳. כבר כתבתי ברפ״ז דב״ק. דלמסקנא דגמ׳ התם לא מדרש בכלל ופרט וכלל. אלא כל רבויא הוא וכו׳. וחמור ושור ושה. חד למעוטי עבדים. וחד למעוטי קרקעות. וחד למעוטי שטרות בין מכפל בין משבועה. ע״ש. והשתא אתי שפיר דכסף או כלים דרשינן לעיל בריש פרקין מה כלים שנים. אף כסף שנים. מה כסף דבר חשוב וכו׳. תוס׳ פ״ד דב״מ סוף דף נ״ז. [*והקדשות דאינו נשבע פירש הר״ב [לקמן] גבי נושא שכר]:

שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. כתב הר״ב ושואל ושוכר לא הוזכרו כאן וכו׳ דהוי מצי למימר שואל אינו משלם אונסין וגניבה ואבדה דאתקש לשומר שכר. דכתיב (שמות כ״ב:י״ג) וכי ישאל איש וי״ו מוסיף על ענין ראשון כדדרשינן בפ׳ השואל [דף צ״ה] הרא״ש. ומ״ש הר״ב דלא שייך שאלה בקרקעות. כ״כ הרמב״ם שהקרקעות אין בהם דין שאלה ולא סיים בהן על הרוב. אלא גבי שטרות הוא דכתב על הרוב ותמיהני למה לא שייך שאלה בקרקעות. ובהדיא אמרי׳ בגמ׳ דספ״ח דב״מ האי מאן דא״ל לחבריה אושלן בי גרגותי כרי ואזל כמה גרגותי בארעיה עד דמתרמי ליה. ועוד הביא הרמב״ם בחבורו ספ״א מהל׳ שאלה תוספתא וזו היא השואל פונדק מחברו ללינה. אין פחות מיום א׳. לשביתה. אין פחות מב׳ ימים. לנשואין. אין פחות מל׳ יום. ע״כ. וז״ל התוס׳ והוי מצי למימר נמי דשואל אינו משלם אם נאנסה. או אפי׳ אם נגנבה. דהא אתקיש לשומר שכר. ואם שאל בית ונשרף. פטור. ועוד דמש״ה לא תני [לה] דלא שייך בהקדש שאלה. ע״כ. וכן הרא״ש לא כתב אלא דלא שייך שאלה בהקדש. וז״ל נ״י פ״ד דב״מ והא דלא קתני במתני׳ שואל אינו משלם משום דסיפא ד׳ וה׳ לא קאי אלא אהקדשות [כמ״ש שם בב״מ] ובהקדש לא שייכא שאלה. ע״כ. נמצא

דעיקר תירוצא הוא מהקדש. דאי שייך בהקדש אע״ג דבקרקעות ושטרות לא שייך הוי ליה למתני כי היכי דתני ד׳ וה׳ אע״ג דלא שייך אלא בהקדש:

רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן וכו׳. פירשו הר״ב במשנה ט׳ פ״ד דב״מ:

ו **רבי מאיר מחייב שבועה.** כתב הר״ן וא״ת והא הילך הוא [דקיי״ל דפטור משבועה דאורייתא. כמ״ש במשנה ב׳ פ״ח דב״מ] י״ל משכחת לה כשבצרן. וא״ת אמאי פטרי רבנן מטעמא דהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. שהרי אע״פ שהתחלת החיוב במחובר לקרקע [היה] (הרי הוא כקרקע). כיון שעכשיו אינו חייב לו אלא דמיהן של ענבים אין כאן שבועת קרקעות אלא שבועת מטלטלין. י״ל דמהא שמעינן דכיון דעיקר הפקדון הוא במחובר לקרקע אע״ג שבשעת [השבת] הפקדון בצרן הנפקד הרי הוא כתובע קרקע. אבל הרשב״א כתב דתביעת תשלומי ענבים שבצרן אינה תביעת קרקע ונשבעין עליה. וא״ת משנתינו. משכחת לה כגון שבצרן חמש מהן. וחמש אחרות טעונות עדיין. זה אומר עשר גפנים אלו יש בידך ונראים שבצרת ה׳ מהן. והלה אומר ה׳ בצורות אלו מסרת בידי וטעונות היו ובצרתים ובעינא לאשלומי לך. וה׳ טעונות אלו לא היה דברים מעולם ושלי הן. נמצא דלר״מ דס״ל כבצורות דמיין הרי זה כתובע ממנו מטלטלין וקרקע וזה כמודה מקצת הקרקעות. ומקצת מטלטלים. דהיינו הענבים שכבר בצר דלאו הילך הוא וכופר במקצת קרקעות ומקצת מטלטלין דהיינו חמש אלו שאינן בצורות ומשו״ה חייב. ולרבנן דאמרי לאו כבצורות דמיין. אין כפירתו אלא בקרקעות. ע״כ:

וחכמים אומרים כל המחובר וכו׳. כתב הר״ב והלכה כחכמים ודוקא בדין השומרים. וכ״כ הרמב״ם והלכה כחכמים. כשימסרם לו בתורת שמירה. ע״כ. וא״ת אמאי בעינן הודאה במקצת והא כי הוא זה דמיניה ילפינן דבעינן הודאה במקצת כתבתי בריש פרקין בדבור וההודאה. דשדינן ליה אפרשת אם כסף תלוה. וי״ל דלאו דעקרינן לגמרי מדרשה שכתוב בה שהיא פרשת שומרים אלא עירוב פרשיות אמרינן וקאי נמי אפרשת אם כסף וכמ״ש התוס׳ והרא״ש ספ״ט דב״ק. אלא שאין זה הפירוש עולה לדעת הרמב״ם דבהדיא פסק בפ״ב מהלכות שכירות שאין אחד מן השומרים צריך להודיה במקצת. וכן פירש״י התם דעירוב פרשיות דקאמר דהיינו שאינו כתוב כלל במקומה ועקרינן ליה לגמרי מפרשת שומרין. ושדינן ליה לפרשת אם כסף תלוה בלחוד. אבל בשומרין אפי׳ כפר הכל חייב. א״כ אמאי שנינו במשנתינו והלה אומר אינו אלא חמש. דאפי׳ כפר הכל לחייב. ואנן מסרתי לך תנן דהיינו לשמור. ולרש״י מיהת יש לדחוק דמסרם לו היינו בתורת חליפין כלומר שהחליפם בגפנים אחרים. ומ״מ לישנא דאינן אלא וכו׳. משמע דמהדר להו בעינייהו. דאי לאו הכי היה ראוי שתהיה התשובה לא היו אלא וכו׳. וכ״ש להרמב״ם שפירש למשנתינו בהדיא בדין שומרין דנשארת הקושיא אמאי תנן דהודה במקצת וצ״ע. ומ״ש הר״ב אבל גבי מקח וממכר וכו׳. בכל הני קיי״ל דדבר העומד ליבצר כבצור דמי. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. וטעמו כמ״ש הטור סימן צ״ה וז״ל כל המחובר לקרקע כקרקע דמי. וכתב הר״י הלוי ודוקא לענין שומרין. אבל מאן דמזבין לחבריה ענבים העומדים ליבצר כיון דאדעתא למשקל זבינהו ניהליה כבצורות דמיין ודנינן בהו דין מטלטלין בכל מילי כגון דין אונאה ושבועה. וכיוצא בהן. דקי״ל כל העומד ליבצר כבצור דמי. והכא היינו טעמא דגבי שומר לאו כבצורות דמיין. כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע. ואדעתא דהכי מסרינהו ניהליה. הוה ליה כקרקע. דהא לאו למתלשינהו מסרינהו ניהליה ע״כ לשון הטור. והכריחום לחלק בין שומרין לשאר דברים כפי מה שנ״ל פשוט ההיא גמרא דפרק נערה שנתפתתה במסכת כתובות [ד׳ נ״א] דאמרי׳ בפשיטות כל העומד לגזוז כגזוז דמי. כמו שהעתקתי במשנה ז׳ פ״ח דב״ב ומדמחלקים בינייהו בסברא ש״מ דבחדא מחתא נינהו. ובגונא חדא מיירי או שכירות וגם שאר דברים בצריך לקרקע קצת. או שכירות וגם שאר דברים באין צריך. דאל״כ לחלק בהני דשכירות וצריך ואינך באין צריך. ומכיון דהרמב״ם בחבורו פ״ה מהלכות טוען לענין מודה מקצת כתב דוקא באינן צריכין לקרקע אמרינן כבצורות דמיין. וכ״כ לענין מקח וממכר ואונאה בפ״א מהלכות מכירה ש״מ דבשכירות אף באינן צריכין לקרקע ס״ל דלאו כבצורות דמיין. וכן סתם וכתב בפ״ב מהלכות שכירות המוסר לחברו דבר המחובר לקרקע לשמור. אפי׳ היו ענבים העומדים להבצר. הרי הן כקרקע. בדין השומרים. ולא ביאר שזה דוקא בצריכין לקרקע. אלא דלשיטתיה דבפירוש משנתינו קאזיל שהיא לענין שומרין בלבד ובאין צריכין לקרקע. ואפ״ה אמרו רבנן דלאו כבצורות דמיין משום דלא דמי שמירה לשאר דברים. ותמיהני על הכ״מ שבפ״א מהלכות מכירה כתב שסובר הרמב״ם דע״כ לא פליגי רבי מאיר ורבנן דהכא אלא בצריכין לקרקע. אבל אין צריך לקרקע אפילו רבנן מודו. ופוסק הרמב״ם כחכמים. ואפ״ה פוסק בשכירות דאפי׳ אין צריך לקרקע הרי הן כקרקע מטעם הר״י הלוי. עכ״ד. ודברי תימה הן דמי דחקו להר״י והרמב״ם לחלק בין שכירות לשאר דברים. אם לא משנתינו וההיא דפרק נערה. וכיון דמוקמינן להההיא דנערה דכגזוז דמי בשאר דברים ש״מ דמשנתינו בשומרים ובשומרים פסק דאפי׳ אינן צריכין לקרקע הרי הן כקרקע. ש״מ דפלוגתייהו אפי׳ בא״צ לקרקע. כ״ש שדבריו בפירוש המשנה כך הם בהדיא. אלא שבהם י״ל דאשתמיטתיה להכ״מ. אבל הדברים בעצמם מוכרעים מדברי הר״י הלוי שהביא הוא. דאין לחלק ולאוקמי שכירות בצריך לקרקע ושאר דברים באינן צריכים לקרקע. ועיין במשנה ז׳ פ״ח דב״ב כתבתי דעת ר״ח והרא״ש בענין כל העומד לתלוש וכו׳. וכן דעת הר״ן והרשב״ם. גם כתבתי שם מה שתמהתי על הטור בזה:

אין נשבעין אלא על דבר שבמדה וכו׳. התוס׳ בריש פ״ז דב״ק דף פ״ג [צ״ל ס״ג] בד״ה דבר שאין מסויים וכו׳ מסקי דנפקא לן ממשמעות דכי הוא זה. והר״ן בפרקין כתב דבמכילתא מפיק מכסף או כלים. מה כסף שדרכו למנות. אף כלים שדרכן להמנות. מכאן אמרו כל טענה שאינה במדה ובמשקל

ובמנין. אינה טענה. ע״כ. ולא קשיא דהא אצטריך לכדדרשינן בריש פרקין מה כסף דבר חשוב וכו׳ דהכל איכא למדרש במה כסף. ומ״ש הר״ב וכללא דמלתא אינו חייב עד שיטעננו וכו׳ ויודה לו במקצת המדה וכו׳. לישנא דברייתא ולאתויי טוענו בית זה מלא דלא תימא דכיון דאמר בית זה מלא. וזה מחזיר לו חסר. נראה החסרון. והרי הוא כזה אומר עד הזיז. וזה אומר עד החלון. קמ״ל דלא. עד שיודה בדבר שבמדה וכו׳. וכתבו התוס׳ דטעמא דכשאין חסירה אלא מעט מקריא מלאה ואין ידוע מה ביניהם. א״נ בעינן שיזכור מדה בהודאתו. ע״כ:

חייב. ל׳ הר״ן לדידן דקיי״ל היל פטור. [כמ״ש ג״כ לעיל] על כרחין כשהרקיבו פירות מיירי [וכ״כ התוס׳]. ובאומר עד החלון והרקיבו בפשיעתו [ובעיא] לשלומי לך עסקינן. ומה שהנחת אתה נוטל נמי בכגון זה הוא כלומר המדה שהנחת הרי היא במקומו שנתקלקלו הפירות ובעינא לשלומי לך. ותמיהני מה שהנחת אתה נוטל למה פטור. והרי כשאנו רואים הפירות הודאתו ידועה. ועדיין הוא עומד בה. ונ״ל דהיינו טעמא משום דבשעה שהודאה יוצאה מפיו בעינן שתהא בדבר שבמדה. ע״כ:

ז **המלוה את חברו על המשכון**. כתב הר״ב נעשה עליו שומר שכר לא שנא משכנו וכו׳. מבואר במשנה ז׳ פ״ו דב״מ:

ושקל. פירש הר״ב חצי סלע. עמ״ש משנה ו׳ פ״ק דשקלים:

והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג׳ דינרים היה שוה חייב. כתב הר״ב שהרי הוא הודה במקצת הטענה. ולא אמרי׳ שלא הודה לו שיתחייב לשלם לו אא״כ שיחזיר לו משכונו. וכל עוד שלא יוכל לחזור לו משכונו נמצא שלא הודה לו בשום חיוב. משום דמשכון לאו פרעון הוא ויכול המלוה לכוף ללוה שישלם לו חובו. אע״פ שרוצה לעכב המשכון אצלו בדמי שויו שאומר ועובר בלא תחמוד. ואע״פ שאפשר שאין ב״ד נזקקין לכוף את הלוה כל זמן שעובר בלא תחמוד. היינו כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה זו כשם שמכין אותו עד שתצא נפשו באומר סוכה איני עושה. אבל אין הלוה נפטר מחיובו בכך וחייב בבא לצאת ידי שמים לפרעו את העודף. הכי מסיק הר״ן:

סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה וכו׳ פטור. אוקימנא לה בגמ׳ פרק המפקיד (בבא מציעא דף ל״ה) במאמינו לוה למלוה שאינו ברשותו שאל״כ מתוך שצריך לישבע שאינו ברשותו. נשבע נמי כמה היה שוה ע״י גלגול. אע״פ שבשיווי אין מאמינו. היינו משום דלא קים ליה למלוה בגויה. ומלוה אינו מאמין ללוה דקים ליה בגויה משום דמקיים ביה וסלף בוגדים ישדם (משלי י״א) דאי לאו דבוגד ורמאי הוא לא היו מצריכין לו מן השמים שיהא לוה. אבל לוה מאמין למלוה שאבד. דמקיים ביה תומת ישרים תנחם (שם) שאם לא שאדם נאמן וישר הוא. לא היה מעשרין אותו מן השמים. וכתב הר״ן וא״ת אם במאמינו אמאי מחייבים למלוה שבועה שאינו ברשותו [כדפירש הר״ב] י״ל אע״פ שהאמינו. כיון שנתחייב לו זה שבועה משביעין נמי את המלוה. שמא ישבע זה ויוציא הלה הפקדון. ע״כ. ומדלא אוקימנא הכי בבבא דלעיל במאמינו. מש״ה דייק הר״ן התם דכופין ללוה לפרוע אע״פ שאין מחזיר לו משכונו כמ״ש לעיל בשמו:

מי שהפקדון אצלו. אע״ג דאנן במשכון איירינן תני ליה בל׳ פקדון משום דבכל פקדון דינא הכי שאם טוען השומר אבד וכו׳ לפטור מתשלומין. מחוייב לישבע שאינו ברשותו. כך נראה לי. אלא דקשה לי. דא״כ בגמ׳ דהמפקיד דף ל״ה דרב הונא אמר הכי. ונשבע שאינו ברשותו. אמאי לא מפיק ליה ממתני׳ מדתני פקדון ולא משכון דאיירינן ביה:

שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. וא״ת ולמה שנה הטעם דנשבע תחלה. ולא שנה הטעם דעיקר שבועה למה היא. דשמא נתן עיניו בה. תי׳ הרמב״ם בפירושו לפי שזה הטעם כולל כל משכון. אבל טעם שמא נתן עיניו בה אינו כולל כל משכון. שאם היה המשכון לשון זהב. או חתיכת כסף שאינו כלים ולא בגדים שיש בהם רקמות. וכיוצא בהן. אין כאן טעם שמא עיניו נתן בה. ע״כ. וכ״כ בריש פרק ו׳ מהל׳ שאלה שאם הפקדון דבר שכל מינו שוה ומצוי בשוק לקנות כמותו. כגון פירות או יריעות של צמר ושל פשתן השוות בכל ענינם או קורות שאינן מצויירות וכו׳. וכתב המגיד אע״פ שלא נתבאר בגמ׳. נראה נכון דלמה יחשד הלה וכו׳ ע״כ. ומפירוש המשנה ראינו שנתבאר לו זה מהמשנה עצמה:

ויוציא הלה את הפקדון. פירש הר״ב ויפסלנו לעדות ולשבועה. וכפירש״י. והקשו התוס׳ וכי עבדינן תקנה לרשיעי. אלא טעמא שמא יוציא הלה הפקדון ונמצא שבועת לוה לבטלה. ע״כ. וכך מסיים הרי״ף. ונמצא שם שמים מתחלל:

פרק ז

א **נשבעין ולא משלמין**. כתב הר״ב דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם וכו׳ גמרא. ופירש הר״ן רישא דקרא שבועת ה׳ תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו את השבועה ולא ישלם. והאי לא ישלם. קרא יתירא הוא. דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא ישלם. ואם אינו ענין כאן תנהו למודה מקנת ועד אחד. דבמודה מקצת ס״ד אמינא כיון דממונא אית ליה גביה ואידך עביד לאשתמוטי. אימא ישבע התובע ויטול. ובעד אחד נמי סד״א שלא אמרה תורה שישבע הנתבע להכחיש את העד. אלא ישבע התובע. ויהיה שבועתו

במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים. קמ״ל. ע״כ:

ואלו נשבעין ונוטלין השכיר וכו׳. ומקשו [תוס׳] הכא דהא נשבעין ונוטלין טפי נינהו דהא איכא פוגמת כתובתה. ועד אחד מעידה שהיא פרועה. ומנכסי יתומים. וכולהו דקתני לקמן בפרקין משנה ז׳ כשם שאמרו וכו׳. ותנן נמי בפרק הגוזל בתרא משנה ג׳ המכיר כליו וספריו ביד אחר וכו׳ ישבע כמה נתן ויטול. ותנן נמי בפרק ח׳ דכתובות משנה ה׳ המוציא הוצאות על נכסי אשתו. ישבע כמה הוציא ויטול. ואמאי לא תננהו לכולהו הכא דמדקתני אלו ליכא למימר דתני ושייר. ובתירוץ התוס׳ דהכא ודפ״ג דב״מ דף ל״ד דלא חשיב אלא שאין כנגדו ראוי לישבע. ומוציא הוצאות בכלל שכיר הוא. לא מתישב המכיר כליו וכו׳ ובפ״ח דכתובות דף פ׳ מסקי דלא חשיב אלא אותן שצריך להשמיענו דנוטלין. דלא תימא אף בשבועה לא יטלו. ואילו הפוגמת ודכוותה אי לאו דשמעינן הוה אמינא דנוטלין בלא שבועה. והלשון מוכיח כן דבהני דהכא קתני נשבעים ונוטלים משמע דאתא לאשמעינן דנוטלין. ובפוגמת ודכותה קתני לא יפרע אלא בשבועה. משמע דאתא לאשמעינן דבלא שבועה אין נוטלין. והר״ן הקשה על זה משכנגדו חשוד על השבועה דקחשיב אע״ג דמדינא אית ליה למשקל בלא שבועה. משום דהוה ליה מחויב שבועה שאי״ל ומשלם. כמ״ש הר״ב במשנה ב׳ פ״ח דב״מ. ותירץ בשם הרמב״ן דאילו נשבעין ונוטלין אכולי מלתא קאי. והפוגמת כתובתה דסיפא וחברותיה בכגון זה נשנו. אלא משום דתנינהו התם בפרק הכותב (כתובות דף פ״ז) קתני הכא כשם שאמרו והא דלא קתני ההיא דמכיר כליו משום דלא דמי להנך דלא שקיל אלא ממה שברשותו. וכן מוציא הוצאות על נכסי אשתו ממה שהשביח בלבד הוא נוטל. ע״כ:

השכיר כיצד וכו׳. כתב הר״ב מפני שבעל הבית טרוד בפועליו. והני מילי כשתובעו בזמנו וכו׳ מפורש יפה במשנה י״ב פ״ט דב״מ. ומ״ש הר״ב ואם שכרו שלא בעדים נמי וכו׳. ואי נמי שכרו בעדים. אלא שאין עדים שעשה עמו מלאכה. נמי אין השכיר נשבע וכו׳ דהא מתוך שיכול לומר וכו׳ כן מוכח בפירש״י. המגיד פי״א מהל׳ שכירות. ומ״ש הר״ב דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם וכו׳ וא״ת והיכי אמר מגו בכה״ג דהא אנן לא חיישינן דבעל הבית משקר אלא הכי קאמרי׳ דמתוך שהוא טרוד בפועליו סבור שפרעו ולא פרעו. וכיון שכן כי איכא מגו מאי הוי וכי משום דאיכא מגו אזלה לה טרדת פועליו. י״ל הכי קאמרינן. ודאי כי טעין שפרעו. ודאי קושטא קאמר. וברי גמור הוא. דאי מסתפקא ליה וטעין בדדמי. לא הוה אמר מלתא דידע דמספקי ביה רבנן משום טרדא והוה טעין דלא שכרו כלל. הר״ן. וכ״כ התוס׳:

והוא אומר נתתי. כתב הר״ב אבל אמר ליה שנים קצצת לי. והוא אומר לא קצצתי אלא אחד. נשבע בעה״ב שבועת התורה וכו׳ ואינו נותן לו אלא אחד. וזה כסברת הרי״ף דבקציצה לא תקנו כלום. אלא הניחו על דינו דאם הוא מודה מקצת נשבע שבועה דאורייתא ואם כופר בכל נשבע היסת. וכתב הר״ן וא״ת ולמה לא תקנו בקציצה [בכופר בכל] אע״ג דדכירי לה אינשי מפני תקנת השכיר שנושא נפשו על שכרו. דהא שקלוה רבנן לשבועה מבעל הבית אמרינן [כמ״ש הר״ב במשנה י״ב פ״ט דב״מ] דאלמא ראוי לחייבו שבועה מפני תקנת שכיר. י״ל הני מילי היכא שהם חולקים על כל השכירות. ואי מהימן בעל הבית לומר פרעתי פסקת ליה לחיותיה לשכיר לגמרי. אבל כי פליגי בקציצה אי אפשר שיהיו חולקים אלא בדבר מועט שהרי שכירות של פועלים ידוע הוא וליכא בההוא [כפירה] כדי חייו דשכיר. ולפיכך לא תקינו שבועה אצל בעל הבית. ע״כ:

רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה. לרבי יהודה לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע. והפכוה חכמים על התובע [באלו] השמים כאן. רש״י:

ב למשכנו שלא ברשות. פי׳ שלא ברשות בעלים. ושלא ברשות ב״ד. המגיד סוף פ״ג מהל׳ גזילה. בשם הרב אבן מיג״ש. ומ״ש הר״ב וכגון שראוהו עדים וכו׳ וכלים תחובים וכו׳. כן דעת התוס׳ והרא״ש. דאי לאו הכי שלא ידעו העדים שהוציא כלים כלל אין בעל הבית נאמן בשבועה. דשמא לא הוציא אלא אבנים. או צרורות. או עשה עצמו כמוציא תחת כנפיו ולא הוציא כלום:

הרי זה נשבע ונוטל. כתב הרמב״ם בפי׳ משנה דלקמן דקנס קנסו חכמים לגזלנים כדי שלא ירבה היזק בני אדם. ע״כ. וכתב הר״ב דאם טוען בדבר שאינו אמוד וכו׳ ישבע הנתבע ויפטור. וכ״כ הטור סימן צ׳ בשם רב האי. וכיון שהר״ב דעתו שהעדים צריך שיעידו שראו כלים תחובים לו ליכא למימר לטעמא דמוסרין לו שבועה כמ״ש ב״י בשם המפרשים דבהני סהדי לא מפסיל דאפשר דעפר או צרורות היה וכו׳ אלא טעמא כמ״ש מהר״ר ו אלק כהן ז״ל לפי שאינו מכחיש העדים בפירוש שהוא אומר שלא נטל יותר ממה שראוי או שהיו כלים שלו לא הוי גזלן ליפסל לשבועה:

ג הנחבל. קנס לחובל כדי שלא ירבה היזק בני אדם והתגרותם. הרמב״ם. והראב״ד כתב עליו בפרק ה׳ מהל׳ חובל. דלא הוי קנס אלא שאין דרך בני אדם לחבל בעצמן. על כן האמינוהו לזה בשבועה:

שנכנס תחת ידו. פי׳ ידו רשותו. המגיד שם:

הרי זה נשבע ונוטל. כתב הר״ב ודוקא וכו׳ אבל וכו׳ שעלתה לו נשיכה בגבו. דנשיכת שינים לאו חיכוך כותל הוא. רש״י. ומ״ש הר״ב ואין שם אחר

שיוכל לומר שמא אחר עשה. ולא קשיא דא״כ יתבעהו לאותו אחר. דה״ק שמא אחר עשה על פיו [דנחבל]. שא״ל לחבול בו כדי שיתבע לזה מידי דהוה דחיישינן שמא חבל בעצמו. והכי איתא בגמ׳ ודלמא לאחר אמר ליה. דליכא אחר:

ד **שבועת העדות**. כתב הר״ן הקשה הרשב״א ז״ל מאן מוכח דעבר עליה במזיד. דלמא אשתלי ולאו מזיד הוא. ואי במודה שהזיד דידע הוא ולא העיד. אין אדם נאמן לשוויה נפשיה רשיעא והעלה דצריך עיון. ולדידי לא קשיא דכל שהיה עדות קרוב כל כך דאי אפשר לתלות בו שכחה לא אמרינן דלמא אשתלי [*והביא ראיה לדבר] ובמודה שהזיד נמי משכחת לה דאע״ג דאין אדם משים עצמו רשע. ה״מ לפסלו לעדות אחר אבל זה שמחייב עצמו ממון שהרי הוא אומר שאינו יכול לישבע מפני שהוא חשוד. הו״ל הודאת בעל דין דמהניא לגבי ממון. דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. עכ״ל הר״ן. ונראה דוקא בדניחא ליה לתובע שישבע ויטול. אבל בלא״ה יכול לומר או השבע והפטר או תודה ותשלם. דהא בכי הא זכות הוא לו במה שאומר שהוא חשוד. דבשבועה דאורייתא קים לן דלא מפכינן. והשתא מהפך ליה כשנאמינהו שהוא חשוד. וזו היא דעת הרמ״ה שכתב הטור סי׳ צ״ב וז״ל אי ניחא ליה לתובע לישבע וליטול. כי אמר [הנתבע] חשוד אני נשבע ונוטל. ע״כ. אבל הרמב״ם פ״ב מהל׳ טוען כתב דאין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר עבירה שנפסל בה. אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד ושעבר עבירה שנפסל בה. אע״פ שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד בתחלה. אם נתחייב שבועה משביעין אותו שהרי אומרים לו אם אמת אתה אומר. השבע. ולא מפני שעברת עבירה אסור לך להישבע. ואם שקר אתה אומר. הודה לבעל דינך. ע״כ:

ואפילו שבועת שוא. כתב הר״ב ושבועת בטוי לא קתני וכו׳ ואע״פ שכפאו יצרו וכו׳ אינו חשוד בכך על שבועה [לשעבר] להוציא שקר מפיו. רש״י. ומ״ש הר״ב אבל בטוי דלשעבר וכו׳ ותנא שבועת שוא וכל דדמי ליה כל שבועה לשעבר. גמ׳ [ורש״י]:

משחק בקוביא ומלוה בריבית וכו׳. עמ״ש במשנה ג׳ פ״ג דסנהדרין:

שכנגדו נשבע ונוטל. ולא אמרי׳ מתוך שאינו יכול לישבע משלם כמ״ש הר״ב במשנה ב׳ פ״ח דב״מ. כדי שלא יפקיעו ממנו ממון. שמי שהיה רוצה היה מלוה לו פרוטה ויתבע כל אשר לו ויהא מודה מקצת כמה שחייב. ויתחייב שבועה. ומתוך שאינו יכול לישבע יקח כל אשר לו בלא שבועה. לכך תקנו שישבע שכנגדו. משא״כ התם שזה שאינו יכול לישבע לא מחמת שהוא חשוד. אלא עתה בתביעה זו אינו יכול לישבע מחמת המאורע לא הצריכו לישבע שכנגדו. תוס׳ דהכא [דף מ״ז] ודב״מ:

חזרה השבועה למקומה. חזרה למחויב לה וישלם מה שתבעו בו בלי שבועה. לפי שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ואין לו על אותו שתבעו זולת חרם סתם. והלכה כרבי מאיר לא כר״י דאמר יחלוקו. הרמב״ם. ומ״ש ר״י אומר יחלוקו הכי מסקי בגמ׳ דר״י הוא דאחר יחלוקו. [*והא דפסק כרבי מאיר לגבי ר״י מבואר בראיות בספר הרי״ף אבל הטור סי׳ ל״ב כתב בשם רב האי והרא״ש. שפסקו כר״י דיחלוקו]:

ה **לא שיאמר לו כתוב על פנקסי וכו׳**. אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה שא״ל תן וכו׳. רש״י [דף מ״ז]. וכתב הטור סימן צ״א בשם הרא״ש מדתנן על פנקסו. ולא קתני החנוני אומר לבעל הבית אתה אמרת וכו׳ לומר שאנו סומכין על מה שנמצא בפנקסו אע״פ שהפועלים טוענים ברי והוא אינו טוען ברי. כיון שאמר שכך מצא בפנקסו. הרי הוא כברי. היכא דאיכא רגלים לדבר שצוה לו בעל הבית וכו׳ והוא כתב שנתן דהוה מלתא דשכיח ואזלינן בתר פנקסו. אבל בעלמא לא:

תן לבני וכו׳. ל׳ הר״ן והא דקתני פועלים ובנים רבותא אשמועינן. דלא תימא [הא] דמחויב חנוני שבועה היינו כשהמחה פועלים אצלו שהוא צריך [לשלם נמי] לפועלים אבל היכא דאינו חייב לשלם אלא לחנוני בלבד. סלקא דעתך שיטול חנוני בלא שבועה קמ״ל. ע״כ. וכיון דבחד בבא מתניין ל״ק דהוה זו ואין צריך לומר זו:

בסלע מעות. כלומר בסלע שאתן לך תן להם מעות שיוכל הפועל להוציא אותם בפרוטרוט. ועיין במתני׳ דלקמן דתנן בדינר מעות. ובמשנה ו׳ פ״ב דמעשר שני בסלע מעות. והרמב״ם פט״ז מהל׳ מלוה. והטור סי׳ צ״א העתיקו תן לפועלי סלע:

והן נשבעין ונוטלין. ולא הוה כאומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך [כדתנן במשנה ז׳ פרק בתרא דב״ק דחייב לשלם] דהכא כיון דמפסיד בעל הבית סבירא ליה לת״ק דתקנו רבנן שבועה שישבעו פועלים. הר״ן:

אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באים וכו׳ [*כך העתיק הר״ב וכן הגרסא בס״א] עמ״ש ריש פ״ק דב״מ:

כיצד אלו וכו׳. כיצד אלו ואלו באים לב״ד לישבע שבועת שוא מביניהם דלית בהו דאינו משקר. רש״י:

אלא הוא נוטל שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה. כך הוא בכל הנוסחאות וכן העתיק הר״ב אבל הר״ן העתיק אלא הוא נוטל בשבועה. לפי שאין חיובו ברור והן נוטלין בלא שבועה. דהו״ל [כמנה] הלויתני וא״י אם פרעתיך:

ו **ונתן לו**. פירוש שהגביהן לוקח והניח ברה״ר. המגיד פרק כ׳ מהל׳ מכירה [*אבל להר״ן דלקמן אין נראה שהגביהן הלוקח וכן נראה דעת הר״ב]:

ישבע בע״ה. פי׳ הר״ב כיון שהחנוני מודה שמכר. ואינו תובע ממנו אלא דמיהן. הר״ן:

אמר ליה נתתים לך והולכתן לתוך ביתך. פירוש חנוני טוען שמעשה שהיה כך היה שבא אליו בעל הבית ואין בידו דינר. ואמר לו תן לי בדינר פירות ועכשיו אביא לך את הדינר. ונתן לו את הפירות והוליכם לתוך ביתו ואח״כ חזר אליו ופרע לו את הדינר. ובעל הבית טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא לקחתי פירות מעולם. ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן ברה״ר. הר״ן:

ישבע חנוני. פירש הר״ב הואיל והלוקח מודה במקח. וז״ל הר״ן משום דטענתיה דחנוני מעליא בהו טפי. לפי שלדבריו אין לבעל הבית שום דררא בפירות הללו. ובעה״ב מודה לחנוני שהן שלו. אלא שנתן לו הדינר בשבילן:

אמר לשולחני וכו׳. הכא נמי שהמעות צבורין ומונחין ברשות הרבים. ומ״ש הר״ב צריכותא דאי איתמר בהא. בהא קאמרי וכו׳ אבל בחנוני שהוא עשוי ליתן הפירות קודם שיקח המעות משום דפירי עבידי דמרקבי וכיון דמרקבי לא משהי להו גמ׳ [דף מ״ח]. והיינו טעמא דר״י לא אמר בחנוני בההוא לישנא דאמר בשולחני. לפי שדרך החנוני להקיף אלא דהכא מודה החנוני שלא מכר בהקפה. הר״ן והתוס׳ [דף מ״ח ד״ה ר׳ יהודה] וכתבו עוד התוס׳ דבסיפא לא מצי ר׳ יהודה למימר כל שהאיסר בידו וכו׳ לפי שלפעמים בעל הבית נותן איסר בפרוטות. והתם לא שייך למימר כל שהאיסר וכו׳ לפיכך תנא לישנא דליכא למטעי:

מעות. פרוטות של נחושת. רש״י. ולאו דוקא פרוטות. דהא רבי יהודה איסר קאמר. אלא כל מטבע של נחשת קאמר. ועיין בפירוש הר״ב משנהו׳ פ״ב דמעשר שני:

ז **בשם שאמרו**. משנה היא במסכת כתובות פ״ט [מ״ז]. רש״י. ועיי״ש ועמ״ש בריש פרקין בשם הרמב״ם:

ומנכסי יתומים. עמ״ש במשנה ד׳ פ״ו:

וכן היתומים. פירש הר״ב יתומים הנפרעים מן היתומים וכו׳ אבל מת לוה בחיי מלוה וכו׳ ואין אדם מוריש ממון שהוא חייב עליו שבועה וכו׳ ולא דמי למתני׳ ד׳ דחזרה שבועה למקומה. דפרשינן שהנתבע ישלם דהכא היינו טעמא דאמרינן כיון דתובע אינו יכול לישבע שיפסיד משום שאין כאן פשיעה לנתבע כלל אבל במתני׳ דלעיל כיון שהנתבע אינו יכול לישבע מפני פשיעתו ומדינא משלם ואינו בדין שיהא חוטא נשכר. כשאין התובעו יכול לישבע שיפטר. ואע״פ שהתובע ג״כ מפני חשדו אינו יכול לישבע אינו דומה שבועת התקנה בעלמא לשבועת התורה שמחייבתו לשלם. הר״ן לעיל. ומ״ש הר״ב ואע״פ שכן הדין. אם דיין אחד דן וכו׳ בגמ׳ [דף מ״ח] משום דאיכא מאן דפליג אהאי דינא. הלכך אמרינן מאן דעבד ודן וכו׳ מאי דעבד עבד:

ושלא מצינו וכו׳ שובר על שטר זה. רש״י. ומסיים המגיד [פי״ז מהל׳ מלוה] ושיהיה השטר בין שטרותיו פרועין דתרתי בעינן [כמ״ש הר״ב] בסוף פ״ק דב״מ:

רבי יוחנן בן ברוקה אומר אפי׳ נולד הבן וכו׳. כתב הר״ב וכן הלכה. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ולפיכך נראה לי שאף בחבורו פרק י״ז מהלכות מלוה [הלכה ה׳]. פוסק כוותיה. ואע״פ שכתב אפי׳ היה היורש קטן המוטל בעריסה. ולא כתב אפי׳ נולד וכו׳. ומשום כך כתב המגיד דכת״ק פוסק וע״כ לא פליגי ר׳ יוחנן ותנא קמא אלא בנולד אבל בקטן אפילו ת״ק מודה. ע״כ. אין נראה כן אלא דקטן מוטל בעריסה כקטן הנולד דמי:

רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש עדים שאמר האב וכו׳. ות״ק סבר דאפ״ה אין נוטלין אלא בשבועה. דשמא להשביע את בניו אמר כן כדי לאחשבינהו. תוס׳ [דף מ״ח ע״ב ד״ה אם אמר]:

ח **ואפוטרופסים**. פי׳ הר״ב שנתעסקו וכו׳. אבל אפוטרופסין של יתומים וכו׳ עיין במשנה ד׳ פרק ה׳ דגיטין:

חלקו השותפין והאריסין. וה״ה לשאר. שאם חלקו אינו יכול להשביען. הרי״ף:

נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר. נתחייב לו כו׳ הל״ל. וכן כתב הרמב״ם בפרק ט׳ מהל׳ שותפין הלכה ז׳. והטור סימן צ״ג. אלא דתנא נקט לשון נופל על לשון מגלגלין עליו וכו׳:

והשביעית משמטת את השבועה. כתב הר״ב לאו אהנך שבועות דשותפין קאי וכו׳ אלא מלוה וכו׳. כדכתיב (דברים ט״ו) שמוט כל בעל משה ידו. רש״י. ובגמ׳ [ד׳ מ״ט] מנא הני מילי [דמשמט שבועה] דאמר קרא (שם) וזה דבר השמיטה ואפי׳ דבור משמטת. וכתב הר״ן ואיכא למידק שבועת מודה מקצת דמלוה פשיטא דכיון דממון אין כאן. שבועה אין כאן. ונ״ל דהכא כשתבע קודם שביעית. והודה במקצת וכפר במקצת. ואותו מקצת שכפר בו אין שביעית משמטתו. שכל ממון שכפר בו קודם שביעית אע״פ שעברה עליו אינו משמט. והכי איתא בפירוש בירושלמי במסכת שביעית מלוה נעשה כפרנית אינה משמטת. וכ״כ הרמב״ם בפ״ט מהל׳ שמיטה [הלכה ח׳]. ונמצא שאותו ממון שכפר בו לא נשמט בשביעית וסד״א כיון שתבעו קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ותביעת אותו מקצת במקומה עומדת שלא נשמטה בשביעית ישבע עליה לאחר שביעית. קמ״ל דשביעית משמטת

שבועה כיון דהשמיטה אותו מקצת שהודה בו נמצא שאינו אלא כופר בכל. ואף השבועה שבאה מחמת אותו מקצת של הודאה נשמטה. שכיון שהממון נשמט. אף הדבור של שבועה שבא מכחו נשמט:

פרק ח

א **ארבעה שומרין הן וכו'.** כתב הר"ב והמשנה הזאת מפורשת בהשוכר את הפועלים. ועמ"ש שם. וז"ל רש"י והמשנה הזאת כבר שנויה בהשוכר את הפועלים כל כי האי גוונא. והאי דהדרה ותניה הכא משום דבעי למתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו. תנא ברישא חיובי ופטורי דממון דידהו. לפי שקרבן השבועה בחיובי ופטורי תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהיה מחויב עליו אם הודה. ובשבועתו פטר עצמו מלשלם. נמצא שכופרו ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון *) [ומשלם קרן] וחומש ואשם. ואם נשבע על שקר. על חנם כגון שאם הודה לא היה משלם. אינו חייב קרבן שבועה. שלא כפרו ממון כדמפרש ואזיל אמר לשומר חנם וכו' עד פטור שאילו הודה לא היה משלם. נמצא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה. ע"כ. [*ומ"ש ואשם. לפום ריהטא כתב כן. ולא דק. דהיינו אשם והיינו קרבן. והנכון בעיני להגיה בדבריו. וכן צריך להיות וחייב קרבן שבועת הפקדון ומשלם קרן. וחומש. ואשם אלא שאף הר"ן כתב כל' רש"י ואעפ"כ נראה בעיני להגיה כן בין בפירש"י בין בדברי הר"ן]:

והשואל משלם את הכל. ויש עליו שבועה שאינו ברשותו. כמ"ש בספ"ו עיי"ש:

ב **פטור.** כתב הר"ב ואע"פ שנשבע לשקר לא חייביה תורה קרבן שבועה וכו'. פירוש מה שחייב על פקדון. אבל משום בטוי קיי"ל כמ"ד בגמ' דחייב כמ"ש הרמב"ם בסוף פרקין:

ג **משביעך אני.** עמ"ש במשנה ב' פ"ה:

היכן שורי אמר ליה אבד וכו' היכן שורי אמר ליה נגנב וכו'. שנויה במשנה ז' ח' פ"ט דב"ק. וע"ש:

ד **ראה עדים שממשמשין ובאין.** כתב הר"ב רבותא אשמעינן וכו' ובאו עדים שגנב וטבח ומכר וכו' וכן לשון רש"י. דאילו אין כאן עדים על הגניבה מאן מחייבו אטביחה ומכירה. אע"פ שיש עדים שטבח ומכר אי לאו דאיהו אודי שגנב. אימא דידיה טבח דידיה מכר ומ"מ א"צ שאלו העדים שמעידים על הטביחה ומכירה שהם עצמם הם שיעידו על הגניבה אלא אפי' אם אחרים הם וכדתנן בהדיא במ"ב פ"ז דב"ק. ועיין בפירוש הר"ב שם משנה ד':

ה **אמר לו מת.** ושלא מחמת מלאכה. כדפירש הר"ב בריש פרקין:

משביעך אני. אע"ג דלא פטר נפשיה במידי. משביעו לאמת דבריו. וכבר כתבתי במשנה ב' פ"ה דכל שבועת הפקדון אינה שבועה שמחויב שישבע. אלא שאם השביע והיתה בכפירת ממון שיתחייב בו אילו הודה. חייבתו התורה בחומש ואשם. ואין נראה לפרש דמשביעו שכדבריו כן הוא. ושאין השור ברשותו. שהבהמה היא מכלל הדברים שאינם מצוים לקנות בשוק כדכתב הרמב"ם בהדיא בריש פ"ג מהלכות שאלה. ועל אותן דברים מחויב לישבע שאינו ברשותו אע"פ שישלם כדלעיל סוף פרק ו' דשבועה שאינו ברשותו יכול לישבע ואין צריך שיאמר שכדבריו כן הוא. וא"כ אכתי מתני' מאי קמ"ל הא לא נשבע לשקר כלל. שהאמת הוא שאינו ברשותו. אלא ודאי ששבועה זו שכדבריו כן הוא לאמת דבריו בעלמא משביעהו ולא שמחוייב שישבעה:

ו **זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה וכו'.** בנ"א וכן בירושלמי ל"ג לזה הכלל קמא אבל הר"ן העתיקו. ואפשר שהוא ל"ג זה הכלל בתרא:

זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב. הא נשבע שלא להקל. אלא שמשנה בין מחובה לחובה. בין מפטור לפטור. נעשה כנשבע להחמיר על עצמו ופטור: